

T.C
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

134918

**AVRUPA MERKEZ BANKASI VE EURO'NUN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE MUHTEMEL ETKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

134918

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Zübeyir TURAN

Hazırlayan
Emel DEMİRHAN

NİĞDE-2003

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

.....ait.....
.....a
dlı çalışma, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı **YÜKSEK LİSANS**
TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Akademik Ünvanı Adı Soyadı

Başkan

(İmza)

Akademik Ünvanı Adı Soyadı

Üye

(İmza)

Akademik Ünvanı Adı Soyadı

Üye

ÖZET

Gümrük Birliği esasına dayalı olarak kurulan Avrupa Birliği, daha sonra ortaya çıkan ekonomik ve parasal etkiler sonucu ekonomik birliğin yanında bir parasal birliğin de oluşturulmasını gündeme getirmiştir.

Avrupa Birliğinin temelini oluşturan Roma Anlaşması'nın imzalandığı dönemde dünyada Bretton Woods Sistemi uygulanmakta idi. Sistem düzenli bir şekilde işlediğinden , üye ülkeler arasında bir parasal birlik oluşturma ihtiyacı duyulmamıştır.

Bretton Woods Sisteminin çökmesi ve 1970 li yıllardan sonra ortaya çıkan ekonomik krizler Avrupa Birliğinde gerekli olan büyüme ve istikrarın sağlanması için üye ülkeler arasında daha sıkı bir koordinasyon öngören ekonomi ve para politikalarının uygulanması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda bir çok ekonomik ve parasal birlik oluşturma girişimleri başlatılmıştır. Bu girişimlerden biri de Avrupa Para Sistemidir. Avrupa Para Sistemi para birimi olan ECU 'nun adı daha sonra Euro olarak değiştirilmiştir.

1992 yılında ekonomik ve parasal birliğin sağlanması için üye ülkeler arasında tek para sistemini öngören çalışmalar başlatılmıştır. 1 Ocak 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Anlaşmasında Euro'nun gerçekleşmesi için Avrupa Birliğine üye ülkelerin yerine getirmek zorunda olduğu ekonomik kriterler belirlenmiştir. Maastricht Anlaşması , ekonomik uyum kriterlerini yerine getiren Avrupa Birliği üyesi ülkelerle 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren Euroya geçileceğini belirtmiştir.

Maastricht Anlaşması, Euronun yürürlüğe girmesini kolaylaştırmak için bağımsız bir Avrupa Merkez Bankasının kurulmasını öngörmüştür. Bağımsız bir yapıya sahip olan Avrupa Merkez Bankası, ekonomik ve parasal birlik içerisinde fiyat istikrarının sağlanmasından sorumludur.

Euro , Avrupa Birliğine üye olan ülkelerle Avrupa Birliği ile yakın ilişki içinde bulunan üçüncü ülkeleri önemli ölçüde etkileyecektir. Dış ticaretinin önemli bir bölümünü Avrupa Birliği ilke gerçekleştiren ve Avrupa Birliğine aday olan Türkiye , Euronun piyasalar üzerindeki etkilerinden olumlu ve olumsuz yönde etkilenecektir.

ABSTRACT

Based on the principles of Customs Union, European Union has required a monetary union as well as an economic unity due to the economic and monetary effects experienced.

When the Rome Treaty which is the basic of European Union signed, the Bretton Woods Monetary System had been available in the world. Because the Bretton Woods System worked well, there was not a need for a monetary unity between the member states.

The collapse of Bretton Woods System and the economic crises emerged after 1970s has caused a need of economic and monetary politics which requires a stricter coordination between the member states in order to provide required growth and stability in European Union. Therefore, several attempts have been started for the economic and monetary union. One of these attempts is European Monetary Union. ECU, the currency of European Monetary Union, turned into Euro.

In 1992, due to provide an economic and monetary union, studies requiring a single money system between the member states was started. Maastricht Treaty which came into force in 1st January 1993 has determined the criteria to be performed by the member states of European Union for the use of euro. Maastricht Treaty explained the use of euro which put into practice in the member states which provide economic adaptation criteria would come into force by the 1st January 1999.

Maastricht Treaty required an Independent European Central Bank to facilitate the acceptance of euro. Independent European Central Bank is responsible for the price stability in economic and monetary union.

Euro will seriously effect the member states of European Union and the third states which has close relationships with European Union . Turkey which carry out the main part of its foreign trade with European Union and is candidate for European Union will be effected from the effects of euro on markets positively and negatively.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	
ABSTRACT.....	
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VI
TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
1.1. AVRUPA BİRLİĞİNDE İKONOMİK VE PARASAL BİRLİK GİRİŞİMİ.....	6
1.2. AVRUPA PARA SİSTEMİ (APS) VE İŞLEYİŞİ.....	11
1.3. AVRUPA PARA SİSTEMİNİN ESASLARI.....	12
1.3.1. Avrupa Hesap Birimi (The European Currency Unit:ECU).....	12
1.3.1.1. ECU Sepeti.....	13
1.3.1.2. ECU'nun Görevleri.....	15
1.3.1.3. ECU'nun Yaratılması.....	16
1.3.1.4. ECU'nun Kullanımı.....	16
1.3.2. Döviz Kuru Mekanizması (European Exchange Rate System)..	19
1.3.2.1. Zorunlu Müdahale Sınırları : Parite Izgarası.....	20
1.3.2.2. Sapma Eşiği (Divergence Threshold).....	22

1.3.3. Kredi Mekanizması.....	24
1.3.1.1. Çok Kısa Vadeli Finansman.....	25
1.3.1.2. Kısa Vadeli Finansman.....	25
1.3.1.3. Orta Vadeli Finansman.....	25
1.4. AVRUPA BİRLİĞİNDE II. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK GİRİŞİMİ (DELORS RAPORU).....	26

İKİNCİ BÖLÜM

2. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİ OLUŞTURAN ZİRVELER VE OPTİMUM PARA ALANLARI TEORİSİ.....	34
2.1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK İLE İLGİLİ ÖNEMLİ ZİRVELER.....	34
2.1.1. Maastricht Anlaşması.....	34
2.1.2. Yeşil Belge.....	38
2.1.3. Amsterdam Zirvesi	39
2.1.4. Lüksemburg Zirvesi.....	41
2.1.5. Brüksel (ECOFİN) Zirvesi	43
2.2. KATILIMCI ÜLKELER.....	44
2.3. EURO’NUN YÜRÜRLÜĞE KONULMASINA İLİŞKİN TEMEL İLKELER.....	48
2.3.1. Sözleşmelerin Sürekliliği İlkesi (Continuity of Contracts).....	48
2.3.2. Geçiş Dönemi İçinde Euro’nun Kullanılması Konusunda Herhangi Bir Zorunluluk Getirmeme İlkesi.....	48
2.3.3. Ulusal Paraların Euro’ya Dönüştürülmesine İlişkin Kurallar.....	49

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERDE EURO'NUN KULLANIMI.....	54
2.5. EURO'YA GEÇİŞ.....	55
2.5.1. A Safhası (1998).....	55
2.5.2. B Safhası (1999-2001).....	56
2.5.3. C Safhası (2002 Yılı'nın İlk Yarısı).....	56
2.6. OPTİMUM PARA ALANLARI TEORİSİ.....	57
2.7. OPTİMUM PARA ALANLARININ TEMEL ŞARTLARI.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ VE PARA POLİTİKALARI.....	63
3.1. AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ.....	63
3.1.1. Organları.....	65
3.1.2. Hedefleri.....	66
3.1.3. Görevleri.....	67
3.1.4. Bağımsızlığı.....	70
3.2. AVRUPA MERKEZ BANKASI VE ORTAK PARA POLİTİKASI	72
3.3. AVRUPA MERKEZ BANKASININ OLASI PARA POLİTİKASI STRATEJİLERİ.....	76
3.4. AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ PARA POLİTİKASI ARAÇLARI.....	78
3.5. DÖVİZ KURU POLİTİKASI.....	82
3.5.1. Yeni Döviz Kuru Mekanizması (DKM2).....	83

3.6. TARGET SİSTEMİ.....	85
3.6.1. Target Sisteminin Operasyonel Özellikleri.....	86
3.6.2. Target Sisteminin Teknik Yapısı.....	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EURO VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE MUHTEMEL ETKİLERİ	90
4.1. EURO'NUN GENEL DURUMU VE MUHTEMEL ETKİLERİ.....	90
4.2. EURO'NUN VE EPB'İN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI.....	97
4.3. EURO'NUN ULUSLARARASI PARA VE SERMAYE PİYASASINA ETKİSİ.....	100
4.4. DÖVİZ ÇIPASI VE REZERV PARA OLARAK EURO.....	104
4.5. EURO'NUN TÜRKİYE ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ.....	105
4.6. EURO'NUN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİ VE REEL SEKTÖR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	110
4.7. EURO'NUN BÜYÜMEYE ETKİSİ.....	116
4.8. EURO'NUN FİYATLARA ETKİSİ.....	118
4.9. EURO'NUN TÜRK PARA VE SERMAYE PİYASASINA ETKİSİ.....	119
4.9.1. Euro'nun Türk Bankacılık Sistemine Etkisi.....	121
4.10. EURO'NUN DIŞ BORÇLANMA STRATEJİSİ VE DIŞ BORÇ STOĞUNA ETKİSİ.....	125
4.11. 2003 YILI EKONOMİK PROGRAMI İÇİNDE AB VE EURO ALANINDAKİ GELİŞMELER.....	130

4.12. AVRUPA BİRLİĞİNİN 2004 GENİŞLEMESİNİN EKONOMİK
VE TİCARİ AÇIDAN TÜRKİYE'YE MUHTEMEL ETKİLERİ... 134

SONUÇ 137

FAYDANILAN KAYNAKLAR

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	; Avrupa Birliği
ABD	; Amerika Birleşik Devletleri
AET	; Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	; Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AMB	; Avrupa Merkez Bankası
AMBS	; Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
APB	; Avrupa Para Birliği
APE	; Avrupa Para Enstitüsü
API	; Açık Piyasa İşlemleri
APS	; Avrupa Para Sistemi
AT	; Avrupa Topluluğu
BW	; Bretton Woods
DKM	; Döviz Kuru Mekanizması
DKM2	; Yeni Döviz Kuru Mekanizması
DPT	; Devlet Planlama Teşkilatı
DTM	; Dış Ticaret Müsteşarlığı
ECU	; Avrupa Hesap Birimi (The European Currency Unit)
EPB	; Ekonomik ve Parasal Birlik
ECOFİN	; Ekonomik ve Mali Komite
FECOM	; Avrupa Parasal İşbirliği Fonu
GSYİH	; Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
MA	; Maastricht Anlaşması

- RTGS** ; Gerçek Zamanlı Toptan Ödeme Sistemi
TAS ; Tek Avrupa Senedi
TCMB ; Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TABLolar VE GRAFİKLER LİSTESİ

Tablo 1.1. ECU Sepetinde Yer Alan Ulusal Paraların Sabit Miktarları ve 12.9.1990 Tarihi İtibariyle Ağırlıkları	14
Tablo 2.1. Ocak 1998 İtibariyle Ülkelerin Maastricht Uyum Kriterleri	47
Tablo 2.2. Euro İçindeki İkili Dönüşüm Kuralları	54
Grafik 4.1. Türkiye'nin Dış Ticaretinde AB'nin Yeri (%)	115
Tablo 4.1. Parasal Sahaların Ekonomik ve Mali Göstergeleri (2000 Yılı)	94
Tablo 4.2. Türkiye'nin 1997-2001 Yılları Temel Ekonomik Eğilimleri	108
Tablo 4.3. Dış Borç Stoku ve Vade Yapısı (Milyon ABD Doları)	129
Tablo 4.4. Döviz Kompozisyonu İtibariyle Dış Borç Stokuna Para Etkisi	130
Tablo 4.5. Bazı Avrupa Ülkelerine İlişkin Temel Göstergeler	133

ÖNSÖZ

1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe giren Euro, 21 yüzyılın en önemli olaylarından biridir. Euro'nun ortaya çıkışı AB üyesi ülkelerin Roma Anlaşmasından beri gerçekleştirmek istedikleri ekonomik ve parasal birlik girişiminin son halkasını oluşturmaktadır.

Euro ile AB üyesi ülkeler, kendi para birimlerini bir kenara bırakıp ortak bir parayı kullanmayı tercih etmişlerdir. Bunu yaparken parasal alanadaki tüm yetkilerini, bağımsız bir yapıya sahip olan Avrupa Merkez bankasına devretmişlerdir. Euro'nun yürürlüğe girişi Avrupa Birliği üyesi ülkelerde bir çok yapısal ve ekonomik değişikliklerin yapılmasını gerektirmektedir Euro, Avrupa Birliğini dünya entegrasyonunda farklı bir yere taşımıştır.

Euro kısa vadede etkilerini tam olarak göstermemekle birlikte uzun vadede uluslararası bir para olarak dünya piyasalarında yerini alacaktır .Euro AB ülkeleri birlikte AB'ne aday konumunda olan diğer ülkeleri de etkileyecektir. Özellikle Avrupa Birliği ile uzun bir süredir yakın ekonomik ilişkileri bulunan ve aday ülke olan Türkiye'nin de bu oluşumdan etkilenmesi kaçınılmazdır. Euro'nun gerçekleştirilmesine yönelik uyum kriterleri Türkiye'nin ekonomik ve yapısal istikrarını sağlamada etkili olacaktır.

Tez çalışması süresince değerli katkıları ve yorumları ile bana destek olan hocalarıma ve tez danışmanım Sayın Zübeyir TURAN'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu tez çalışması süresince yardım ve desteklerini esirgemeyen aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

GİRİŞ

Roma Anlaşması ile temelleri atılan ve ilk başta üye ülkeler arasında Gümrük Birliği esasına dayalı olarak oluşturulan Avrupa Birliği, zaman içerisinde meydana gelen entegrasyonlar ve değişimler sonucunda, Ekonomik ve Parasal Birlik oluşturma yönünde genişlemiştir.

Uluslararası para sisteminin temelini, uluslararası ödemelerin yapılmasını sağlayan kurum ve kurallar bütünü olarak tanımlanabilen Bretton Woods Sistemi oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı sırasında uluslararası ekonomiyi istikrarlı bir yapıya kavuşturabilmek amacıyla 1 Temmuz 1944 yılında kurulan Breton Woods Sistemi doların altına karşı konvertibl olmasını ve diğer para birimlerinin ise dolar karşısında sabitlenmesi esasına getirmiştir.

Bir sabit kurlar sistemi olan bu sistem 1970'li yıllarda doların değerinin altına bağımlılığının ortadan kalkması sonucu çökmüştür ve uluslararası ekonomi dalgalı döviz kuru sistemine geçmiştir. Ancak döviz kurlarında sürekli dalgalanmalara yol açan bu sistem, yarattığı belirsizlik ortamı nedeniyle uluslararası ticarete önemli sorunlara neden olmuştur. Bu durum dünyada bölgesel para düzenlemeleri, parasal birlikler kurma çalışmalarını hızlandırmış ve böylece yeniden sabit kurlar sistemi oluşturma hareketlerini başlatmıştır. Oluşturulan bu bölgesel para düzenlemelerinin başında da hiç kuşkusuz günümüzün en önemli ekonomik ve siyasi bütünleşme hareketi olan AB gelmektedir.

Gümrük Birliği oluşturma düşüncesiyle ortaya çıkan AB'nin amacı gelecekte üye ülkeler arasında malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını engelleyen her türlü kısıtlamaların kalktığı bir ortak pazar kurulmasını sağlamaktır.

1 Temmuz 1968’de üye ülkeler arasında Gümrük Birliğinin oluşturulmasından sonra AB’de birlikle birlik içi ve birlikle 3. Dünya ülkeleri arasındaki ticaret büyük ölçüde artış göstermiştir. Ancak, Gümrük Birliğinden beklenen yararların kalıcı olabilmesi için dış ticarete risk unsurunun azaltılması ve bir güven ortamının sağlanması gerekmektedir. Bu ise büyük ölçüde iki şartın gerçekleşmesine bağlıdır. Bu şartlardan ilki; döviz kurlarında ani ve şiddetli dalgalanmaların olmamasıdır. Diğer şart ise, ulusal paraların serbestçe birbirlerine dönüştürülebilmesi, diğer bir ifade ile konvertibilitesinin sağlanmasıdır.

Dış ticaret için büyük önem taşıyan ulusal paraların serbestçe birbirlerine dönüştürülebilmesi işlemi üye ülkelerin çoğunun 1961 yılında konvertibilitiye geçmesi nedeniyle bir sorun olmaktan çıkmıştır. Ancak döviz kurlarında istikrar sağlanması konusu ise 1971 yılında BW sisteminin çökmesi sonucunda, döviz kurları sisteminde dalgalı kura geçilmesi nedeniyle mümkün olmamıştır. Bu durum dış ticarete risk unsurunu ortaya çıkarmış, ülkelerdeki yatırımlar iktisadi büyüme ve dış denge gibi makro göstergeler üzerinde bir etki oluşturmuştur. Böylece AB’nin bütünleşme süreci tehlikeye girmiştir. Bu gelişmelerden sonra AB daha ileri bir entegrasyon olan Ekonomik ve Parasal Birlik oluşturma hedefine yönelmiştir.

İç içe geçmiş iki kavram olan Ekonomik ve Parasal Birlik kavramlarından biri olan parasal birliğin, yani değiştirilemez şekilde sabitleştirilmiş döviz kuru sisteminin tam olarak işleyebilmesi üye ülkeler arasında ortak ekonomik hedeflere ulaşmak için ortak ekonomik ve mali politikaların oluşturulması demek olan ekonomik birliğin kurulmasına bağlıdır. Böylece döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanan belirsizliğin AB üyesi ülkelerin ekonomileri üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirmek, Gümrük Birliğinin yararlarını kalıcı kılmak ve Avrupa’nın tek ve büyük bir piyasa olmasına yardımcı olmak amacıyla ortaya çıkan AB’de ilk Ekonomik ve Parasal Birlik oluşturma girişimleri 1960’lara kadar dayanmaktadır.

Bu girişimler daha sonra ortaya çıkan birçok ekonomik sorunlarla birlikte değişerek devam etmiş ve son olarak 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Anlaşması ile bu değişimin yasal düzenlemeleri sağlanmış ve para birliğine 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla geçilmesi ön görülmüştür.

Maastricht kriterlerini sağlayarak Avrupa Para Birliğine giren Avrupa ülkeleri düşük enflasyon ve istikrarlı bir büyüme sağlayarak ö nü görülebilen, güvenli ve uzun dönemli plan yapabileceklerdir. Avrupa Para Birliği öncesinde içe dönük ve önceki dönemlerin etkisi ile plan yapan ülkeler, Euro ile daha dışa dönük, yeni imkanlar araştırarak, daha büyük bir pazar için ileriye dönük program yapan dolayısıyla daha verimli rekabetçi ülkeler olacaklardır. Avrupa ülkelerinin tek para birliğini sağlayabilmeleri ekonomik açıdan bir çok konuda yapısal değişiklikler yapmalarını ve politik açıdan bir harmonizasyona gitmelerini gerektirmektedir. Böyle bir bütünleşme için gösterilen kararlılık üye ülkeleri gelecek için istikrara yöneltmektedir. Daha büyük bir Pazar ile makro ekonomik değişkenlerde sağlanacak olan disiplin ve istikrar riskleri azaltacak ve bu yönüyle de verimliliği arttıracaktır.

Bu yapısal değişimleri ve gerekli düzenlemeleri yapmak üzere 1994 yılında Avrupa Para Enstitüsünün kurulması ve bu enstitünün daha sonra bu görevlerini Avrupa Merkez Bankasına devretmesi, birlik üyesi ülkelerde bütçe açıklarının merkez bankası kaynakları ile finansa edilmesinin engellenmesi merkez bankalarının bağımsızlaştırılması, ekonomi ve maliye politikaları konusunda bir takım tedbirlerin alınması ile devam eden EMU süreci, 1999 yılı başında AMB tarafından ortak para politikası uygulanmaya başlanması ve ortak para birimi olan Euro'ya geçişle birlikte son şeklini almıştır.

Avrupa'da EPB'nin sağlanması amacıyla ortak para biriminin uygulanması ve bu uygulamaya yönelik yapılan düzenlemeler AB ülkeleri yanında birlik dışında bulunan ülkeleri de önemli ölçüde etkileyecek niteliktedir. Yeni para birimi Euro'ya geçiş ülke

ekonomilerini ve dış ticareti etkileyecek olmakla birlikte en önemli etkinin finans piyasalarında olması beklenmektedir. Piyasaların ve mevcut mekanizmaların kurumları ve araçları ile birlikte yeni oluşuma uyumunun sağlanması gerekmektedir.

Euro'ya geçişle birlikte oluşacak avantajlardan yararlanabilmek ve yeni gelişmelere hazırlıklı olabilmek için bu oluşumun gereklerini yerine getirmek, beklenen etkilerine karşı önlem almak, ekonomide mevcut birimler ve özellikle finans sektörü için zorunluluktur. AB ile yakın ticari ilişkileri olan ve Gümrük Birliğini tamamlamış olan Türkiye'nin de Euro'nun ortaya çıkaracağı gelişmelerden etkilenmesi mümkündür. AB'ne aday ülke olan Türkiye'nin AB'ne girebilmek için Euro'nun gerektirdiği yapısal düzenlemeleri ve politikaları birçok alanda uygulaması gerekmektedir. Bu konudaki en büyük yükümlülük Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına düşmektedir.

Euro ve Euro'nun merkezini teşkil ettiği EPB, Avrupa Birliği bütünleşme sürecinde tarihi bir dönüm noktasıdır. Bu durum EPB'nin AB'ni ekonomik bütünleşme sürecinin son aşamasına taşıyacağı olgusundan kaynaklanmamakta, EPB'nin AB'nin siyasi bütünleşmesi açısından da büyük önem taşıması bu değerlendirmede etkili olmaktadır. Ekonomik ve Parasal Birlik, AB'nin siyasi bir nitelik kazanıp kazanamayacağı konusunda bir karara varabilmek için çok önemli bir gösterge olacaktır.

Çalışmada AB, EPB'in son aşaması olan son halkası olan Euro'nun ortaya çıkmasıyla birlikte tek paranın gerektirdiği yapısal düzenlemeleri ve politikaları gerçekleştirecek AMB ile Euro'nun Avrupa Birliğine üye ülkelerle, Türkiye üzerindeki etkileri ele alınmaktadır.

Çalışmanın amacı, AMB'nin uygulayacağı politikalarla AB ülkeleri arasındaki yakınlaşmalar sonucunda Euro'nun AB ülkeleriyle Türkiye üzerindeki olası etkilerini göstermektir.

Çalışmanın birinci bölümünde: AB içerisinde Ekonomik ve Parasal Birlik girişimleri ile bu düşüncenin nasıl ortaya çıktığı ele alınmıştır.

İkinci bölümde Euro'nun ortaya çıkmasını sağlayan ve temel yapısını oluşturan zirveler, optimum para alanı teorisi ve APB'nin sağlaması muhtemel faydaları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde; AMBS'nin yapısı, hedefleri, görevleri, uygulaması gereken politikaları ve yöntemleri ile AB ülkeleri arasındaki yakınlaşma çabaları ile bunların etkileri ele alınmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; Euro'nun yürürlüğe girmesi ile AB ülkeleri üzerindeki etkileri ile AB'ne aday ülke olan Türkiye'nin para, sermaye v.b. piyasaları ile sektörleri üzerindeki etkileri ile uyumu ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. AVRUPA BİRLİĞİNDE I. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK GİRİŞİMİ (WERNER RAPORU)

25 Mart 1957 tarihinde altı Batı Avrupa ülkesi (Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya, Belçika ve Lüksemburg) arasında Roma'da imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması üye devletler arasında malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını öngörmektedir. Anlaşmaya göre her şeyden önce kurucular arasında malların serbest dolaşımının aşamalı olarak sağlanmasıyla bir Gümrük Birliği oluşturmak hedeflenmiştir (Töre, 1995a:137)

1970 yılına kadar kurucu altı üye devlet arasındaki bütün dış ticaret engellerinin kaldırılması ve nihai olarak tamamen birleşmiş bir piyasanın oluşturulmasına yönelik çalışmalar sonucunda hedeflenen tarihten 18 ay önce Temmuz 1968'de topluluk içi ticarete bütün gümrük engelleri kaldırılmış ve topluluk dışı ülkelerle olan ticarete tek bir tarife uygulanmaya başlanmıştır. Gümrük Birliği kurularak gümrük tarifelerinin kaldırılmasına rağmen hala farklı ürün standartları, farklı vergi uygulamaları ve sınır kontrolleri gibi diğer engeller mevcudiyetini sürdürmüştür (Soydemir ve Yılmaz, 1993:35-36).

Dış ticaretle uğraşanlar için iki şey önemlidir. Birincisi döviz kurlarında artan değişikliklerin olmaması, ikincisi ise ulusal paraların serbestçe birbirlerine çevrilebilmesidir yani konvertibl olmasıdır. Ulusal paraların sabit yada sık sık büyük

oranlarda değişmeyen istikrarlı kurlar üzerinden birbirine çevrilebilmesi ancak gümrük birliğini oluşturan ülkelerin aralarında bir para birliğini kurmaya karar vermeleri durumunda düşünülebilir (Töre, 1995b:109).

Kuruluşunun ilk onuncu yılında üye ülkeler arasında gümrük birliğini gerçekleştiren ve bununla da kalmayıp üretim faktörlerinin serbest dolaşımı konusunda önemli adımlar atılan ortak tarım politikası ile üyeler arasında tarım ürünlerinde fiyat birliği ilkesine göre çalışan ve tek bir Pazar durumuna getirilen toplulukta parasal bütünleşme konusunda 1978 yılına gelene kadar hiçbir önemli gelişme sağlanamamıştır. Bu gecikmede ülkeler arasında para birliği oluşturulmasının güçlüğü ile Roma Anlaşmasının yapısı da etkilidir (Töre 1995b:109).

Roma Anlaşması herhangi bir hukuki içerik ve gücü olmayan ekonomik hedefler niteliği taşıyan program hükümleri ile Avrupa Birliğinde ekonomik bir bütünleşmeyi öngörmüştür. Roma Anlaşması Avrupa'da bir ekonomik bütünleşmeyi öngörmekle birlikte parasal konulardaki hükümler oldukça dağınık bir şekilde düzenlenmiştir. Anlaşma sadece üye ülkelerin ekonomilerinin iç ve dış dengesini sağlayacak ve paralarına olan güveni sürdürecektir bir politika izlemelerini istemektedir (Mad.104/ yeni mad. 101). Bu amaçla ekonomi politikalarının yakınlaştırılması gerektiği, bunun için iş birliğinin zorunlu olduğu vurgulanmaktadır. Politikaların koordinasyonunu sağlamak üzere danışma organı niteliğinde bir Para Komitesinin kurulmasını öngörmektedir (Mad. 105/ yeni mad.105). Ayrıca dış ödeme sorunlarıyla karşı karşıya bulunan ülkelere yardım edilmesini sağlayacak bir mekanizmada getirmektedir (Mad. 108/yeni mad. 109) (Üstünkaya, 2001:9).

AB'de istikrarlı bir para sistemi ve parasal entegrasyon oluşturma konusunda ilk girişimler 1965 ve 1969 tarihlerinde Pierre Werner ve Raymond Barre tarafından yapılmış ve özellikle dış ödemeler dengesi açığı olan ülkelere finansal destek sağlamanın yanı sıra parasal reform önerilerinde de bulunulmuştur .Bu öneriler 1 Aralık

1969 tarihinde yapılan La Haye Zirvesinde de görülmüş ve bu zirvede ilk kez aşamalı olarak bir Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği oluşturulması yolunda karar alınmıştır. La Haye Zirvesinde EPB oluşturma konusuyla ilgili olarak bir de komisyon kurulmasına karar verilmiştir.

Pierre Werner başkanlığında kurulan bu komisyon 8 Ekim 1970 tarihinde EPB'ne yönelik bir rapor hazırlayarak konseye sunmuştur. Bu komisyon raporunu hazırlarken, Monetarist ve Ekonomistler olarak adlandırılan ve farklı yollardan EPB'e ulaşılmasını öngören, başlıca iki görüşün etkisinde kalmıştır.

Fransa'nın önderliğini yaptığı Belçika ve Lüksemburg'unda paylaştığı Monetarist görüş (Barre Planı), Avrupa Birliği içinde önce döviz kurlarının sabitleştirilmesini ve rezervlerin ortak bir fonda toplanmasını, daha sonra ekonomik ve mali politikaların koordinasyonunun sağlanmasını savunuyordu. Buna karşılık Almanya, Hollanda ve kısmen İtalya'nın temsil ettiği Ekonomist görüş (Schiller Planı) ise, bu kadar hızlı gidilmeyip önce ekonomik koordinasyonun sağlanmasını daha sonra da ortak bir döviz kuru oluşturulmasını öngörüyordu (Karluk, 1998a:220).

Bu iki görüş doğrultusunda Werner Komisyonu yeni bir rapor hazırlamıştır. Monetarist ve Ekonomist görüşü uzlaştıran bu yeni rapor (Werner Raporu), önce ekonomik politikaların koordinasyonu ve yakınlaştırılmasını, sermaye piyasalarının birleştirilmesini ve sonra giderek daralan döviz kurları bandını ve son aşamada da ortak bir Merkez Bankasını öngörmektedir(Karluk,1998a:221).Bu rapora göre para birliğinin gerçekleştirilebilmesi için ulusal para birimlerinin tam konvertibilitisinin sağlanması, sermayenin tam olarak liberalleşmesi, bankacılık ve diğer mali piyasaların bütünleşmesi, döviz kurlarındaki dalgalanma marjlarının ortadan kaldırılması gerekmektedir (Durmaz, 1993:5). EPB'nin aşama aşama gelişerek en geç 1980 yılında kurulmasını öngören Werner Raporu ayrıca ortak ekonomik ve parasal politikanın belirlenmesinde bir temel

oluşturmak üzere Birlik boyutunda bir danışma sistemi ile 1973 yılı sonuna kadar bir Avrupa Parasal İşbirliği Fonunun kurulması da önerilmiştir.

Büyük bir bölümü Konsey tarafından onaylanarak 1 Ocak 1971 yılında yürürlüğe giren Werner Raporu ayrıca yeni bir sistemde getirmiştir. 1944'de yapılan Bretton Woods anlaşması doların altına karşı konvertibl olması, diğer para birimlerinin ise dolar kuruna sabitlenmesi esasını getirmiştir. Döviz kurları resmi kurun her iki yönünde %1 oranında dalgalanabilecektir. Bu marjın dışına çıkıldığında ise merkez bankaları müdahale edebileceklerdir. Bu sisteme göre ABD altın rezervi tutarken , diğer ülkeler ABD doları cinsinden rezerv bulunduracaklardır. ABD böylelikle özel bir konuma sahip olacaktır (Durmaz, 1993:5).

15 Ağustos 1971'de ABD, uluslararası rezerv para birimine sahip olmanın yükü çok ağır olduğundan, doları baz alan bir sistemi daha fazla desteklemeyeceğini açıklamıştır. Onlar Grubu'nun Washington D.C.'de vardığı Smithsonian Anlaşması ile sabit kur sisteminden değişken kur sistemine geçilmiştir (Durmaz, 1993:5).

Bu anlaşma ulusal paraların dolar paritesi civarında toplam % 4.5 oranında dalgalanmalarını öngörmektedir. Bu durumda eğer bir ülkenin parası diğer bir paraya göre değer kaybedip alt sınıra düşerken diğer para değer kazanıp üst sınıra ulaşmış ise her iki milli paranın arasındaki çapraz kur farkı %9 olacaktır. Topluluğa üye ülkelerin ulusal paralarının birbirlerine olan kurları %9 oranında değiştiği takdirde AET'nun amacı olan tarımsal ve sınai ürünler için tek bir fiyat oluşturma hedefine ulaşamayacaktır.

Topluluğa üye olan ülkeler Smithsonian Anlaşmasında öngörülen dalgalanma marjını çok yüksek bulduklarından, 1971 yılının Şubat ayında aldıkları kararlara değişiklik getirerek 1972 senesinde ulusal paralar arasındaki toplam dalgalanma marjını +/-%2.25 indirmişlerdir. Ancak Smithsonian Anlaşmasının öngördüğü şekilde

paralarının dolara karşı olan bağılıklarını devam ettirmişlerdir. Bu şekilde üye devletler birbirlerine karşı $\pm 2.25\%$ 'lik sınır içinde dalgalanırken, dolara karşı $\pm 4.5\%$ 'luk sınır içinde dalgalanmaya devam etmişlerdir. Bu iki yönlü sabit kur sistemine “Tüneldeki Yılan” (Snake in the Tunnel) adı verilmiştir. $\pm 2.25\%$ 'lik sınır yılanın, $\pm 4.5\%$ 'lik sınır ise tünelin genişliğini göstermektedir. Yılanın tünelde kalabilmesini sağlamak amacıyla müdahalelerin dolarla yapılmasına, üye ülke paralarının yılan içinde kalabilmelerini sağlamak amacıyla da müdahalelerin topluluk paraları ile yapılmasına karar verilmiştir (Necipoğlu, 1993:36)

Avrupa Parasal İşbirliği Fonu 1973 yılının Nisan ayında kurulmuştur. Avrupa Parasal İşbirliği Fonunun ilk dönemi ile ilgili görevleri şunlardır (Necipoğlu, 1993:36).

- 1- Döviz kurlarının dalgalanma marjlarını daraltmak için merkez bankaları arasında uyumlu hareket ve işbirliğini sağlamak;
- 2- Topluluk paralarıyla yapılan müdahalelerin ve topluluk içi borç tasfiyelerinin çok taraflı oluşturulması;
- 3- Bu amaçla Avrupa Hesap Birimini bir araç olarak kullanmak,
- 4- Şubat 1970'de oluşturulan merkez bankaları arasındaki kısa vadeli parasal destekleme sistemi ile ilgili verilen ödünceleri yönetmek.

Bütün bu çalışmalara rağmen Ekonomik ve Parasal Birliğin bu ilk aşaması başarılı olamamıştır. Bunda BW uluslararası para sisteminin çöküşü, dünya petrol krizinin ve onu izleyen ekonomik durgunluğun etkisi vardır. Ayrıca o dönemlerde üye ülkelerde karşılaşılan güçlüklerle karşı bir ortak cephe oluşturma arzu ve iradesinin bulunmayışı da bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasında etkili olmuştur. Böyle bir ortam içerisinde

1973 yılının ilk aylarında topluluk paraları, değeri %10 düşürülen dolara karşı dalgalanmaya bırakılmıştır. Bu durum yılanın tünelden çıkmasına neden olmuştur. Daha sonra da topluluk üyeleri birer birer sistemden ayrılmaya başlamıştır. 1974 yılına girerken oluşturulan “Yılan” sisteminde sadece 6 ülke kalmıştır. Daha sonra Fransa'nın da sistemden ayrılmasıyla tünelde sadece Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve Danimarka'nın yer aldığı bir “DM Bölgesi” oluşmuştur.

Aşağı yukarı 20 yıllık bir süreyi kaplayan 1956-1977 yılları arasında Avrupa Para Birliğini gerçekleştirme çabaları bir sonuca ulaşamamıştır. Bu süre içinde üye ülkelerin para ve ekonomi politikalarının koordinasyonunda da anlamlı bir gelişme sağlanamamıştır. Bu başarısızlık kısmen üye ülkelerin bir çoğunda özellikle 1966 yılından itibaren gözlenen farklı ekonomik gelişmelere ve enflasyon hızlarına bağlanabilir. 1970'li yıllarda yaşanan uluslararası para olaylarıyla petrol krizi de toplulukta tutarlı bir ortak para politikasının uygulanmasını güçleştirmiştir (Töre, 1995b:111).

1.2. AVRUPA PARA SİSTEMİ (APS) VE İŞLEYİŞİ

1974 yılında ortaya çıkan petrol krizi, dünya genelindeki enflasyon, üye ülkelerin EPB oluşturma hedefi yerine dış gelişmelerin kendi ekonomileri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla ülke içi ekonomik politikalara ağırlık ve öncelik vermelerini gerektirmiştir. Bu baskılar sonucunda Avrupa Topluluğu'nda Ekonomik ve Parasal Birlik hedefi ikinci plana itilmiş onun yerine Almanya ve Fransa'nın öncülüğü ile Avrupa'da bir parasal istikrar bölgesi oluşturulması hedefi benimsenmiştir (Soydemir ve Yılmaz, 1993:36).

“Avrupa Para Sistemi “ adı altındaki bu sistemi diğer sistemlerden ayıran en önemli fark tarafların bekleyişleridir. APS ile Werner raporunda belirtilen Ekonomik ve Parasal Birlik oluşturma hedefi ikinci plana itilmiş ve bu sistemle üye ülkeler arasındaki işbirliğini kolaylaştırarak, istikrarlı bir Avrupa Para Bölgesi yaratmak hedeflenmiştir (Archer ve Butler, 1992:81).APS ile 1970’lerdeki I. EPB oluşturma girişiminin başarısızlığı üzerine çok daha az iddialı ve daha yumuşak bir yaklaşım benimsenmiştir.

Bu sistemin hedefi, ekonomi politikalarının para politikası hedeflerine uygun olarak yönlendirilmesini ve uluslararası sermaye piyasalarından bağımsız bir faiz politikasının gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesi durumunda AB üyesi ülkelerin ekonomilerinde istikrar sağlanmış olacak ve daha etkin bir istihdam politikası uygulama imkanı bulunacaktır. (Erol, 1993: 44).

1.3. AVRUPA PARA SİSTEMİNİN ESASLARI

Sabit fakat ayarlanabilir kurlar esasına dayanan Avrupa Para Sistemi, birbirini tamamlayan üç temel unsurdan oluşmaktadır. Bu unsurlar, Avrupa Para Birimi olan ECU, Döviz Kuru Mekanizması ve Kredi Mekanizmasıdır.

1.3.1. Avrupa Hesap Birimi (The European Currency Unit: ECU)

Adı Euro’ya değiştirilen Avrupa Tek Para Birimi ECU, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin paralarından meydana gelen bir sepetten oluşan ve topluluk para otoriteleri tarafından ödeme aracı ve hesap birimi olarak kabul edilen resmi ve kaydi bir para

birimidir. Hesap birimi olması yanında ödeme aracı olma özelliği ile de bir rezerv para birimi durumundadır (Özby, 1997:8)

1.3.1.1 ECU Sepeti

ECU, birlik üyesi ülkelerin paralarının sabit miktarlarından oluşan bir sepet para birimidir. ECU, üye ülke paralarının belirli ağırlıklarla katıldıkları bir sepet şeklinde hesaplanmaktadır. Sepette bütün topluluk paraları yer almakta, bu para birimlerinin sepetteki ağırlıkları her ülkenin GSMH'sı, topluluk ticaretindeki payı, dış ticaret dengesi gibi kriterlerin yanısıra, kredi mekanizmasının bir aracı olan kısa vadeli parasal destekten yararlanma oranı gibi ekonomik kriterler dikkate alınarak hesaplanmaktadır (www.tobb.org.tr/abeuro.html). Sepet içerisindeki ulusal paraların sabit miktarları, her beş yılda bir veya herhangi bir paranın ECU içindeki ağırlığı % 25 veya daha fazla oranda arttığında bu ülkelerin isteğine bağlı olarak da daha erken bir tarihte de gözden geçirilebilmektedir. Sabit miktarlar en son 1989 yılında yeniden belirlenmiş ve Maastricht Antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle birlikte dondurulmuştur (www.tcmb.gov.tr/sözlük.html).

Döviz Kuru Mekanizmasına (European Exchange Rate Mechanism) dahil olan veya olmayan birlik üyesi ülke paralarının ECU içinde belirli ağırlıkları bulunmaktadır. Bütün üye ülke paralarının yüzde olarak ağırlıklarının toplamı 100'e eşittir. Sabit tutarların uzun dönemde aynı kalmasına rağmen, ülke paralarının sepet içindeki ağırlıkları ECU değerinin üye ülke parasına olan kurunun günlük olarak belirlenmesine bağlı olarak değişmektedir (Özby, 1997:9).

Bir ülke parasının ECU içindeki yüzde ağırlığını şu şekilde hesaplamak mümkündür (Karluk, 1998a:230).

1 ECU içindeki Fransız Frangının (FF) sabit tutarı 1.332'dir. 12 Eylül 1990 tarihinde 1 ECU= 6.857 FF 'dir. Bu durumda FF'nın 1 ECU içindeki ağırlığı 12 Eylül 1990 tarihinde $1.332 \times 100 / 6.857 = 19.42$ 'dir. Bu pay ECU değerinin FF'na olan kurunun günlük olarak belirlenmesine paralel olarak devamlı değişir.

Tablo 1.1. ECU Sepetinde Yer Alan Ulusal Paraların Sabit Miktarları ve 12 Eylül 1990 Tarihi İtibariyle Ağırlıkları.

	Sabit Miktarlar	Ağırlıklar (12.9.1990)
Alman Markı	0.6242	30.46
İngiliz Sterlini	0.08784	12.71
Fransız Frangı	1.332	19.42
İtalyan Lireti	151.8	9.39
Hollanda Florini	0.2198	9.53
Belçika Frangı	3.301	7.81
Lük. Frangı	0.13	0.3
Dan. Kronu	0.1976	2.5
İrlanda Lirası	0.008552	1.12
Yunan Drahmisi	1.440	0.71
İspanyol Pesetası	6.885	5.32
Portekiz Esküdosu	1.393	0.76

Kaynak : Karluk, R.: **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, İstanbul, 1998a

Euro'nun 1 Ocak 1999 tarihinde birebir oranında ECU sepetine bağlanması kararı alınmıştır. Fakat Para Birliğine Maastricht ekonomik yaklaşma kriterlerini sağlamış ülkeler katılabileceği için Euro'yu oluşturacak olan ulusal paraların istikrarlı paralar olması beklenmektedir. Dolayısıyla teorik olarak Euro'nun da istikrarlı bir para olması beklentisi ağırlık kazanmıştır.

1.3.1.2. ECU'nun Görevleri

ECU'nun başlıca dört görevi vardır. Bunlar (Özbay,1997:11);

1- Avrupa Topluluğu'nun para otoriteleri arasında ödeme aracı olarak kullanılmaktadır. Üye ülkelerin parasal yetkilileri arasındaki borçlu ve alacaklı hesaplar ECU cinsinden hesaplanmaktadır.

2- Avrupa Para Sistemindeki kredi mekanizmasının temel hesap birimidir. Kredi mekanizması çerçevesinde üye ülkelere çok kısa, kısa ve orta vadeli olmak üzere üç çeşit kredi verilmektedir. Avrupa Parasal İşbirliği Fonunda (European Monetary Cooperation Fund; FECOM) kısa vadeli destek ve orta vadeli mali yardım mekanizmalarında hesap birimi olarak altının yerini ECU almıştır.

3- ECU, döviz kuru mekanizmasının temel ölçüsüdür. Döviz kuru mekanizmasında yer alan her bir üye ülke parası için ECU cinsinden merkezi bir kur saptanmaktadır. Bu merkezi kurlar esas alınarak çapraz kurların alt ve üst sınırları tespit edilmektedir.

4- ECU, ulusal paraların döviz kurunda meydana gelecek sapmalar için gösterge görevini yerine getirmektedir

1.3.1.3. ECU'nun Yaratılması

ECU, topluluk üyesi ülkelerin sahip oldukları altın rezervlerinin % 20'si ile brüt dolar rezervlerinin % 20'sinin Avrupa Parasal İşbirliği Fonuna aktarılması sonucunda yaratılmaktadır.

Parasal İşbirliği Fonuna yatırılan altınlar piyasa fiyatları üzerinden değerlendirilerek, üye ülke merkez bankalarının atıl durumunda olan altın rezervlerinin bir kısmının parasallaştırılması sağlanmıştır. Topluluk üyesi ülkeler altın ve dolarları karşılığında 3 aylık bir süre için ECU satın alır ve ayın sonunda, altın ve dövizlerini geri alıp bunları tekrar ECU ile değiştirir. Bu işleme "Revolving Swap Arrangements" denir. Bu swap işlemleri Ocak, Nisan, Temmuz ve Ekim aylarının birinci hafta sonunda yapılır. Topluluk üyesi ülkelerin altın ve dolar rezervlerindeki değişiklikler ile piyasadaki altın ve döviz fiyatlarındaki oynamalar yaratılan ECU miktarına etki eder. ECU, sistemine dahil olan ülkelerin merkez bankalarında saklı tutulan altın ve döviz yedeklerinin % 20'si karşılığında dolar ve altın swap işlemi ile ihraç edildiği için uluslararası rezervlerde bir artışa yol açmamaktadır.

ECU faiz oranları ise, ECU sepetinde bulunan ulusal paranın paylarıyla ağırlıklandırılmış resmi iskonto hadlerinin ortalamasından oluşmuştur (Özbay, 1997:12)

1.3.1.4. ECU'nun Kullanımı

ECU'nun iki farklı kullanım alanı bulunmaktadır. Bunlardan biri belirli kurallara göre yaratılan ve merkez bankalarının elinde bulunan resmi ECU (Official ECU), bir diğeri ise piyasanın elinde bulunan ECU cinsinden değerleri ifade eden özel ECU

(Private ECU)'dur. Resmi ECU'lar merkez bankaları ve AB kurumları arasındaki işlemlerde, özel ECU'lar ise diğer kurumlar arasındaki işlemlerde kullanılmaktadır. ECU cinsinden arz edilen hazine tahvil ve bonolarında özel ECU kullanılmaktadır.

ECU, Topluluk üyesi ülkelerin döviz piyasalarına müdahale işlemleri sonucu ortaya çıkan alacaklarının tasfiyesi veya ödemeler bilançosu açıklarının finansmanında kullanılmaktadır. ECU kaydi bir para olduğu için bütün bu işlemler İşbirliği Fonunun kayıtlarında görülmektedir.

ECU ile herhangi bir ticari para ile gerçekleştirilebilecek bütün işlemler rahatlıkla yapılabilmektedir. 1980 yılından itibaren ECU'nun kullanımı artmıştır. Avrupa Konseyi 1 Ocak 1981 tarihinde yayınladığı bir tüzükle ECU'nun, bütün topluluk faaliyetlerinde kullanılabilmesi kararını açıklamıştır. ECU Avrupa Kalkınma Fonu, Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa Kömür Çelik Topluluğu gibi Avrupa kuruluşlarınca kullanılmaktadır (Karluk, 1990:116)

A- Resmi ECU : ECU'nun, resmi ECU olarak adlandırılmasına yol açan fonksiyonları hesap birimi, rezerv varlık ve ödeme aracı olarak işlev görmesidir. ECU'nun hesap birimi fonksiyonunun kapsamına; döviz kuru mekanizmasında (merkezi paritelerin ve sapma eşiklerinin belirlenmesi), kredi mekanizmasında ve FECOM'da oynamakta olduğu roller ile AB'nin ECU üzerinden birimlendirilen bütün mali faaliyetleri girmektedir.

1 Ocak 1981 tarihinden itibaren AB bütçesi ECU cinsinden tanzim edilmekte olup, bütün gelir ve giderleri ECU olarak ifade edilmektedir. AB'nin İstatistik Bürosu ECU'yu, istatistiksel verileri mukayese edebilmek amacıyla, hesap birimi olarak kullanılmaktadır. ECU, AB'nin ortak tarım politikasının belirlenmesinde de çok önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, 1979 yılından itibaren belirli bazı gümrük vergileri ECU cinsinden ifade edilmekte ve bu vergilerin toplanması, gereken paraların iade edilmesi

ve diğer birlik içi ödemeler ECU cinsinden yapılmaktadır. Yine AB şirketlerine, birlik hukukunu ihlal ettiklerinde verilecek olan para cezaları ECU cinsinden hesaplanmaktadır (Necipoğlu, 1993:39).

B- Özel ECU : ECU'nun, bir sepet parası olmasından dolayı daha istikrarlı bir gelir sağlaması ve riski azaltıcı bir rol oynaması, ECU'yu hem yatırımcı hem de borçlanıcı açısından ulusal paralara kıyasla daha avantajlı bir duruma getirmektedir.

ECU'nun özel alanda kullanıldığı başlıca piyasalar döviz, para ve tahvil piyasalarıdır. Para ve döviz piyasaları içinde ECU oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Birlik organlarına, vadeli ve vadesiz ECU cinsinden hesapların açılmasıyla ECU'nun para piyasalarındaki kullanımı giderek yaygınlaşmıştır. Artık ticari bankalar da ECU cinsinden hizmetler vermeye başlamışlardır. Ticari bankalarda ECU cinsinden hesap açılabilen, kredi alınabilmektedir. Özellikle 1982 yılından itibaren beş bankanın aralarında MESA (Mutual ECU Settlement Account) denilen bir kliring sistemi oluşturmaları bankaların ECU transferlerinin takasını kolaylaştırmış ve bir İnterbank piyasası oluşturmuştur.

Tahvil piyasalarında da, ECU cinsinden tahvillerin payı artmıştır. İlk ECU tahvili 1981 yılının Nisan ayında Lüksemburg'da yerleşmiş olan bir firma tarafından verilmiştir (Necipoğlu,1993:40).

ECU'nun, ticari ve mali piyasaların bir çok alanında da kullanımını mevcuttur. ECU'nun, mali ve ticari piyasada kullanım alanı deyimi ile ECU cinsinden ödünç alma, faturalama, muhasebe tutma ve ECU'nun dış ticarete kullanımını ifade edilmektedir. Ayrıca, bireysel tüketiciler de ECU cinsinden yatırım fonları ile ilgilenmektedirler. Onlar için ECU cinsinden kredi kartları, seyahat çekleri düzenlenmekte, taksit ile ödenmek üzere ECU cinsinden kredi verilmektedir. ECU cinsinden kredi, piyasada hızla yaygınlaşmıştır. ECU cinsinden kredi alanlar için bu kredinin maliyeti piyasa koşulları

tarafından belirlenmektedir. Ayrıca piyasadaki firmalar için ECU cinsinden firma içi fiyatlandırma, AB dahilinde bir çok şirkete sahip olup, bu şirketler arasında ticaret yapmakta olan çok uluslu kuruluşlar için büyük kolaylık sağlamaktadır (Necipoğlu, 1993:40).

Bütün bunların yanı sıra Avrupa Para Sistemi, AB'ne üye olmayan Avrupa ülkelerinin katılmasına da açık bir sistemdir. 5 Aralık 1978'den itibaren AB ile yakın ilişki içinde bulunan ülkelerinde, bu sisteme katılması sağlanmış, 1985'den itibaren ise resmi üye devlet merkez bankalarında olduğu gibi üye olmayan devletlerin merkez bankalarıyla, uluslararası para kuruluşlarında da ECU'nun rezerv para birimi olarak kullanılmasına başlanmıştır (Tunç, 1991:57).

1.3.2. Döviz Kuru Mekanizması (European Exchange Rate System)

Sabit fakat ayarlanabilir kurlar esasına dayanan Avrupa Para Sisteminin esasını oluşturan üç önemli unsurdan ikincisi döviz kuru mekanizmasıdır. Bu mekanizmada, üye ülkelerin döviz kurları belli dalgalanma aralıkları içinde hareket etmektedir. Mekanizmaya dahil ülkelerin döviz kurlarındaki dalgalanmaların sınırlarını belirleyen iki kriter vardır. Diğer bir deyişle mekanizmada iki tür dalgalanma marjı vardır. Bunlar zorunlu müdahale sınırları ile sapma eşiğidir (Divergence Threshold).

ECU sepetinde birliğe üye tüm ülkelerin para birimleri yer alırken, DKM'da Yunan Drahmisi, İngiliz Sterlini ve İtalyan Lireti yer almamaktadır. Bu paralardan Drahmi DKM'na hiç girmemiştir. Sterlin ve Lireti ise Eylül 1992'de sistemden geçici olarak çıkmışlardır.

Ocak 1979'da toplanan Merkez Bankası Guvernorleri ECU değerinin bütün Avrupa Birliği paraları göz ntne alınarak her gün hesaplanmasına karar vermişlerdir. Komisyon her gün saat 14.30'da belirlenen değişim oranlarını kullanarak ye devletlerin para birimlerine karşılık gelen ECU oranını hesaplamaktadır. Bu hesaplamalar ECU'nun, günlük resmi gazetesinde yayınlanmaktadır. ECU sepetinin kompozisyonuna dayanarak komisyon tarafından hesaplanan resmi ECU kuru, yabancı döviz kuru piyasasındaki ECU kuruna kesinlikle eşit değildir.

Yabancı döviz piyasasında kurlar devamlı olarak değişmektedir. Bu sebepten dolayı yabancı döviz piyasasındaki kurlarda kk sapmalar kaçınılmazdır (Tunç, 1991:56). Merkezi kurlara ek olarak ECU'nun, Dolar ve diğer belli başlı para birimleri karşısındaki değerleri de AB komisyonu tarafından günlük olarak belirlenerek AB resmi gazetesinde yayınlanmaktadır.

1.3.2.1. Zorunlu Müdahale Sınırları:Parite Izgarası

Sisteme dahil her Avrupa Topluluğu yesi ülke parasının ECU ile ifade edilen ve belli bir süre değişmez kabul edilen bir karşılığı yani merkezi bir kuru vardır.

Merkezi kurlar ülkelerin aldıkları karara göre değiştirilebilir. Döviz kuru mekanizması kapsamındaki para birimlerinden biri yada birkaçı dalgalanma aralıklarının dışına çıkma tehlikesi gösterdiği zaman merkez bankaları müdahalelerle para birimlerini belirlenen marjların içine çekmeye çalışırlar. Ancak müdahaleler sonuçsuz kalırsa para birimlerinin birbirine karşı merkezi kurları yeniden belirlenir. Bu kurlara dayanarak her bir ye ülke parası ile diğer ye ülke paraları arasında çapraz kurlar belirlenmektedir.

13.3.1979'da 1 ECU=2.51064 DM ve 1 ECU=5.79831 FF ise

1 DM = 5.79831 / 2.51064 = 2.3095FF'dir. (Karluk, 1990:117)

Çapraz kurlardan sapılabilen alt ve üst sınırların her biri % 2.25, toplam olarak % 4.5'dir. Üye ülkelerin fiili piyasa kurları bu band içinde dalgalanmaya bırakılmıştır. Çapraz kurlar arasında dalgalanma marjı bütün para birimleri için 1 Ağustos 1993 tarihinden itibaren artı-eksi % 15 olarak belirlenmiştir. Hollanda ve Almanya aralarında yaptıkları bir anlaşma ile karşılıklı dalgalanma marjlarını artı-eksi % 2.25'de bırakmışlardır.

Buna basit bir matematik hesabı ile örnek verilirse;

$$1 \text{ ECU} = 6 \text{ FF}$$

$$1 \text{ ECU} = 2 \text{ DM ise}$$

$$1 \text{ FF} = 2 \text{ DM} / 6 \text{ FF} = 0,33 \text{ DM} \quad \text{veya} \quad 1 \text{ DM} = 6 \text{ FF} / 2 \text{ DM} = 3 \text{ FF} \text{ olmaktadır.}$$

Bu durumda çapraz kurun Alman markı açısından alt sınırı

$$1 \text{ DM} = (3 - 3 * 2,25 / 100) = 2,9325 \text{ FF (Taban)}$$

Çapraz kurun Alman Markı açısından üst sınırı ise

$$1 \text{ DM} = (3 + 3 * 2,25 / 100) = 3,0675 \text{ FF (Tavan) (Özbay,1997:15)}$$

Piyasalardaki cari kurlar çapraz kurların alt ve st sınırlarını aşırsa, bu paralara müdahale etmek gerekecektir. Döviz kuru mekanizmasına dahil olan bir ülkenin parası başka ye ülke parası karşıısında müdahale eşığine geldiği zaman hem parası değer kazanan hem de parası değer kaybeden ye ülkelerin merkez bankaları, diğer ye ülkelerin merkez bankaları ile döviz borsalarına müdahale ederek çapraz kurlarını dalgalanma marjları dahilinde tutmak mecburiyetindedirler. Müdahale, değer tavana ulaşan paranın satılması, değer tabana yaklaşan paranın ise alınması şeklinde olmaktadır. Müdahaleler için gerekli olan fonlar, ilgili merkez bankalarından ECU cinsinden alınan krediler aracılığı ile sağlanmaktadır. Borçlu olan merkez bankası, alacaklı olan merkez bankasına ECU üzerinden faiz ödemektedir. Bu tür müdahalelerde bulunan merkez bankaları arasında borç – alacak denklik işleminin (settlement) Avrupa Parasal İşbirliği Fonu tarafından yapılmaktadır. Değer kaybeden parayı desteklemek yetmediği takdirde çapraz kurların sınırları değiştirilebilmektedir. Bu işleme çapraz kurlarda ayarlama (realignment) denilmektedir (Necipoğlu, 1993:38).

1.3.2.2. Sapma Eşıği (Divergence Threshold)

Avrupa Para Sisteminde döviz kuru sistemine dahil olan her para için öngörülen % 15 oranındaki maksimum dalgalanma marjının % 75'ine yani dalgalanma sınırlarının %11,3'ne eşıt bir sapma eşıği belirlenmiştir. Sapma eşıği bir çeşit alarm anı görevini yapmaktadır. Sapma eşıği şu formüle göre hesaplanır.

$$\text{Eşik} = (0,75) * (\%15) * (100\text{-ilgili ülke parasının sepet içindeki ağırlığı}) / 100$$

Formül 21 Eylül 1989 tarihi itibari ile Alman Markı için hesaplanırsa ;

$$\text{Sapma Eşiği} = 0,75 * (+ \text{ veya } - \% 15) * (100 - 30,1) / 100$$

$$= + \text{ veya } - \%7,9$$

Formül aynı tarih itibariyle sepet içindeki ağırlığı Alman Markından daha az olan Hollanda Florini için hesaplanırsa ;

$$\text{Sapma Eşiği} = 0,75 * (+ - \%15) * (100 - 9,4) / 100$$

$$= + - \%10,2 \text{ (Özbay,1997:16)}$$

Sistemde ECU sepeti içinde ağırlığı fazla olan üye ülke paralarının sapma eşikleri dar, sepet içinde ağırlığı daha az olan üye ülke paralarının sapma eşikleri daha geniştir. Bir ülke parasının ECU ile ifade edilen piyasa değeri, ECU'nun merkezi kurundan ancak belirtilmiş olan % 15 sınırının % 75'i oranında sapabilir. Sistemde azami sapma, bir milli paranın aynı oranda bütün diğer milli paralar karşısında piyasada % 15 alt ve üst müdahale sınırlarına ulaştığında söz konusudur. Eğer bir milli bir para ECU'ye oranla kendi sapma eşiğini aşarsa, ilgili ülkenin otoriteleri müdahalede bulunacaklardır. Bunun için, müdahaleyi yapan ülke parasından en fazla sapma gösteren para yerine çeşitli paralar kullanılır. Para politikası tedbirleri merkezi kurların değiştirilmesi ve diğer ekonomi politikası tedbirleri ile desteklenir (Özbay, 1997:17).

İlgili ülkenin alması gereken tedbirler şunlardır (Necipoğlu, 1993:38);

- Çeşitlendirilmiş müdahale (Döviz borsalarında farklı paralarla yapılan müdahaleler)

- Milli para politikası tedbirleri (sermaye alımlarını dolaysız olarak etkiledikleri için özellikle faiz oranları hususunda)

- Merkezi paritede değişiklikler yapma.

- Diğer ekonomik politika tedbirleri (Maliye ve gelir politikası tedbirleri)

Sistemde merkezi oranlarda değişiklikler yapma en son başvuru tedbirlerdir. Bu tedbirlere başvurmadan önce ilgili AB organlarında danışma ve görüşmelerin yapılması gerekmektedir. Bu danışma ve görüşmelerin sonucunda ekonomik politikaların birbirine yakınlılaştırılması ile piyasa kurları üzerindeki baskılar hafifleyebilecektir. Paranın belirlenen limitler içinde kalmasının sağlanmasına ilişkin sorumluluk sadece ilgili ülkeye değil, diğer ye ülkelere de düşmektedir. Eğer tüm bu uygulamalar sonucunda durumda bir iyileşme olmaz ve marjlar zorlanmaya devam ederse o zaman merkezi oranlarda değişikliğe gidilmektedir. Yeniden ayarlama (Reagnliment) denilen bu duruma APS içerisinde çok sık başvurulmamıştır

1.3.3. Kredi Mekanizması

APS'nin esasını oluşturan unsurlardan üçüncüsü kredi mekanizmasıdır. Sistemde DKM'nin işleyişini kolaylaştırmak, ödeme güçlükleri ile karşılaşan ülkelere yardımcı olabilmek amacıyla çok kısa vadeli, kısa vadeli ve orta vadeli olmak üzere 3 türlü kredi olanağı oluşturulmuştur (Necipoğlu, 1993:38).

1.3.3.1. Çok Kısa Vadeli Finansman

Üye ülkelerin DKM'na zorunlu müdahalelerini finanse etmek amacıyla, merkez bankalarının birbirlerine karşı sınırsız tutarda kredi sağladıkları bir kolaylıktır. ECU ile ifade edilen ve FECOM'a kaydedilen bu finansmanın vadesi 45 gündür, ancak bazı koşullarda vadesi üç aya kadar uzatılabilmektedir. Gerektiği takdirde, vadesi bir üç ay daha uzatılabilen bu kredinin faizi üye ülkelerin iskonto hadlerinin ortalamasına eşittir (Necipoğlu, 1993:38).

1.3.3.2. Kısa Vadeli Finansman

Sisteme dahil olan ülkelerin geçici olarak ortaya çıkan dış dengesizlikleri gidermek için merkez bankalarının birbirlerine karşılıklı olarak kredi imkanı sağlamasıdır. Bu kredi mekanizması, her üye ülke merkez bankasının ne kadar borçlanıp ödünç verebileceğini belirleyen borç ve alacak kotalarına dayandırılmıştır. Alacak kotaları borç kotalarının iki katıdır. Bu finansmandan yararlanma herhangi bir şarta bağlanmamıştır ve süresi 3 ay olan ve ancak iki kez yenilenebilen bu kredinin faizi ECU sepetine dahil olan ülke paralarının faizlerinin ağırlıklı ortalamasına eşittir. FECOM, çok kısa vadeli ve kısa vadeli finansmanın yönetiminden sorumludur (Necipoğlu, 1993:38).

1.3.3.3. Orta Vadeli Finansman

Topluluk içindeki bir nevi karşılıklı yardımlaşma mekanizmasıdır. 22 Mart 1971'de Konsey kararı ile oluşturulmuştur. Dış ödemeler dengesinde geçici nitelikte

olmayan ve önemli sorunlarla karşılaşan üye ülkelere verilen bir kredi türüdür. Üye devletlerin birbirlerine bu finansman kolaylığı altında açtıkları kredinin vadesi 2 – 5 yıl arasında değişmektedir. Faizi ve ödeme şartları önceden tespit edilmektedir. Krediyi alan ülkenin AB Konseyi tarafından kendisine önerilen iktisadi önlemleri alması gerekmektedir (Necipoğlu, 1993:38).

1.4. AVRUPA BİRLİĞİNDE İK. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK GİRİŞİMİ (DELORS RAPORU)

Tüneldeki Yılan Sistemine kıyasla daha mütevazı, daha esnek ve tamamlayıcı nitelikteki mekanizmalarla donatılan APS'nin, döviz kurlarını istikrara kavuşturmada ve ekonomik politikaları yakınlaştırmadaki başarısının sonucunda, 1985 yılından itibaren, 1970'li yılların EPB oluşturma kavramı yeniden gündeme getirilmiştir. Bu tarihte yayınlanan "Beyaz Kitap" la gündeme gelen tek bir pazar oluşturma gereği ve 1987 yılında kabul edilen Tek Avrupa Senedi (TAS) ile birlikte Roma Anlaşmasında önemli bir revizyon yapılmış ve ilk defa "Ekonomik ve Parasal Birlik" başlığı anlaşmaya eklenmiştir (102 A maddesi).

1992 yılı sonuna kadar fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılmasıyla, Avrupa'da tek bir pazarın kurulmasını ve yine bu amaçla 1990 yılında sermayenin serbest dolaşımının sağlanmasını öngören Tek Avrupa Senediyle, APS ve bu sistemin daha da geliştirilmesi gereği AB'nin en önemli maddesi haline gelmiştir. Bu faktörlerin yanında sistemdeki para değiştirme işlemlerinin yaklaşık 13-19 milyar ECU'luk bir para kaybına yol açması, tek pazarın kendisinden beklenen yararları tam olarak sağlayabilmesi için "Tek Para" kullanımının zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve bu konudaki çalışmalar hızlanmıştır.

28-29 Haziran 1988 tarihlerinde yapılan Hannover Zirvesinde, aşamalı olarak bir EPB oluşturulması hedefi benimsenmiştir. Bu amaç doğrultusunda bir çalışma komitesinin oluşturulmasına karar verilmiştir. Başkanlığını Jacques Delors'un yaptığı bu komite 9 ay süren çalışmaların sonucunda "Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik Kurma Konusunda Rapor" başlığını taşıyan bir rapor hazırlamış ve bu raporu 12 Nisan 1989'da tamamlamıştır. "Delors Raporu" olarak da adlandırılan bu rapor daha sonra 26-27 Haziran 1989 tarihlerinde Madrid Zirvesinde görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Delors Raporuna göre EPB kavramı aynı bütünün iki parçasıdır ve birlikte gerçekleştirilmeleri gerekmektedir (Karluk, 1991:49).

Ekonomik Birlik; Her türlü kısıtlamalardan arındırılmış bir ortak pazarın özelliklerini bir araya getirir. Bu pazarın iyi işleyişi bir dizi kuralların yerine getirilmesini gerektirir. Bir ekonomik birliğin sağlanması için şu dört unsurun içinde bulunması gerekir (Töre,1992:2).

- İçinde insanların, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbestçe dolaşım imkanına sahip olduğu ortak bir pazarın varlığı,
- Piyasa mekanizmalarını güçlendirme amacını güden, bir rekabet politikası ve diğer tedbirler,
- Yapısal değişimi ve bölgesel kalkınmayı hedefleyen ortak politikalar ve kararlar,
- Makro-ekonomik politikaların koordinasyonu ile bütçe politikaları konusunda bağlayıcı kurallar.

Parasal Birlik ise para politikalarının, ortak makro-ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla müştereken yürütüldüğü bir para sahası anlamına gelmektedir. Bir parasal birlik için şu üç unsurun varlığı zorunludur (Töre, 1992:3)

- Paraların konvertibilitesi tam ve geri dönülmez bir şekilde sağlanmalıdır,
- Sermaye hareketleri tam olarak serbestleştirilmeli, bankacılık ve diğer mali hizmet piyasaları tam olarak bütünleştirilmelidir,
- Dalgalanma marjları ortadan kaldırılmalı ve döviz kurları geri dönülemez bir şekilde sabitlenmelidir .

Para birliğinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için birlik içinde tam bir konvertibilitenin sağlanmış olması gerekir. Tam konvertibilite olmadan birlik içinde ortak döviz rezervleri fonu ve borç tasfiye sisteminin işlemesi mümkün değildir. Ayrıca, döviz kuru kısıtlamaları olmamalıdır. Birlikte ülkelerden birinin veya bir kaçının devamlı ödemeler bilançosu açığı vermesi ve bu açığın diğer üyeler tarafından finanse edilmesi, uzun dönemli bir çözüm değildir. Bilançoları dengesiz olan üyelerin bu dengesizlikleri giderebilmeleri için izlemiş oldukları para ve maliye politikaları arasında mutlaka bir koordinasyonun sağlanmış olması gerekir (Karluk, 1998b:449).

Birlik içinde üye ülkelerin döviz rezervlerinin tamamının ortak bir rezerv fonunda toplanması, para birliği için diğer bir önemli şarttır. Bu fon merkez bankası emrine tahsis edilerek, birliğe üye ülkelerin karşılaşılabilecekleri geçici nitelikteki ödemeler bilançosu açıkları kapatılmış olur. Merkez bankası, birliğe üye ülkeler arasındaki kurların sabit tutulabilmesi için döviz piyasasına müdahale eder ve birlik parasının diğer paralara karşı serbestçe dalgalanmasını sağlar. Birlikte tek bir merkez bankası ve bu bankanın çıkaracağı tek bir ortak para birimi olacağı için, izlenecek para politikası ile ilgili

kararlar bu bankaca alınır. Ülke merkez bankaları, birlik merkez bankasının şubeleri olarak faaliyet gösterir. Para politikası yanında maliye politikasında da uyum sağlanır (Karluk, 1998b:452).

Para birliğinde ülkeler, kendi milli paraları arasındaki kurların dalgalanma marjını ortadan kaldırarak sabit kur sistemini uygular, buna karşılık birlik dışındaki paralara karşı milli paralarını dalgalanmaya bırakır. Bu bakımdan para birliğinin optimum para sahası ile yakın ilişkisi vardır. Bu yakın ilişkiye rağmen her iki kavram arasında fark vardır. Para sahasında sistem bir rezerv paraya dayanır. Para birliğinde ise bir ülkenin veya bu ülkenin parasının etkinliği yoktur. Para birliğine dahil olan ülkeler, birlik dışı ülkelere karşı esnek bir döviz kuru politikası izleyebileceği gibi ortak bir dalgalanma politikasını da kabul edebilir. Birlik içinde sabit kur sistemi uygulandığı için ekonomik birleşme daha kolay sağlanır. Para birliğinin sonucunda döviz kuru birliği gerçekleştirilirse hem cari, hem de vadeli döviz kurları sabitleştirilir. Cari ve vadeli kurlardaki birliği, tam konvertibilite sağlar. Bu kurlar arasında enflasyon hızları ve faiz oranları kadar farklılık olabilir. Böylece birlik içinde sermaye, faiz farkına göre serbestçe hareket eder ve dolayısıyla bu piyasalarda bütünleşmiş olur. Para birliğinde son amaç, tek para biriminin birlik içinde kullanımının sağlanmasıdır. Bu ise, sonuçta politik birleşmeye yol açar (Ertürk, 1993:145).

Delors Raporu da Werner Planı gibi EPB' e ulaşmak için 3 aşamalı bir plan önermiştir (Karluk,1991:49-50).

Birinci Aşama: İlk aşama 1 Temmuz 1990 tarihine kadar başlayacaktır. Bu aşamada mevcut kurumsal yapılar içinde ekonomi ve para politikaları arasındaki işbirliği arttırılarak, birlik içinde daha fazla yakınlaşma sağlanacaktır. Bunun için tüm üye ülkelerin APS'nin DKM'na katılmaları (İngiltere, Yunanistan ve Portekiz o tarihte mekanizmaya katılmamışlardı) ve üyelerin \pm % 6'lık dalgalanma marjından yararlanmamaları önerilmiştir. Bundan sonraki aşamalara geçişe imkan sağlamak için,

birliğin kurucu antlaşmasında belirtilen gerekli değişiklikleri yapmak için bir “Hükümetlerarası Konferansın” toplanması öngörülmüştür.

İkinci Aşama: Birlik üyesi ülkelerin ortaklaşa hazırlayacakları yeni bir anlaşma veya mevcut anlaşmalarda yapılacak değişikliklerin yürürlüğe girmesiyle “geçiş” aşamasına geçilecektir. Burada karar alma mekanizması tedricen milli hükümetlerden AB organlarına devredilecektir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi kurulacak ve parasal politikalar bu sistem içerisinde ortaklaşa belirlenecektir. Bütçe açıklarının miktarına ilişkin olarak belirli fakat bağlayıcı olmayan kurallar konulacak, makro ekonomik politikalar için yönlendirici ilkeler açıklanacaktır. APS içinde DKM'nın dalgalanma marjları azaltılacaktır.

Üçüncü Aşama: Bu aşamaya döviz kurlarının değişmez bir şekilde sabitleştirilmesi ile geçilecektir. Bütçe ve makro ekonomik politikaların koordinasyonu tam olarak sağlanacak ve AB'ne milli bütçelere müdahale yetkisi verilecektir. AB'in tüm rezervlerinin toplanıp yönetileceği Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Birliğin ortak para politikasını belirleyerek, bunu yürütecek ve döviz piyasalarına müdahale edecektir. Milli para birimleri tedavülden kalkacak ve yerine tek bir para birimi kullanılmaya başlanacaktır.

AB içerisinde EPB sağlandıktan sonra da üye ülkeler farklı politik, ekonomik, sosyal ve kültürel varlıklarını devam ettirebileceklerdir. Ancak bu durum, üye ülkelere ancak sınırlı bir alanda karar alma özelliği sağlayacaktır.

Yukarıda belirtilen üç aşamaya geçiş tarihleri tamamen politik tercihlere bağlı olacaktır. Bununla beraber, üye ülkeler arasındaki enflasyonları oranları, bütçe açıkları ve diğer makro ekonomik değişkenlerdeki farklar, EPB'in gerçekleştirilmesinde önemli belirleyici faktörleri oluşturacaktır. Delors raporu, hükümetlerden bağımsız bir Avrupa

Merkez Bankaları Sistemi ile özellikle EPB'nin kurumları konusunda Werner planından daha açık hükümler getirmiştir (Pinder, 1991:130).

Delors Raporu, 26-27 Haziran 1989 tarihlerinde Madrid Zirvesinde görüşülerek onaylanmıştır. Böylece EPB için ilk aşamanın 1 Temmuz 1990 tarihinde başlaması kararlaştırılmıştır. Zirvede ayrıca, Komisyondan, Merkez Bankaları Guvernörler Komitesi ile Para Komitesinden ilk aşamanın 1 Temmuz 1990 tarihinde başlayabilmesi için gereken önlemleri almaları istenmiştir. Bundan sonraki aşamalarda yapılacak düzenlemelerin tartışılacağı bir "Hükümetlerarası Konferansın" toplanması için hazırlık çalışmalarına başlanması da kararlaştırılmıştır.

Madrid Zirvesinde İngiltere, Delors Raporunu, henüz gündemde olmayan bir politik birlik öngörmesi yüzünden kabul etmemiştir. İngiltere'nin itirazına rağmen Delors raporundaki aşamalardan ilkinde geçilmiş ve bu konuda bir dizi kararlar alınmıştır (Karluk ve Tonus, 1998:265). Bu ülkenin itirazı, bundan sonraki ikinci ve üçüncü aşamalarda gerekli olacak kurumsal değişiklikler konusunda da engelleme yapılabileceğini ortaya koymuştur.

8-9 Aralık 1989 tarihli Strasbourg Zirvesinde, İngiltere'nin karşı koymasına rağmen, Ekonomik ve Parasal Birliğin ikinci ve üçüncü aşamalarına geçişle ilgili hazırlıkları gerçekleştirecek Hükümetlerarası Konferansın, 14-15 Aralık 1990 tarihlerinde yapılması kararlaştırılmıştır.

Topluluk Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyinin, 12 Mart 1990 tarihli toplantısında EPB'in, gerçekleştirilmesine yönelik iki önemli karar alınmıştır. Bunlar; üye ülkelerin ekonomi politikaları ve sonuçlarının aşamalı olarak yakınlaştırılmasının sağlanması ile merkez bankaları arasındaki işbirliğinin artırılmasıdır. Böylece Madrid Zirvesinin ardından EPB'in 1 Temmuz 1990'da başlayan birinci aşaması ile ilgili hukuki ve ekonomik düzenlemeler oluşturulmuştur.

25-26 Haziran 1990 tarihleri arasında Dublin’de yapılan AT Konseyi toplantısında, AT’da Ekonomik ve Parasal Birlik yanında politik birlik kurulmasını da görüşecek Hükümetlerarası Konferansın, 14-15 Aralık 1990 tarihleri arasında gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu konferansta; topluluk kurumlarının daha etkin çalışmasını sağlama, organlara daha fazla yetki verme, topluluğun demokratik meşruluğunu arttırma ile topluluk seviyesinde bir güvenlik ve dış politika oluşturma konularının görüşülmesi kabul edilmiştir. Komisyon, 22 Ağustos 1990 tarihinde Bakanlar Konseyi’ne Ekonomik ve Parasal Birlik Hakkında Bildirge olarak isimlendirilen ve Aralık 1990’da yapılacak Hükümetlerarası Konferansta görüşülecek olan çalışmayı sunmuştur. Bu çalışma, komisyonun Ekonomik ve Parasal Birlik ile ilgili en son tekliflerini kapsamıştır. Komisyon, EPB’in ikinci aşamasının 1 Ocak 1993’de başlamasını önermiştir. Bu aşamanın kısa sürmesi teklif edilmekle beraber, bu konuda herhangi bir tarih verilmemiştir. İkinci aşamada Avrupa Merkez Bankasının (AMB) kurulması öngörülmüştür.

Komisyon, Ekonomik ve Parasal Birlik için temel faktör olan tek para birimi için mevcut para birimlerinden birinin veya yeni bir para biriminin kullanılmasının arzu edildiğini açıklamıştır. Komisyon, yeni yapılacak anlaşmada ECU’nun tek para birimi olarak belirlenmesini, ECU’nun özel alanda kullanımına engel oluşturan tüm hukuki ve idari engellerin üye ülkelerce kaldırılmasını ve kullanımının yaygınlaştırılmasını önermiştir. Bildirgede, yeni yapılacak anlaşmada bütçe açıklarının finansmanı amacıyla para basılması ile kontrolsüz bir maliye politikası izleyen bir üyeye kefil olunmasının yasaklanması istenmiştir. Aşırı bütçe açıklarından kaçınılması ilkesinin de, yeni anlaşmaya konulması teklif edilmiştir. Ayrıca, tahmin edilemeyen ekonomik şoklarla (petrol gibi) karşılaşılması durumunda kullanılacak özel destek mekanizmalarının oluşturulması da önerilmiştir. Komisyon, İngiltere’nin görüşü olan “Hard ECU”ye dayanan paralel para birimini benimsememiştir.

AT'da Ekonomik ve Parasal Birliği gerçekleştirmek için iki farklı teklif ileri sürlmüştür. Bunlardan ilki, Federal Alman Merkez Bankası Başkanı Pöhl tarafından yapılmıştır. Pöhl, EPB'nin farklı iki hızda gerçekleştirilebileceğini ileri sürmüştür. Ekonomik yönden daha gelişmiş üyeler olan Almanya, Fransa ve Benelüks ülkeleri öncelikle kendi aralarında Avrupa Merkez Bankası Sistemini kurmalı, diğer üyeler ise daha sonra sisteme katılmalıdır. Enflasyon oranları yüksek diğer üyeler, bu oranları indirdikten sonra Avrupa Merkez Bankasına girmelidir. Böylece, döviz kurlarında değişiklik yapma zorunluluğu ortadan kalkacaktır. Alman Merkez Bankası Başkanı Pöhl'ün bu teklifi topluluk organlarında resmi bir nitelik kazanmamıştır (Karluk ve Tonus, 1998:270).

Haziran 1990 tarihinde İngiltere Maliye Bakanı John Majör, EPB'in birinci aşamasından sonraki adımlar konusunda yeni bir alternatif plan ortaya atmıştır. Buna göre Hard ECU olarak isimlendirilen yeni bir para birimi, üye ülkelerin para birimleri ile tedavülde olmalıdır. Toplulukta bir "paralel para birimi" gerçekleştirilmelidir. Hard ECU, bir para sepetine bağlı olmamalı, üye ülkelerin paraları karşılığında hiçbir zaman değer kaybetmeyecek şekilde tanımlanmalıdır. Kurulacak Avrupa Para Fonu, milli para birimleri karşılığında Hard ECU cinsinden banknotlar çıkarıp, mevduat kabul edebilmelidir. İngiltere Maliye Bakanının bu teklifi, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya ve Komisyon tarafından incelenmekle beraber, olumlu karşılanmamıştır. İngiltere Başbakanı Thatcher'da, ECU'nun milli para birimlerinin yerine kullanılmasına ve ortak bir merkez kurulmasına karşı olduğunu açıklamıştır (Karluk ve Tonus, 1998:271).

Ekonomik ve parasal birlik, 9-10 aralık 1991 tarihinde Hollanda'nın Maastricht şehrinde toplanan AT Zirvesinde üzerinde anlaşılan Avrupa Birliği Anlaşmasının (Maastricht Anlaşması) daha sonra Edinburg Zirvesinde (11-12 Aralık 1992) yeniden ele alınıp düzenlenen metninin 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmesiyle gerçekleşme aşamasına girmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİ OLUŞTURAN ZİRVELER VE OPTİMUM PARA ALANLARI TEORİSİ

2.1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK İLE İLGİLİ ÖNEMLİ ZİRVELER

2.1.1. Maastricht Anlaşması

Maastricht Zirvesi, AB üyesi ülkelerin Delors Raporu ile onayladıkları hedefler konusunda kararlılıklarını vurgulamaları açısından önemli bir zirve olmuştur. Bu zirvede AB Devlet ve Hükümet Başkanları, Avrupa Birliği Anlaşması (Treaty of European Union) tasarısı üzerinde fikir birliğine varmışlardır 7 Şubat 1992’de imzalanan Maastricht Anlaşması ile 1957 yılında imzalanan Roma Anlaşmasında belirtilen prensip ve hedeflerin tekrar gözden geçirilmesi amaçlanmıştır (Erişti, 1999:47). Maastricht anlaşması ile Delors’un üç aşamalı EPB raporu anlaşma metni haline getirilmiş ve tarihlendirilmiştir.

Birinci aşama, Avrupa Tek Senedinden sonra Konseyin 26-27 Haziran 1989 tarihli Madrid Zirvesi sonrası kararı ile onaylanmış ve 1 Temmuz 1990 tarihinde başlamıştır. Her üye devlet ikinci aşamanın başlamasından önce Roma anlaşmasında öngörülen istisnalar dışında, sermaye hareketlerine ilişkin kısıtlamaları, yerel idareler ile kamu kurumlarına tanıdıkları ayrıcalıkları kaldıracaklardır. Fiyatların istikrarını sağlayıcı ve kamu finansmanı açıklarını önleyici programlar uygulanacaktır.

İkinci aşama 1 Ocak 1994 tarihinde başlamıştır. Bu aşamada görevi üye ülkelerin merkez bankaları arasındaki işbirliğini güçlendirmek, APS'nin işleyişini sağlamak ve ECU'nun daha fazla oranda kullanılmasını sağlamak olan Avrupa Para Enstitüsü bu görevlerini yerine getirmekle parasal birliğin alt yapısının hazırlanmasına ve Avrupa Merkez Bankasının kurulmasına imkan sağlamış olacaktır (Üstünkaya, 2001:18-19)

Maastricht Anlaşması Avrupa Birliğinde ekonomik ve parasal birliğin üçüncü aşamasının 1997 yılında yada en geç 1999 yılında tek para sistemine geçiş ile başlayacağını öngörmektedir. 1997 yılında üçüncü aşamaya geçilerek tek Avrupa parasının dolaşıma çıkarılabilmesi için Avrupa Topluluğunu oluşturan üye devletlerin salt çoğunluğunun tek para için gerekli olan ve anlaşmada yakınlaşma kriterleri olarak belirtilen şu beş kritere uyması gerekmektedir (Üstünkaya, 2001:20):

1- Enflasyon Oranı

Herhangi bir üye ülkenin yıllık ortalama enflasyon oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülke ortalamasını 1.5 puandan fazla geçmemelidir. Bu kriterin yorumunda hiçbir esneklik yoktur.

2- Bütçe Açığı

Üye ülke bütçe açıkları GSYİH'nin % 3'ünü aşmamalıdır. Referans değeri son derece bağlayıcıdır.

3- Faiz Oranları

Herhangi bir üye ülkenin uzun vadeli devlet tahvili faiz oranı, en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin faiz oranı ortalamasını 2 puandan fazla geçmemelidir.

4- Kamu Borçları

Üye ülkenin kamu borçları, GSYİH'nın % 60'ını geçmemelidir. Bu referans değerinin aşıldığı ülkelerde, oranın düşürülmesi yolunda tutarlı çaba gösterilmesi şarttır.

5- Döviz Kurunun İstikrarı

Bu konuda getirilen kural ise üye ülke paralarının son iki yılda devalüe edilmemiş olması ve APS'nin DKM içinde diğer üye ülke paralarına +/- %2.25'lik dalgalanma marjıyla bağlı olmasıdır.

Bir üye devletin bu kriterlerden birine uymaması durumunda Komisyon bir rapor hazırlayacaktır. Bunun üzerine Konsey, nitelikli oy çoğunluğuyla ilgili üye devlete şu dört yaptırımdan birini yada hepsini uygulayabilecektir (Töre, 1992:10-11).

1- Üye devletin yeni tahvil yada borç senedi çıkarmadan önce ek bilgiler yayınlaması.

2- Avrupa Yatırım Bankasının kredilerinden mahrum edilmesi.

3- Birlik nezdinde açılacak faizsiz bir hesaba uygun miktarda para depo etmesi.

4- Para cezasına çarptırılması.

Üye ülkelerin bu kriterleri Ocak 1997'den daha önce gerçekleştirmeleri halinde, Parasal Birlik 1 Ocak 1999 tarihinde otomatik olarak başlamış sayılacaktır 1999 yılında salt çoğunluğa bakılmaksızın bu kriterleri sağlayan ülkelerle EPB'e ve tek paraya gidilebilecektir. Böylece AB, 1999 yılında hazır olan ülkelerin katılımıyla EPB'in

gerçekleşeceğini, diğerlerinin beklenmeyeceğini belirterek bu konudaki kararlılığını vurgulamıştır.

Maastricht Zirvesinde, anlaşmanın en geç 1 Ocak 1993 tarihine kadar üye ülke parlamentolarında onaylanarak veya referanduma sunulacak yürürlüğe girmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca anlaşmada İngiltere'ye tek paraya katılmama hakkı tanınmıştır. Bu durumda İngiltere, kendi hükümet ve parlamentosunun ayrı ayrı kararını almadan EPB'in üçüncü aşamasına geçemeyecektir. İngiltere'nin yanında Danimarka'ya da bir ayrıcalık tanınmış, bu son aşamaya geçmek için ikinci bir referandum yapma hakkı tanınmıştır.

Maastricht Anlaşması tüm üye ülke parlamentolarının onaylamasının ardından 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

MA, uyum kriterleri Türkiye'nin verileri ile karşılaştırıldığında giderilmesi gereken büyük farklar bulunmaktadır. 2001 yılında AB2de aday ülkeler için belirlenen referans enflasyon değeri % 3.2'dir. Türkiye için bu oran 2001 yılında %68'dir. Kamu borçlarının GSYİH'ya oranı açısından Türkiye'de 2001 yılında gerçekleşen oran %92'dir. Bütçe açığının GSYİH'ya oranı 2001 yılında Türkiye'de %28,7'dir. Uzun vadeli faiz oranları ile ilgili olarak AB'nin 2001 yılı referans değeri %6.9 olup, bu oran Türkiye'de 2001 yılı için %11.3 olmuştur(Ercan, 2002:106)

Maastricht kriterleri Türkiye'nin ciddi bir ekonomik program gerçekleştirmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Özellikle fiyat istikrarı kriteri bir ülkeyi uzun vadeli ekonomik politikalar izlemek zorunda bırakmaktadır. Bu uzun vadeli politikaların içerisinde ise düşük enflasyon ve uzun vadeli yatırım yapma alışkanlıklarının bulunması gerekir (Standart, 2000:14)

2.1.2. Yeşil Belge

31 Mayıs 1995 tarihinde, Komisyon, tek para uygulamasına geçiş ile ilgili Yeşil Belgeyi kabul etmiştir. Tek para birimi uygulamasının sağlayacağı avantajları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür;

- Güçlü bir ekonomik ortam ve daha iyi finansman koşulları sayesinde daha yüksek büyüme ve istihdam sağlanması,

- Tek pazarı tamamlayıcı nitelik taşıması,

- Yurtdışına yapılan yolculuk ve alışverişlerde vatandaşlara kolaylık sağlanması (Günümüzde, tüm birlik üyesi ülkeleri ziyaret eden bir Avrupalının, hiçbir alışveriş yapmaksızın sadece para birimlerinin birbirine dönüştürülmesi sonrasında, ülkesine geri döndüğünde parasının yarısından fazlasının azaldığı görülmektedir. Birliğin GSYİH'nın % 0.3-0.4'ü düzeyine ulaşan söz konusu dönüşüm maliyetleri, yaklaşık olarak yılda 20-25 milyar ECU düzeyine ulaşmaktadır.)

- İşletme maliyetlerinin azaltılması,

- Dünya parasal istikrarına daha fazla destek sağlanması.

Birlik Anlaşmasının 109L maddesinin 4. bendinde, EPB'in 3. aşamasına geçilmesinden sonra hızla tek para uygulamasına geçilmesi gereği vurgulanmış, ancak söz konusu uygulamaya ilişkin hiçbir metot tespit edilmemiştir. Bu çerçevede, Yeşil Kitap, tek para uygulamasına geçiş tedbirlerine ilişkin adımları ortaya koymuştur. (www.dtm.gov.tr/euroasilkitap.htm)

Bu kapsamda tek paranın, en istikrarlı ulusal para kadar güçlü ve istikrarlı olabilmesinde birlik anlaşmasında öngörülen politika yakınlaşmasının öncelikli olarak sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Yeşil Belgede, tüm üye ülkelerin öngörülen takvim çerçevesinde yeterli yakınlaşma derecesine ulaşamayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, anlaşma kapsamında değişik entegrasyon aşamaları tespit edilmiştir. Bu durumda EPB'ye katılan ve katılmayan ülkeler arasındaki ilişkilere açıklık kazandırılması ve geçiş döneminde tek pazar ve kur istikrarının korunmasına yönelik tedbirlerin araştırılması gerekmektedir.

Yeşil Belgede bu çerçevede üç hedef belirlenmiştir. (www.dtm.gov.tr/euroasilkitap.htm)

- Teknik ve hukuki belirsizliğin azaltılması,
- Yapılması gereken çalışmalara ilişkin olarak ekonomik birimlerin harekete geçirilmesi ve yardım sağlanması,
- Kamuoyu desteğinin güçlendirilmesi, (geçmiş deneyimler prosedürün başarıya ulaşmasında kamuoyunun anahtar rolünü üstlendiğini ortaya koymaktadır).

2.1.3. Amsterdam Zirvesi

16-17 Haziran 1997 tarihli Amsterdam Zirvesinde, Dublin Zirvesi sonuçları doğrultusunda, 1.1.1999 tarihi itibarıyla tek para birimi uygulamasına geçiş teyit edilmiş

ve EPB'in işleyişini kolaylaştırmaya yönelik metinler kabul edilmiştir. Zirvede (Turan, 2000:90-91);

- Tek para biriminin hukuki statüsünü ve üçüncü ülke para birimleri karşısında döviz kuru mekanizmasının işleyişini belirleyen metinler benimsenmiş ve yakınlaşma kriterlerinden sapma gösteren ülkeler açısından ağır yaptırımlar içeren bütçe istikrar paketine işlerlik kazandırılması yönünde nihai bir karar alınmıştır.

- Bu çerçevede Avrupa Konseyi, İstikrar ve Büyüme paketinin uygulamaya konulmasında üye ülkeler, Komisyon ve Konseye düşen yükümlülükleri sıralayan mahiyette bir karar yanında, büyüme ve istihdama ilişkin ayrı bir kararı da benimsemiştir. İstikrar paketi kapsamında yer alan ve en kısa sürede Konsey tarafından kabul edilmesi gereği vurgulanan iki yönetmelik çerçevesinde, EPB kapsamında bütçe disiplininin sağlanması hedeflenmektedir. Bu yönetmeliklerde ayrıca EURO alanına dahil olmayacak üye ülkelerin yükümlülüklerine de yer verilmektedir.

- 1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla uygulamaya konulacak yeni döviz kuru mekanizmasının prensipleri ve temel unsurları Zirve Sonuç Belgesinin II sayılı ekinde yer alan karar ile tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu karar ve +/- % 15'lik bir dalgalanma marjı merkez bankaları başkanları tarafından da kabul edilmiştir.

- Konsey ve Komisyona EPB'in üçüncü aşamasında, ekonomik koordinasyonu geliştirme imkanlarını inceleme çağrısında bulunulmuş ve bu çerçevede Konsey tarafından hazırlanacak bir raporun Lüksemburg Zirvesine sunulması öngörülmüştür.

- İstikrarlı bir makroekonomik ortama, tek pazarın tamamlanmasına, istihdam alanında aktif politikalara ve iş gücü piyasasının modernizasyonuna dayanacak şekilde

istihdam yaratılması amacıyla, pozitif ve tutarlı bir yaklaşım benimsenmesi gereği vurgulanmıştır.

- AB genelinde rekabetin, ekonomik büyüme ve istihdamın desteklenmesini hedefleyen global bir stratejinin temel unsurunu oluşturan tek pazarın iyi işleyişine verilen önem bir kez daha vurgulanmış ve bu kapsamda Komisyon tarafından hazırlanan tek pazar için Eylem Planı çerçevesindeki hedefler kabul edilmiştir.

Amsterdam Zirvesinde alınan kararlar çerçevesinde, EPB'in uygulamaya konulmasına yönelik teknik çalışmaların önemli bir bölümü tamamlanmıştır

2.1.4. Lüksemburg Zirvesi

AB'nin 21. yüzyılın başındaki en büyük atılımı olarak değerlendirilebilecek olan EPB'e geçiş ile ilgili olarak kaydedilen gelişmeler 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde yapılan Lüksemburg Zirvesinde de ele alınmıştır. Bu kapsamda, Euro'nun yasal statüsünün oluşturulmasına ilişkin mevzuatın hazırlanışında ulaşılan nokta ve Euro'ya ilişkin işaretlerin 1.1.2002 tarihinden itibaren kabul edilmesi gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Söz konusu zirvede alınan kararlar çerçevesinde; (Turan, 2000: 91-92)

- Euro'ya ilişkin dönüşüm oranlarının tamamlanması için kullanılacak ikili değişim oranları; Euro'ya başlangıç aşamasından itibaren katılacak ülkelere 3.5.1998 tarihinde bildirilecektir.

• EPB'in üçüncü aşamasının yürürlüğe konulabilmesini teminen uygulamaya ilişkin son hazırlıkların Mayıs 1998 tarihinden önce tamamlanabilmesi için gerekli çalışmalar hızlandırılacaktır.

• EPB'in, 3. aşaması ile ilgili olarak sisteme katılacak ülkeler arasındaki ekonomik koordinasyonun güçlendirilmesine yönelik yöntem ve ilkeleri belirleyen rapor hazırlanmıştır.

• ECOFİN Konseyi, üye ülkelerin ekonomik politikalarının koordinasyonunda yönlendirici bir rol üstlenmiştir. ECOFİN'in bu rolü ve alacağı kararlar, topluluk içindeki birlikteliği ve uyumu sağlayacaktır.

• Euro sistemine katılacak üye ülke bakanları, tek para biriminin uygulanmasına ilişkin olarak paylaşılan sorumluluklar ile ilgili olarak karşılaşılan sorunların çözümlenebilmesi amacıyla aralarında gayri resmi olarak toplanabileceklerdir. Ayrıca, Komisyon bahse konu ülkeleri Avrupa Merkez Bankası ile ilgili olarak toplantıya çağırabilecektir. Ortak çıkarların söz konusu olduğu durumlarda ise üye ülke bakanlarının tamamı bir araya gelecektir.

• ECOFİN Konseyi alacağı her kararda kurucu anlaşmalar ile belirlenmiş olan prosedüre bağlı kalacaktır.

• Kur politikalarına ilişkin tasarrufların uygulanmasında ve özellikle bir ya da birden çok AB dışı yabancı paranın kur ayarlamalarına ilişkin formülasyonlarda kurucu anlaşmalarda belirtilen prensiplere bağlı kalınacaktır.

• Uluslararası düzeyde Topluluğun temsil edilmesi gerektiğinde kurucu antlaşmalarda öngörüldüğü şekilde Konsey ve Avrupa Merkez Bankası arasında kurulacak diyalog, EPB'in düzgün işleyişi için büyük önem arz etmektedir.

2.1.5. Brüksel (ECOFİN) Zirvesi

AB Devlet Başkanlarının 2-3 Mayıs 1998 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirdikleri zirvede daha önce Avrupa Komisyonunun ve Avrupa Para Enstitüsünün hazırlamış olduğu uyum raporları ve Avrupa Parlamentosunun üye ülkelerin uyum raporları hakkındaki görüşleri doğrultusunda AB üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanları tarafından parasal birliğe katılacak üyeler belirlenmiştir (Turan, 2000: 92)

11 üye ülkenin katılımı ile EPB'in son aşamasına ve tek para birimi uygulamasına 1.1.1999 tarihi itibarıyla geçilmesine karar verilmiştir. En geç 1.7.2002 tarihine kadar sürecek geçiş dönemi müddetince mevcut ulusal paralar ödemelere aracılık etme vasfı ile varolmaya devam edecektir. Söz konusu ulusal paralar ile EURO arasındaki dönüşüm kurları 1.1.1999 tarihinden itibaren geri dönülmez bir şekilde sabitleştirilecektir.

Tek paraya geçiş için öngörülen geçiş süresinin sonunda sisteme katılan ülkelere bu sürenin bitiminden itibaren 6 ay içerisinde (en geç 1.7.2002 tarihinde) ulusal paraların yerini tamamıyla EURO alacaktır. Euro 100 "cent" ten oluşacak ve 1 ECU=1 EURO şeklinde ECU'nun yerini almış olacaktır.

Euro, değişim oranı üzerinden tüm katılımcı üye ülke paralarına dönüştürülebilecektir. Ayrıca, AMB ve katılımcı ülke merkez bankalarının hesap birimi EURO olacaktır.

Avrupa Merkez Bankası ve üye ülke merkez bankaları EURO banknot ve madeni paraları piyasaya sürecek ve bu paralar tüm üye ülkelerde ödeme aracı olarak kullanılabilir (DTM, 1999:159-160).

2.2. KATILIMCI ÜLKELER

AB hükümet ve devlet başkanlarının 2-3 Mayıs 1998 tarihlerinde gerçekleştirdikleri zirve ile tek para uygulamasına ilk etapta dahil olacak üye ülkeler, nitelikli çoğunlukla tespit edilmiştir. Söz konusu kararın alınmasında üye ülkelerin Maastricht kriterlerine uyum açısından kat ettikleri mesafe dikkate alınarak ECOFİN ve APE tarafından hazırlanan değerlendirme raporları esas alınmıştır.

Nitekim, AB Komisyonu ve APE hazırladıkları “Yakınlaşma Raporları”nda, Belçika, İspanya, Fransa, İtalya, Avusturya ve Portekiz’in, kamu açıkları alanında Maastricht kriterlerini tam olarak karşılamamakla birlikte durumlarında iyileşme kaydetmeyi başardıklarını tespit etmişler ve esnek bir değerlendirme yaparak bu ülkelerin Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasına geçişi için Konseye öneride bulunmuşlardır. Komisyon hazırladığı raporla 11 üye ülkenin tek paraya geçiş kriterlerini yerine getirdiğini belirterek anılan ülkelerin 1999 yılında başlayacak son aşamaya geçişi için Konseye tavsiyede bulunmuştur.

Komisyon raporunda üye ülkeler bazında ve 1998 Ocak ayı sonu itibariyle yıllık verileri baz alan değerlendirme sonuçları aşağıda özetlenmiştir. Komisyon ayrıca Maastricht Anlaşması ile üçüncü aşamaya geçiş için belirlenmiş olan kriterler son şeklini vererek referans alınacak değerleri aşağıdaki biçimde belirlemiştir.

1.Enflasyon: Üye ülkelerin sahip olacakları en yüksek enflasyon oranı, 1998 Ocak ayı itibariyle en düşük enflasyon oranına sahip üç üye ülkenin enflasyon oranlarının aritmetik ortalamasının %1.5 puan üstü ile sınırlandırılmıştır (Üstünkaya, 2001:31-32)

En düşük enflasyona sahip üye ülkeler ;

Fransa: % 1.2, İrlanda: %1.2 , Avusturya: %1.1

Aritmetik ortalama: %1.2

Referans Değer:% 1.2+%1.5=%2.7

2. Uzun-Vadeli Faiz Oranları: Üye ülkelerin uygulayacağı en yüksek faiz oranları, enflasyon alanında en iyi performansı gösteren ülkelerdeki son bir yıl içinde uygulanan uzun vadeli faiz oranlarının aritmetik ortalamasının en çok %2 puan üzerinde olabilecektir.

Buna göre Komisyon, söz konusu üye ülkelerde 10 yıl vadeli hazine bonolarına uygulanan faiz oranlarını referans alarak, diğer üyelerin uyması gereken referans değerlerini % 7.8 olarak belirlemiştir.

3. Kamu Borçları ve Bütçe Açığı: Hükümetlerin bütçe açığı ve kamu borçlarına ilişkin durumu konusunda Maastricht Anlaşmasının 104/(3)e maddesi hükümleri çerçevesinde yüksek düzeyde kamu açığının mevcut olup olmadığına Konsey tarafından karar verilecektir.

4. Döviz Kuru: Üye ülke paralarının Şubat 1996-1998 tarihleri arasındaki iki yıllık dönem içerisinde, Avrupa Kuru Mekanizmasında belirlenen %15'lik geniş

dalgalanma marjları dışında devalüasyon yapmamış olma şartı döviz kuru alanındaki yaklaşma kriterlerine uyum için yeterli sayılmıştır.

Öte yandan, Danimarka, İsveç ve İngiltere Maastricht kriterlerini büyük ölçüde yerine getirmekle birlikte, İngiltere ve Danimarka Maastricht Anlaşmasının ekinde yer alan 11 ve 12 sayılı protokollerle tanınan opt-out (seçme) hakkını kullanarak, İsveç döviz kuru mekanizmasına katılmayarak bir süre daha beklemeyi tercih ettiklerini ve 1.1.1999 tarihinde resmen başlayacak para birliğinin bu aşamada dışında kalacaklarını bildirmişlerdir. Yunanistan ise ekonomik kriterlerin hiç birine uyum sağlayamaması sebebiyle ilk aşamada sistemin dışında kalmıştır. Dolayısıyla, 1999 yılında 11 üye ülke EPB'e dahil olacaktır.

Ancak Yunanistan kısa bir zamanda söz konusu kriterleri karşılayarak Avrupa Birliği Konseyi tarafından 19 Haziran 2000 tarihinde Santa Maria da Feira'da yapılan zirvede 01.01.2001 tarihinden geçerli olmak üzere Anlaşmadan doğan bütün yükümlülüklerini yerine getirmiş olduğu gerekçesiyle Yunanistan'ın EPB dahil olmasına karar vermiştir. Bu çerçevede 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren Euro banknot ve madeni paralar Yunanistan'da da tedavüle girmiştir (Üstünkaya, 2001:32)

Tablo 2.1.'de görüldüğü üzere özellikle İtalya, İspanya ve Belçika olmak üzere çok sayıda üye ülkenin yüksek kamu borçları nedeniyle Maastricht kriterlerini yerine getirememesine rağmen ECOFİN Konseyi söz konusu ülkelerde son yıllarda kamu finansmanı konusunda görülen iyileşmeyi dikkate alarak söz konusu ülkelerin tek para uygulamasına geçişi için esnek ve olumlu bir değerlendirme yapmıştır.

Bu çerçevede, üye ülkelerin Maastricht kriterleri açısından uyum durumları aşağıdaki biçimde gerçekleşmiştir.

Tablo 2.1. Ocak 1998 İtibariyle Ülkelerin Maastricht Kriterleri Uyumu

	Enflasyon Oranı(%) ^a	Döviz Kuru	Kamu Açığı / GSMH ve Top.Kamu Borç.ları / GSMH (%)	Uzun Vadeli Faiz Oranı (%) ^b
Komisyonca belirlenen nihai kriterler	2,7	1.1.1998–1996 tarihlerinde %15’in üzerinde devalüasyon yapılmamış olması	Komisyon tarafından yapılan olumlu değerlendirme	7,8
Belçika	1,4		1,7-122,7	5,7
İngiltere*	Katılmama yönündeki kararı komisyon tarafından teyit edildi			
Danimarka *	Katılmama yönündeki kararı komisyon tarafından teyit edildi			
Almanya	1,4		2,5 – 61,2	5,6
Yunanistan*	9,0	-	-	-
İspanya	1,8	-	2,2 - 67,4	6,3
Fransa	1,2	-	2,9 – 58,1	5,5
İrlanda	1,2	-	-1,1 – 59,5	6,2
İtalya	1,8	-	2,5 – 118,1	6,7
Lüksemburg	1,4	-	- 1 – 7,1	5,6
Hollanda	1,8	-	1,6 – 70	5,5
Portekiz	1,8	-	2,2 – 60	6,2
Finlandiya	1,3	-	- 0,3 – 53,6	6,2
İsveç*	1,9	-	-	6,5
Avusturya	1,1	-	2,3 – 64,7	5,6
* işareti sürecin dışında kalacak ülkeleri göstermektedir.				
a: Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat endeksi (HICP)				
b: 10 yıl vadeli tahvil getirisi				

Kaynak: Avrupa Birliği ve Türkiye, DTM, Ankara, Ekim 1999

2.3. EURO’NUN YÜRÜRLÜĞE KONULMASINA İLİŞKİN TEMEL İLKELER

2.3.1. Sözleşmelerin Sürekliliği İlkesi (Continuity Of Contracts)

97/1103 sayılı Euro yönetmeliğinin 7. ve 8. maddeleri uyarınca üye ülkeler Euro’nun katılımcı ülke milli paraları yerine geçmesi, bu tarihte mevcut olan yasal enstrümanların Euro cinsine dönüştürülmesini zorunlu kılmayacaktır. Mevcut sözleşmelerin milli paralar cinsinden veya Euro cinsinden yerine getirilmesi serbestisi bulunacaktır.

Sözleşmelerin sürekliliği prensibi çerçevesinde, Euro’nun yürürlüğe girdiği tarih olan 01.01.1999 tarihinden önce yapılmış kontratlar imza tarihinde geçerli olan ulusal paralar cinsinden geçerli olmaya devam edecek, anılan sözleşmelerde değişiklik yapılması tarafların isteğine bağlı olacaktır. Aynı zamanda sabit faizli borç enstrümanları açısından da Euro’nun yürürlüğe girmesi, borçlu tarafından ödenecek nominal faiz üzerinde herhangi bir değişiklikte yapmayacaktır. Bu prensibin uygulanması ile ekonomik karar birimleri açısından günlük işlemler konusunda açıklık ve şeffaflık da sağlanmış olacaktır. (www.dtm.gov.tr/euroasilkitap.htm)

2.3.2. Geçiş Dönemi İçinde Euro’nun Kullanılması Konusunda Herhangi Bir Zorunluluk Getirmeme İlkesi (No Compulsion/No Prohibition)

Madrid Zirvesinde benimsenen bu ilke ile 3 yıllık geçiş dönemi boyunca ulusal para birimlerinin ve/veya Euro’nun ödeme aracı olarak kullanılabilmesi, kontratların her iki para cinsi üzerinden yapılmasının mümkün olduğu, milli paralar cinsinden yapılacak

referanslarla Euro cinsinden yapılacak referanslar arasında yasal olarak bir fark bulunmadığı, ödemelerin her iki para cinsinin de kullanılarak yapılabileceği, sözleşmelerden doğan borçların ödenmesinde Euro'nun kullanılması veya kullanılmaması konusunda herhangi bir zorlamanın yapılamayacağı ilkesi benimsenmiştir. Euro'nun uygulanmasına ilişkin 11 Mayıs 1998 tarih ve 974/98 sayılı Konsey Tüzüğünde de bu kapsamda paralel hükümler yer almıştır. (www.dtm.gov.tr/euroasilkitap.htm)

2.3.3. Ulusal Paraların Euro'ya Dönüştürülmesine İlişkin Kurallar

Avrupa Birliğini kuran anlaşmanın 235. maddesi uyarınca Komisyonun teklifi, Avrupa Parlamentosunun ve Avrupa Para Enstitüsünün uygun görüşü ile;

Avrupa Konseyi Madrid'de 15-16 Aralık 1995 tarihinde toplanarak Ekonomik ve Parasal Birliğin 3.aşamasının 01.01.1999 tarihinde başlayacağı, anlaşmanın 1091(4) maddesinde belirtilen, katılan üye ülkelerin tüzükte belirtilen amaçlar doğrultusunda Euro'nun tek para birimi olarak benimseneceğini onaylayan bir karar almıştır.

Madrid'deki Avrupa Konseyi toplantısında anlaşmaya göre; Avrupa para birimleriyle uyarlı, genel bir terim olarak kullanılan ECU'nun yerine 15 üye devlet tarafından genel anlaşmada yer alan belirleyici yorumdan yola çıkarak Euro'nun Avrupa parası olarak kullanılacağı, bu bağlamda Euro'nun Cent adı altında katılan üye ülkelerin yüz alt birimine bölünebilir bir para olacağını, daha sonrasında da değişik alfabelerin varlığı nedeniyle tek para olarak Avrupa Birliğinin tüm resmi dillerinde aynı adla anılacağını karar altına almıştır (Yücel, 1999:76).

Euro'nun uygulamasına ilişkin 17.06.1997 tarihli ve 1103/97 sayılı Konsey Tüzüğü ve 16.01.1998 tarihli 5145/98 sayılı Konsey Bildirimi uyarınca;

- 01.01.1999 tarihinden itibaren ECU sepeti 1EURO = 1 ECU nispetinde Euro'ya dönüştürülecektir.

- Ulusal paralar ise 31.12.1998 tarihinde belirlenecek ve geri dönülmez bir şekilde sabitlenecek kurlar üzerinden Euro'ya dönüştürülecektir.

- Ulusal paralar geçiş süresi boyunca yürürlükte kalacak, bu süre içinde Euro yada ulusal paraların kullanımı konusunda herhangi bir zorlama olmayacak (no compulsion, no prohibition) ve Euro'nun yürürlüğe girmesi bir tarafın kontratı tek taraflı olarak bozması hakkını vermeyecektir.

- 5145/98 nolu Konsey bildiriminde Euro banknot ve madeni paraların tedavüle çıkışı için 01.01.2002 tarihi son tarih olarak belirlenmiş, 01.07.2002 tarihine kadar geçecek 6 aylık süre içinde hem ulusal paraların hem de Euro'nun birlikte tedavülde kalması öngörülmüştür. Geçiş süresi içinde, ulusal paraların yanında Euro banka mevduatlarında, sözleşmelerde, devlet tahvilleri ve bonolarda, çek, senet ve diğer ödeme araçlarında hesap ve ödeme birimi olarak kullanılabilir.

- Şirket bilançolarının Euro cinsinden tutularak yayınlanması ise geçiş süresi içinde, üye ülkelerin tercihine bırakılacaktır.

- Euro'nun yürürlüğe girmesinden sonra anlaşmalarla öngörülen takvimlere sadık kalınmak kaydıyla üye ülkeler, ulusal paralarının yasal olarak ödemelere aracılık etme niteliğini geçiş dönemi sonuna kadar sürdürebilecek, ancak 01.01.1999 tarihinden

itibaren üye ülkelerin Euro'nun ödeme aracı olarak kullanılmasına imkan verecek düzenlemeleri de yapması gerekecektir.

- Dönüşüm kurları ulusal paranın Euro cinsinden ifadesi şeklinde kabul edilmiş olup milli para cinsinden yuvarlama yapılmadan ve 6 haneli tam sayı olarak ifade edilecektir.

Örnek:

$$1 \text{ EURO} = 1.97462 \text{ DM}$$

$$1 \text{ EURO} = 1943.52 \text{ ITL}$$

$$1 \text{ EURO} = 168.770 \text{ ESP}$$

- Dönüşüm kurlarından hareketle tersine hesaplanacak oranlar kullanılmayacaktır.

Örnek:

1 DM = $1/1.9746$ EURO yada 1 DM = 0.50642 Euro şeklinde kotasyonlar kullanılmayacaktır (www.dtm.gov.tr/euroasilkitap.htm).

- Bir ulusal paranın diğer ulusal para cinsinden ikili kurlarının tespiti için parasal meblağlar önce Euro cinsinden ifade edilecek sonrasında diğer ulusal para karşılığı bulunacaktır. Aynı sonucu vermeyecek hiçbir alternatif hesaplama yöntemi kullanılmayacaktır.

• Yukarıdaki yöntemlerle Euro'ya çevrilen meblağlar aşağı ve yukarı doğru en yakın cente yuvarlanacaktır. Milli para cinsine dönüştürülecek meblağlar ise ulusal paranın en yakın alt birimine tamamlanacaktır.

• Devlet borçlanma tahvillerinin Euro cinsine çevrilmesi (redomination) için belirlenen takvim üçüncü aşamanın başlangıç tarihi yada söz konusu üye devletin EPB'e katılım tarihidir. Bonoların Euro cinsine çevirim işleminde yuvarlamadan doğacak hataların önlenmesi için üye ülkeler aynı yöntemi kullanacaklardır. Üye ülkeler arasındaki tek farklılık Euro cinsinden parasal meblağların bono üzerinde gösterilmesi konusunda olabilecektir. Bu konuda, Euro cinsinden tam sayı, cent ve ondalık sayılarla ifadesi olmak üzere üç yaklaşım mevcuttur. (www.dtm.gov.tr/euroasilkitap.htm)

Ulusal para birimlerinin Euro'ya dönüşüm oranları, Avrupa Merkez Bankasına danışılarak Komisyon tarafından hazırlanacak bir tasarinın Konsey tarafından kabul edilmesi ile 01.01.1999 tarihinde yürürlüğe girecektir.

Euro sistemine dahil ülkelerin Maliye Bakanları, üye ülkelerin Merkez Bankaları Başkanları, Komisyon ve APE temsilcileri, para birimlerinin geri dönülemez biçimde Euro'ya bağlanma oranları için uygulanacak yöntem konusunda bir görüş birliğine varmışlardır. Euro sistemine dahil ülkelerin ulusal paraları ile Euro arasındaki dönüşümün hesaplanmasında mevcut döviz kuru mekanizmasında saptanmış olan merkezi ikili kurlar esas alınacaktır.

ECU içinde yer alan fakat Euro içinde yer almayan Danimarka Kronu, Yunan Drahmisi ve İngiliz Poundu için yapılacak hesaplamada ECU ile Euro'nun birebir eşitleneceği, Euro düzenlemesinin ECU'nun değerini de değiştirmemesi gerektiği noktasından hareketle 31.12.1998 tarihinde ilan edilen ECU kurları, Euro'ya geçişte baz olarak alınacaktır.

1 Ocak 2002 tarihinden itibaren naklen kullanılmaya başlanacak olan Euro banknot ve madeni paralarının basılması ve tedavüle çıkarılması yoğun bir süreçtir ve üye ülkeler açısından maliyetler içermektedir.

Euro banknotlarının basımı AMB gözetimi altında ulusal merkez bankalarının sorumluluğunda iken, madeni paraların basımından üye ülkeler sorumludur. Euro banknotlar para birliğine üye ülkelerde, ulusal merkez bankaları ile özel ve kamu ortaklığı kurumları tarafından basılmaktadır (Yıldırım, 2001:91). 11 üye ülke için toplam 13.5 milyar Euro'nun basılacağı kararlaştırılmış iken, Yunanistan ile birlikte basılacak olan banknotun 14.5 milyar Euro olacağı AMB tarafından açıklanmıştır. İhtiyaçlardaki değişiklikler dikkate alınarak basılacak olan Euro banknotları miktarının yıllık olarak güncelleştirilmesi öngörülmüştür. Euro banknot ve madeni paralarının basım işleminin Eylül 2001 tarihi itibarıyla tamamlanması planlanmıştır. Ortaya çıkacak problemlere karşı 1 Ocak 2002 tarihinden önce 3 aylık bir güvenlik süresi bırakılmak istenmektedir. 14.5 milyar banknotun 10 milyarının ulusal banknotların yerini alacağı, 4.5 milyar banknotun ise AMB tarafından rezerv olarak tutulacağı ifade edilmektedir. 14.5 milyar Euro banknotun nominal değeri yaklaşık 648 milyar Euro tutarındadır (Yıldırım, 2001:92).

Euro içinde yer alacak paraların ikili kurları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir

Tablo 2.2. Euro İçindeki İkili Dönüşüm Kurları

	DEM 100=	BEF/LJF	ESP100=	FRF100=	IEP 1=	ITL 1000=	NLG100=	ATS100=	PTE100=	FIM100=
ALMANYA										
BELCİKA /	2062,55									
İSPANYA:	8507,22	412,465								
FRANSA: FRF	335386	16,2608	3,94237							
İRLANDA: IEP	40,2676	1,95232	0,473335	12,0063						
İTALYA: ITL	99000,2	4799,9	163,72	29518,3	2458,56					
HOLLANDA:	112,674	5,46285	1,32445	33,5953	2,79812	1,13812				
AVUST.: ATS	703,332	34,1103	827006	209,774	17,4719	7,10657	624,415			
PORTEKİZ:	10250,5	496,984	120,192	3056,34	254,56	103,541	9097,53	1456,97		
FİN.:FIM	304,001	14,7391	3,57345	90,642	7,54951	3,070				

Kaynak: Avrupa Birliği ve Türkiye, DTM, Ankara, Ekim 1999

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ ÜYESİ ÜLKELERDE EURO'NUN KULLANIMI

Euro'ya geçiş aşamasının saydam ve kamu tarafından kabul edilebilir olması için aşağıdaki koşulların sağlanması gerekmektedir.

- Euro'ya geçiş aşamasının yasal çatısı Maastricht Anlaşmasının prensipleriyle tutarlı olmalıdır.

- Euro'nun halk tarafından benimsenebilmesi için geçiş aşamasında Euro'nun kullanımına yönelik işlemler kolay ve anlaşılır olmalıdır.

- Euro'ya geçiş aşaması maliyet açısından dūřuk olmalıdır.
- Tek para politikası uygulamasına geçiş hızlandırılmalıdır.
- Euro'ya geçişin son safhasında özel sektördeki ekonomik birimlerin Euro'yu kullanmaları teşvik edilmelidir.

2.5. EURO'YA GEÇİŞ

2.5.1. A Safhası (1998)

Avrupa Para Birliğine geçecek ũlkeler belli olduktan sonra Avrupa Merkez Bankası kurulacaktır. Avrupa Merkez Bankası kurulduktan hemen sonra Euro cinsinden banknotları tedavüle çıkartılacağı kesin tarihi açıklayıp gerekli hazırlıkları başlatacaktır. Ayrıca Para Birliğine geçecek ũlkeler belirlendikten sonra Euro'ya geçiş ile ilgili tũzũk yũrũrlũđe girecek ve bu tũzũk Euro'nun yasal statũsũnũ oluşturacaktır.

Özel sektör kuruluşları Özellikle de finans ve bankacılık sektŐrũ A safhasında Euro'nun kullanımına yũnelik olarak teknik ve yapısal uyum çalışmalarını hızlandıracaklardır. Halkın Euro'nun kullanımına yũnelik olarak bilgilendirilmesi amacıyla çeşitli kampanyalar dũzenlenecektir (Özbay, 1997:27).

2.5.2. B Safhası (1999-2001)

Tek paraya geçişin B safhası aynı zamanda Para Birliğine geçişin son aşamasını oluşturmaktadır. Bu safhada Euro ile ulusal paralar arasındaki döviz kurları geri dönülmez şekilde sabitlenecektir. Euro bu safhada sadece kaydi para olarak kullanılacaktır. Ulusal merkez bankaları para politikası konusundaki sorumluluklarını AMB'na devredeceklerdir. Avrupa Merkez Bankası Sisteminde tüm hesaplar ve bankalararası para piyasasında, tüm işlemler Euro cinsinden gerçekleşecektir.

Avrupa'da bankalararasında borç alma ve diğer bankacılık işlemleri için büyük meblağlı Euro cinsinden ödemelerin gerçekleştirilmesini sağlayacak eş anlı bir ödeme sistemi olan TARGET sistemi kurulacaktır. Bu sistemin geliştirilmesiyle birlik içinde ortak bir para piyasasının geliştirilmesi desteklenecektir. Uluslararası düzeyde büyük ve orta büyüklükteki firmaların ödemelerde Euro'yu kullanmaları beklenmektedir. Para Birliğinin ilk başlarında finansal piyasalarda Euro'nun kullanımının yaygınlaştırılması için birliğe üye ülkelerde, kamu sektörü Euro cinsinden borçlanmayı daha da artıracaktır. Tüm bu gelişmeler ile Euro'ya geçişin para ve döviz piyasalarında da hızlı bir şekilde olması beklenmektedir.

2.5.3. C Safhası (2002 Yılı'nın İlk Yarısı)

Tek paraya geçişin son safhası olan bu dönemde Euro nakit para olarak ulusal paraların yerini alacaktır. Euro cinsinden banknotlar ve madeni paralar ile ulusal paralar ilk 6 ay birlikte tedavülde bulunacaklar ve Euro, birlik üyesi ülkelerde yasal ödeme aracı olarak kabul edilecektir. C safhasının sonunda tüketici kesimi ve kamu sektörü dahil tüm sektörlerde ulusal paralar tedavülden çekilecektir.

Euro'ya geçiş, aşamasının kısa tutulmasına zen gösterilmesi geçiş sürecindeki belirsizlikleri azaltmak açısından son derece önemlidir. Özellikle C safhasında ulusal paralar ile Euro'nun birlikte tedavülde olması perakende piyasalarda iki çeşit fiyat verilmesini ve iki çeşit nakit ödeme sisteminin oluşmasını beraberinde getirecektir. Dolayısıyla bu safhanın mümkün olduğu kadar kısa tutulması gerekmektedir (zbay, 1997: 27-28).

2.6. OPTİMUM PARA ALANLARI TEORİSİ

Bu teori temelde, bir grup ülkenin ulusal para birimlerinin değerini belirlenen kurlar üzerinden bir birlerine sabitlemesine ve ye ülkelerin para birimlerinin değerinin birlik dışı ülkelerin para birimleri karşısında serbest dalgalanmaya bırakılması esasına dayanmaktadır. Teorinin temel savı bir ülkenin sınırları ilke belirlenen fiili para bölgesinin, her zaman için optimum alan olamayabileceğidir. Optimum para bölgesi "ortak paranın faydalarının zararlarını aştığı bölge" olarak da tanımlanabilmektedir. Bu yaklaşım, farklı ulusal paraların ortadan kalkmasının getirdiği avantajlar ile para politikası bağımsızlığının kaybedilmesi arasındaki tercihi karşılaştırmaktadır.

Bu açıdan ele alındığında ülkelerin ortak tek bir para birimini benimseme tercihi kısıtlı bir optimizasyonunun sonucu olarak değerlendirilebilir. Burada sözü edilen kısıt açık bir ekonomide sermaye hareketliliğinde tam serbesti veri iken, parasal birliğe katılım ve serbest değişken kur sistemi arasındaki tercihi yansıtmaktadır. Yapılan tercih, parasal birliğe dahil olmanın değişken kur sistemini sürdürmeye nazaran daha büyük iktisadi fayda sağlaması durumunda rasyonel olacaktır.

Parasal birliğin sağlayacağı potansiyel faydalar arasında düşük enflasyon, kur dalgalanmalarından doğan riskleri minimize etmek için katlanılan maliyetlerden tasarruf edilmesi, birden çok para biriminin kullanılmasının neden olduğu işlem masraflarının ortadan kalkması, döviz piyasalarına yapılan müdahalelerde katlanılan maliyetlerin ortadan kalkması ve politik disiplini sağlamada piyasa mekanizmaların artan gücü sayılmaktadır. Kurlar arasındaki belirsizliğin ortadan kalkması ile farklı malların üretiminde ihtisaslaşma sağlanması ve üye ülkeler arasındaki ticaret ve yatırımların artması optimum para alanlarının tabii bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bu türden bir bölgenin meydana gelmesi üreticilerin tüm bölgeyi tek bir pazar olarak algılamalarına ve üretimde ölçek ekonomilerinden daha büyük fayda sağlamalarını teşvik edecektir.

Diğer taraftan, parasal birliğin başlıca dezavantajı döviz kurunun birliğe üye ülkeler açısından bir politika aracı olmaktan çıkmasıdır. Buna ilave olarak, üye ülkelerin kendi tercihlerine ve iktisadi koşullarına uygun olarak bağımsız istikrar ve büyüme politikalarını uygulayamayacak olmaları önemli bir kısıt olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin, para bölgesinde yer alan bir ülkede ortaya çıkabilecek bir durgunluk, bu ülkede yüksek işsizlik oranlarını aşağı çekmek ve ekonomiyi canlandırmak için genişlemeci para ve maliye politikalarının uygulanmasını gerekli kılarken, canlanma safhasındaki bir ekonomi, enflasyonist baskıları dizginlemek amacı ile daraltıcı politikalar izlemek durumunda olabilecektir. Bu önemli politika silahından mahrum kalınmasından dolayı ortaya çıkan maliyetler bir ölçüde getirilerin ve reel ücretlerin düşük olduğu sermaye fazlasına ve aşırı iş gücü arzına sahip olan ülkelere, getirilerin ve reel ücretlerin yüksek olduğu sermaye ve emek arzının düşük olduğu ülkelere yapılacak olan fon ve iş gücü transferleri ile azalabilecektir buna ilave olarak, ortak paraya geçildiğinde hükümetler için önemli bir gelir kaynağı olabilen senyoraj gelirleri kaybedilmektedir (Ata ve Silahşör, 1999:17-18).

Parasal birliğe geçiş kararı alınırken, ülkelerin maruz kalabilecekleri şokların asimetrik özellik taşıyıp taşınamaması, göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur. Eğer farklı ülkelerin ekonomik yapıları yeterince benzer özellikler taşıyorsa, bu ekonomilerin aynı anda maruz kaldıkları ortak şoklara karşı ortak politikalar uygulamalarının sonucu başarı şansı olabilecektir. Bununla beraber, makroekonomik şokların asimetrik olması, diğer bir deyişle ortaya çıkabilecek bir şoktan farklı ülkelerin farklı şekilde etkileniyor olması farklı politikaların uygulanmasını gerektirecektir.

Parasal entegrasyondan en fazla ticarete açık küçük ülkelerin faydalanacağı, beklenmeyen zamanlarda devresel şoklar yaşayan ülkelerin ise bu şoklara karşı kullanabilmek için kendi para birimlerine sahip olmaları daha avantajlı olacaktır.

Parasal birlik kavramının arkasındaki en somut iktisadi argüman, ortak pazarın parasal birlik ile birlikte tamamlanması gereğidir. Parasal birliğin sağlayacağı kur istikrarı, açık ve entegre olmuş bir iç piyasanın sürdürülebilirliği açısından mutlaka gereklidir. Optimum Para Alanları Teorisi, parasal birliğin avantajlarını ve dezavantajlarını değerlendirmede genel teorik bir çerçeve sunmasına rağmen bu teori ile fayda ve zararlardan hangi tarafın ağır basacağını veya elde edilecek faydanın boyutunu tam olarak tespit edebilmek güçtür. Bu nedenle, parasal birliğe geçişin arkasında ekonomik nedenlerin yanı sıra politik faktörlerinde önemli rol oynadığını düşünmek yanlış olmayacaktır (Ata ve Silahşör, 1999:18).

2.7. OPTİMUM PARA ALANLARININ TEMEL ŞARTLARI

Optimum para alanları literatüründe, bir optimum para alanının kurulması aşağıda yer alan şartların mevcut olması durumunda beklenen en büyük faydayı sağlayacaktır (Ata ve Silahşör, 1999:18).

- Parasal alanda yer alacak ülkelerin ekonomik yapılarının bir birlerine yakın olması,

- Parasal birliği teşkil edecek ülkelerin maruz kalabilecekleri şokların çoğunlukla simetrik olması,

- Ortaya çıkabilecek şoklara karşı makroekonomik uyumun iş gücü hareketliliği, reel ücret esnekliği ve/veya mali federalizm aracılığı ile sağlanabilme derecesinin yüksek olması,

- Katılımcı ülkelerin birbirleri ile olan ticaretlerinin önemli boyutlarda olması,

- Katılımcı ülkelerin GSYİH'sında dış ticaretin önemli bir pay teşkil etmesi,

- Katılımcı ülkelerin ortak para ve maliye politikalarının uygulanması ve gerekli yapısal değişimleri gerçekleştirme konularında iş birliği içerisinde olmaları,

İlk iki şart ele alındığında yapılan bazı çalışmalar arz ve talep şoklarına duyarlılık açısından Avrupa Birliği ülkelerini iki ana gruba ayırmanın mümkün olduğunu göstermektedir

Birinci grup genelde çekirdek ülkeler olarak adlandırılmaktadır. Bunlar birbirleriyle daha çok entegre olmuş birbirlerine paralel arz ve talep şoklarına maruz kalan ülkelerdir. Bu ülkeler Almanya, Avusturya, İsviçre, Fransa, Danimarka, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg olarak sıralanmışlardır. Öte yandan diğer ülkeler (İtalya, İngiltere, İspanya, Portekiz, Finlandiya, İrlanda ve Yunanistan) çevre ülkeleri olarak adlandırılmış ve bu ülkelerin çekirdek ülke ekonomileri ile daha az paralellik gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle uygulanacak olan para politikasının çevre ülkelerden çok çekirdek ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermeye dönük olacağı düşünülebilir.

Diğer taraftan, hiçbir ülkenin ekonomisinde önemli oranlarda sektörel yoğunlaşma gözlenmediği bir durumda, sektörel bazda hissedilen şokların yaratacağı etkinin bütün ülkelerde benzer olması beklenebilir. Yine yapılan iki çalışmada, sektör bazındaki şokların genelde arz kaynaklı ve ulusal bazda yaşanan şokların ise talep kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır. Ortak para politikası ise büyük bir olasılıkla üye ülkelerde yaşanan talep şokları arasındaki ilişkiyi güçlendirecektir. Ancak, bu durum bazı sakıncaları da beraberinde getirebilecektir. Örneğin; bir ülke ekonomik durgunluk yaşadığı için mali yardım alıyorsa ve diğer üye ülkelerde aynı durgunluktan etkileniyorsa federal bütçe açık verecek, bu da ülkenin gelecekteki vergi yükümlülüklerinin artmasına yol açacaktır (Ata ve Silahşör, 1999:19).

Bunun yanı sıra, ekonomilerin daha açık bir hale gelmesi bu ülkeler arasındaki ticaretin önündeki engelleri azaltacak ve bu da daha çok uzmanlaşmayı beraberinde getirecektir. Ortaya çıkacak uzmanlaşmanın hangi ülkelerde, hangi sektörlerde ve ne yoğunlukta olacağı, üye ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların artmasına veya azalmasına yol açabilecektir. Sonuçta ülkelerin şoklara karşı duyarlılığı ve bu duyarlılıklar arasındaki niteliği de yukarıda sayılan faktörlere göre değişebilecektir. Ekonomideki endüstriyel yapının yeterli çeşitliliğe sahip olması dışsal şokların vereceği tahribatın etkisini azaltıcı bir faktördür. Yapısal ve davranışsal farklılaşmanın ekonomik

çeşitlilikten dolayı artması, bir optimum para alanının şokları daha kolay massetmesini sağlayarak şokun yaratacağı olumsuz etkileri hafifletebilecektir.

Optimum para alanında yer alan ülkelerin asimetrik şokları fazla hasar görmeksizin atlatabilmelerinin diğer bir şartı da katılımcı ülkeler arasındaki aynı veya birbirine benzer özellikler taşıyan mal ve hizmet ithalat ve ihracatından kaynaklanan ticaretin toplam dış ticaretlerinde önemli bir pay teşkil etmesidir. Yapılan bir başka çalışmada Almanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'nin ticaretinin önemli bir kısmının bu türden olduğu ifade edilmekte ve bu ülkeler çekirdek grup olarak adlandırılmaktadır. Bu ülkelerin ardından, endüstri içi ticaretin toplam dış ticaretlerinde nispeten düşük bir paya sahip olduğu Belçika, Lüksemburg, Danimarka, İtalya, Avusturya gelmektedir. Son olarak İrlanda; Finlandiya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerde ise bu tür ticaretin payının oldukça düşük bir seviyede olduğu ifade edilmektedir. Bu kriterlere göre, AB ülkelerinin tamamı ele alındığında Euro alanının tam anlamıyla bir optimum para alanı olmadığı anlaşılmaktadır (Ata ve Silahşör, 1999:19-20).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ VE PARA POLİTİKALARI

3.1. AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ (THE EUROPEAN SYSTEM OF CENTRAL BANKS)

Avrupa Merkez Bankası ve topluluğa üye devletlerin merkez bankalarının bir araya gelmesinden Avrupa Merkez Bankaları Sistemi oluşmaktadır. Sistemin tüzel kişiliği yoktur fakat, onun kurucu unsurları münferit olarak tüzel kişiliğe sahiptir. Sistemin kendisi değilse de AMB ve milli merkez bankaları kıymetlere malik olabilir, bunların alım ve satımında bulunabilirler, sözleşmeler aktebilir, davacı ve davalı olabilirler.

Sistem sözcüğünden çıkarılması gereken anlam şudur; Bu sözcük, AMB ve milli merkez bankalarının, ortak bir kurallar bütününe tabi olan ve kendisine verilen hedeflere ve görevlere bağlı bulunan sistemin ayrılmaz parçaları olarak var oluşlarını ifade etmektedir (Gökhan, 1991: 30)

AMBS, birliğin para politikasından sorumlu olacağı için uygulamaları ile ilgili olarak demokratik yönden hesap verebilir nitelik taşıyacaktır. Hesap verilebilirlik Konseye ve Avrupa Parlamentosuna belli süreler içinde rapor verme ile Parlamentodaki bazı durumlarda dinlenme şeklindedir. Ekonomi ve para politikaları arasındaki koordinasyonu sağlayabilmek için Konsey ve Komisyonun başkanları AMBS'nin yetkili organlarına katılabileceklerdir. Denetlenmesi bağımsız olarak bir denetim komitesi tarafından yapılacaktır (Karluk, 1990:303).

AMB, ekonomik ve parasal birliğin üçüncü aşamasına geçilmeden önce 1998 yılında kurulmuştur. Avrupa Para Enstitüsünün yeniden yapılanması sonucunda kurulan Avrupa Merkez Bankasının temel amacı AB'nin para politikasını uygulamaktır. Bu çerçevede her türlü para politikalarını üye ülkeler merkez bankaları ile işbirliği yaparak uygulamak, birliğin parasal istikrarını korumak, birliğin kur politikasını tayin etmek, Euro'nun tedavülünü sağlamak, döviz işlemlerini sevk ve idare etmek, resmi döviz rezervlerini tutmak ve yönetmek, ödeme işlemlerini düzenlemek bankanın görevleri arasında sayılmaktadır (Ülger, 2003:72)

AMB Kanununun 9. maddesinde AMB'nin hukuki ehliyeti kesin bir şekilde tespit edilmiştir. Milli merkez bankaları kendi milli kanunları uyarınca tüzel kişiliklerini koruyacaklardır. Bununla birlikte, milli merkez bankalarına ilişkin kanunları da içerecek şekilde milli mevzuat, AMB Kanunu ve AET Anlaşması ile uyumlu hale getirilecektir (Gökhan, 1991: 30)

Üçüncü aşamanın başlaması ile birlikte Avrupa Merkez Bankaları ve ulusal merkez bankalarından oluşan Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (AMBS), Euro alanı içerisinde para arzının kontrolünden, faiz oranlarının seviyesi ve vade yapısından, sistemdeki kredi miktarı ve şartlarının belirlenmesinden sorumlu olacaktır. Bunun yanı sıra, AMB'nin para basma ve ulusal merkez bankalarına para basma yetkisi verme hakkı bulunacaktır. AMBS'nin birinci amacı fiyat istikrarını sağlamak iken, ikinci amacı fiyat istikrarını bozmayacak şekilde APB içerisinde uygulanan temel ekonomi politikalarını desteklemek olacaktır. AMB ve ulusal merkez bankaları söz konusu görevlerini yerine getirirken tamamen bağımsız olacaklardır. Ancak, AMB uygulayacağı politikaların hesabını vermekle yükümlü bulunacaktır (Özbay, 1997:24).

3.1.1. Organları

Almanya'nın Frankfurt kentinde faaliyet gösterecek Avrupa Merkez Bankasının Yönetim Konseyi, Yürütme Kurulu ve Genel Konsey olmak üzere temel üç önemli organı bulunacaktır.

A) Yönetim Konseyi

EPB'e üye ülkelerin Ulusal Merkez Bankalarının Başkanları ile AMB Yürütme Kurulu üyelerinden oluşacak ve topluluğun para politikasını belirleyecektir.

B) Yürütme Kurulu

Üye ülke hükümet ve devlet başkanları tarafından seçilen, bir Başkan, bir Başkan Yardımcısı ve dört üyeden oluşacak ve Yönetim Konseyinin tanımlayacağı topluluk para politikasını yürütecektir.

C) Genel Konsey

ABM Başkanı, Başkan Yardımcısı ve AB'ne üye ülkelerin Ulusal Merkez Bankası Başkanlarından oluşan Genel Konsey, topluluğa üye ülkelerle, EPB kriterlerini gerçekleştiremeyen (Yunanistan) ayrıca, kendilerine geçici bir süre için EPB'ne katılmama opsiyonu (optout) verilen ülkelerin (İngiltere ve Danimarka) AMBS ile olan işlemlerini yürütecektir. Dolayısıyla Genel Konsey, Para Birliğine katılan üyeler ile katılmayan üyeler arasındaki para politikasını koordine edecektir (TCMB, 1998:6)

AMBS'nin en önemli politika hedefi fiyat istikrarıdır. Buna yönelik para politikası kararları AMB'nin Yönetim Konseyince ulusal merkez bankalarının onayı ve katılımı ile

alınacaktır. AMB’de her üyenin bir oy hakkı bulunacaktır ve oyların eşitliği halinde Başkanın oyu belirleyici olacaktır. Sermaye, yabancı kaynakların transferi ve gelir dağılımı konularında ağırlıklı oy yöntemi uygulanacaktır. Para politikası, “subsidiarite” ilkesine göre yürütülecektir. Bu ilkeye göre para yönetiminde ulusal düzeyde karar alma egemenliği, AMBS düzeyindeki para politikası yetkisine tabidir. (TCMB,1998: 7).

3.1.2. Hedefleri

AMB Kanununun 2. maddesinde sistemin asıl hedefinin fiyat istikrarı olduğu ve sistemin bu hedefe kesin bağlılığı belirtilmektedir. Ancak, para politikasının diğer ekonomik politika hedeflerinin dışlanarak yürütülmesi düşünülmendiğinden, sistem fiyat istikrarı hedefine zarar vermeyecek şekilde topluluğun genel ekonomik politikasını destekleyecektir ve sistemin pazara dayalı ekonomi temel ilkesine katıldığı teyit edilmiştir (Gökhan, 1991: 31).

AMB’nın hedefleri genel hatlarıyla şu şekilde belirtilebilir; (TCMB, 1998:8)

- Fiyat istikrarının sağlanması ve sürdürülmesi.
- Tek Avrupa Parası Euro’nun değerinin saptanması ve korunması,
- Temel faiz oranları ile sistemdeki rezervin sağlanması,
- Orta dönemli para hedeflerinin belirlenmesi,
- EPB’ye geçiş için gerekli tüm önlemlerin alınması

3.1.3. Görevleri

AMB Kanununun 3. maddesinde normal olarak bir merkez bankasının faaliyetine ilişkin esas görevler dizini verilmiştir. 2. maddede belirtilen hedeflere ulaşabilmek için, topluluğun para politikasının kesin ve açık bir şekilde belirtilerek yürütülmesi konusunun münhasır sorumluluğu sisteme aittir. Buna ilavaten, döviz piyasası işlemleri topluluğun döviz kuru rejimine uygun şekilde yürütülecek ve sistem, katılan ülkelerin resmi yabancı rezerv kıymetlerini muhafaza ve idare edecektir. Topluluğa dahil merkez bankalarından birisinin dışında, diğer hepsi, katılan ülkelerin tüm resmi yabancı rezerv kıymetlerini sisteme üçüncü devrenin başlangıcından daha geç olmamak üzere tevdi etmelerinin gerekliliği üzerinde anlaşmışlardır. Bunun gerçekleşmesi için anlaşmaya bir hüküm konularak, merkez bankaları dışındaki resmi bankaların ellerinde bulunan tüm yabancı rezerv kıymetlerinin ilgili ülkelerin milli merkez bankalarına üçüncü devrenin başlamasından önce devretmeleri sağlanmalıdır.

Bütün bu tür kıymetlerin sistemde toplanmasının nedeni ise; döviz kurları ve para politikası işlemlerinin sistemin dışındaki resmi kuruluşlar tarafından resmi yabancı rezerv kıymetleri ile ilgili olarak yürütülen işlemlerden etkilenmemelerini sağlamak içindir.

3. madde uyarınca sisteme tevdi edilen diğer görevler dizini içinde; kliring ve ödeme işlemlerinin yürütülmesi, mali sistemin basiretli bir şekilde gözetimi ve istikrarı politikalarına ilişkin kesin ve açık belirlemelerin yapılması, koordinasyonu ve uygulanması keyfiyetine gerektiği oranda sistemin katılması da bulunmaktadır (Gökhan, 1991:32).

AMB'na danışmanlık görevlerini tevdi eden 4.madde sistemin ister doğrudan doğruya isterse dolaylı olarak kendi faaliyet alanını ilgilendiren tüm konularda bilgi

sahibi olmasını sağlamaktadır. Danışmanlık görevi Konsey tarafından yerine getirilecektir.

Topluluğun ve milli makamların, yetki alanına giren tüm mevzuat taslakları bakımından, AMB'na görüş almak üzere başvuruları yükümlülüğü getirilmiştir. Üye devletin kendi milli mevzuatını kabul etmeden önce, AMB'na danışma amacı ile başvurma yükümlülüğü konusunda topluluk mevzuatı gerekmektedir.

Para politikasının yönetimi ve sistemin başkaca görevlerinin yerine getirilmesi bakımından uygun istatistiki bilgiler, sistem için onsuz olunmaz nitelikteki gerekliliktir. AMB'nın yetki alanına giren konularda istatistiklerin toplanması, derlenmesi ve dağıtımını düzenleyen konuların, gerektiğinde uyumlu bir hale getirilmesi gerekmektedir..

Talilik ilkesi uyarınca, milli merkez bankalarının imkanlar ölçüsünde istatistiki bilgi toplamalarını 5.madde gerekli kılmaktadır. İstatistiki bilgi verme gerekliliği üçüncü kişiler bakımından yükümlülükler getirmektedir. Bu nedenle 5.maddenin uygulanması da bilgi verme gerekliliklerine, sır saklama rejimine ve uygulama alanına koyma hükümlerine tabi olan gerçek ve tüzel kişilerin topluluk mevzuatında tanımlamalarının yapılmasını zorunlu kılacaktır (Gökhan, 1991: 33).

Maastricht Anlaşmasına göre, AMB ve ulusal merkez bankaları görevlerini, kısa dönemli politik baskılardan arınmış bir bağımsızlık içinde ifa edeceklerdir. Bu görevler kısaca şu şekilde tanımlanabilir (TCMB, 1998:9);

- Para politikası araçlarını üye ülke merkez bankaları ile işbirliği yaparak uygulamak,

- Birliğin kur politikasını tayin etmek.
- Tek paranın dolaşımını sağlamak.
- Döviz işlemlerini sevk ve idare etmek,
- Resmi döviz rezervlerini tutmak ve yönetmek,
- Ödeme işlemlerini TARGET çerçevesinde düzenlemek;

AMB'nın, para konusunda milletlerarası işbirliği açısından görevlerinde aktif bir rol oynamasının ve milletlerarası kuruluşlara katılmasının gerekli olduğu AMB kanununun 6. maddesi ile kabul edilmiştir. Bu madde büyük ölçüde esneklik getirmektedir; bu şekilde AMB'nın veya milli merkez bankalarının, üçüncü ülkelerin merkez bankaları ile anlaşmalar yapmalarına, milletlerarası para kuruluşlarına katılmalarına ve böylece milli merkez bankalarının, örneğin Uluslararası Ödemeler Bankasının (BİS) üyesi olarak kalmalarına imkan tanımıştır

Sistemin milletlerarası alanda temsiline ilişkin karar, Konsey tarafından alınacaktır (Madde 12.5). Bu da sistemin tek bir ses olarak kendini ifade etmesini sağlayacaktır.

Eğer milletlerarası para kuruluşlarında topluluğu, AMB temsil edecek olursa ve topluluk adına anlaşmalar yapmak yetkisi ile donatılacak olursa, bu takdirde anlaşmaya bu yönde bir hükmün konulması gerekmektedir (Gökhan, 1991: 34).

3.1.4. Bağımsızlığı

Parasal birliğe dahil ülkeler merkez bankalarının yetkilerini AMB'na devretmişlerdir. AMB organları topluluğun para politikasını belirlemek, yürütmek ve para birliğine katılan ve katılmayan ülkeler arasındaki koordinasyonu sağlamakla görevlidir.

Ekonomik ve parasal birlik bünyesindeki temel taşlardan olan AMB'nın temel amacı fiyat istikrarını korumaktır. Bu amacı gerçekleştirirken aynı zamanda topluluk içinde genel ekonomi politikalarında uyumu ve koordinasyonu sağlamayı hedeflemektedir.

Sistemin asıl hedefi olan fiyat istikrarını gerçekleştirebilmesi için karar verme organlarının, fiyat istikrarının izlenmesi açısından aykırılık gösteren görüşlerden etkilenmemeleri önemlidir. AMB Kanununun 7. maddesine göre AMB, milli merkez bankaları ve onların karar verme organlarının mensupları, siyasi makamların veya başka herhangi bir makamın talimatlarına muhatap olmayacaklardır. Bağımsızlık ilkesinin etkin bir şekilde uygulanmasını teminen bu ilkeye 11. ve 14. maddelerde de yer verilmiştir. Bu maddeler karar verme organlarının mensuplarına görev süreleri ile ilgili olarak güvence sağlamaktadır.

Bağımsız olmakla birlikte sistemin demokratik meşruiyete dayanması ve sorumluluk da taşınması zorunludur. Demokratik meşruiyet ise önemli ölçüde şöyle sağlanabilir; Anlaşmanın üye devletlerce kabulü ile onların yasama organlarıncı onaylanması ve karar verme organlarının yetki ve sorumlulukları ile sisteme tevdi edilen işlevlerin kapsamlarına ilişkin sınırların, kanun tarafından açık ve seçik olarak çizilmesi. Buna ilaveten demokratik sorumluluğun unsurlarını taşıyan bazı hükümlere anlaşmada yer verilmiş bulunmaktadır (Gökhan, 1991:34-35)

Maastricht Anlaşması uyarınca, AMB fiyat istikrarına yönelik para politikasının çizgisini ve hangi araçların kullanılacağını belirleyecek; gerek ulusal merkez bankaları gerekse AMB, üye ülkelerde kendi yasalarıyla yönetilen tüm kurum ve kuruluşlar dahil olmak üzere merkezi, yerel veya bölgesel kamu kuruluşlarının işleyişinden kaynaklanan açıkları kesinlikle finanse edemeyecektir. Ulusal merkez bankaları ile AMB, AB organlarından yada kendi ülkelerinin hükümetlerinden hiçbir şekilde talimat almayacak, kabul etmeyecektir.

AMB uygulamaları ile ilgili olarak, AB Konseyi ile Avrupa Parlamentosuna belli aralarla rapor verecektir. Koordinasyonun sağlanması için de Konsey ve Komisyon Başkanları AMB'nin yetkili organlarına katılabileceklerdir.

Ulusal merkez bankaları, AMBS'nin aldığı kararların uygulanmasında sistemin bir parçası olarak önemli bir rol üstleneceklerdir. Bu rolleri nedeniyle AMBS'nin gerektirdiği koşullarda ve aynı ölçüde bağımsızlığa sahip olmaları şarttır. Ulusal merkez bankalarının AMBS içinde alacakları roller nedeni ile kurumsal, bireysel, operasyonel ve finansal yapılarındaki bağımsızlığın sağlanması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmıştır (TCMB, 1998:8).

Bir merkez bankasının bağımsızlığının derecesini değerlendirebilmek için, amaç ve araç bağımsızlığı arasında temel bir ayırım yapmak gerekir. Eğer bir merkez bankası kendi nihai hedefini kendi belirleyebiliyorsa amaç bağımsızlığına, para politikası araçlarını denetleyebiliyorsa araç bağımsızlığına sahiptir.

AMB her iki bakımdan da bağımsızlığını sağlamaktadır. Fiyat istikrarını sağlamaya çalışırken, yalnız piyasa kurallarıyla sınırlı olmak üzere para politikasını seçme özgürlüğü vardır. Fiyat istikrarının gerekleriyle uyumlu bir biçimde kendi enflasyon hedefini kendisi belirleyebilir (TÜSİAD, 1998:33)

Para politikasının APB içinde merkezileşmesi, ulusal politikaların buna bağımlı kılınması sistemin ana ve değişmez özelliğini oluşturmaktadır. AMB'nın kurulması ile ülkeler kendi para politikalarını uygulamaktan vazgeçerek ulusal egemenlik statülerini zayıflatan bir özveriye razı olmuşlardır. Bu özveri AMB aracılığıyla ve siyasi otoriteden bağımsız ortak para politikası uygulamayı sağlayacak bir sistem kurmanın ve böylece Euro'ya dünya rezerv parası niteliği kazandırmanın bedeli olmaktadır. AMB'nın para politikasındaki temel hedefinin fiyat istikrarını sağlamak olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla üye devletler erişilmek istenen amacın büyüklüğü ölçüsünde bir bedel ödemeyi kabul etmişlerdir (Kuruç, 1998:113).

3.2. AVRUPA MERKEZ BANKASI VE ORTAK PARA POLİTİKASI

Euro'nun, AMB'nın enflasyonist baskıları önlemedeki başarısı, sağlayacağı kredibilite, benimseyeceği para politikası stratejisi ve araçları, parasal aktarım mekanizmaları ile Euro'ya geçişle genel para talebinde meydana gelebilecek değişimlerden etkilenmesi beklenmektedir.

Uygulanan para politikalarından kaynaklanan enflasyonist eğilim, senyoraj geliri elde etme ihtiyacından veya beklenmedik enflasyonist bir baskı sonucu nominal sözleşmelerin reel değerlerinin değiştirilmesi amacından kaynaklanabilir. İlk durum daha ziyade nispeten az gelişmiş ekonomiler açısından geçerlidir. Bu tür ülkelerde vergi toplamada çeşitli güçlüklerle karşılaşmakta ve nakit kullanımı kayda değer bir vergi tabanı oluşturabilmektedir. Böyle bir durumun AB üyesi ülkeler için geçerli olduğunu iddia edebilmek zordur. Teknolojik gelişmeler ve mali hizmetler sektöründe artan rekabet, nakit kullanımını ve dolayısıyla beklenen enflasyonun bütçe harcamalarını finanse etmesindeki rolünü azaltmaktadır. Bundan dolayı söz konusu ülkelerde ortaya

çıkın enflasyon eğiliminin belirlenmesinde beklenmeyen enflasyon daha önemli bir rol oynamaktadır.

AMB'nın para politikalarında çizdiği birincil hedefi fiyat istikrarı içerisinde istikrarlı bir büyüme hızı ve düşük bir işsizliktir. AMB'nın uygulayacağı para politikalarında AMB'nın genel nitelikleri çok büyük bir önem taşımaktadır (Erçel, 1998a:408)

Bu açıdan bakıldığında, enflasyon eğilimini önleyecek politika tercihlerinde AMB'nın kurumsal alt yapısı, bağımsızlığı ön plana çıkmaktadır. Parasal birliğe üye ülkelerin hükümetleri AMB'na yetki devretmek suretiyle faaliyetlerinde özerklik tanıyacak ve bunun karşılığında AMB fiyat istikrarından sorumlu tutulacaktır. Burada yetki devri ile kastedilen fiyat istikrarının ekonomi politikasının tek amacı haline gelmesi veya para politikasının tek araç haline gelmesi değildir. Aksine, para ve maliye politikaları dengesi önemini korumakta ve hükümetler gerçekleşen üretimin potansiyel üretimden sapmasına karşı olan hassasiyetlerinden vazgeçmemektedirler. Sonuç olarak yetki devrinin altında yatan temel görüş, üretim ve enflasyon dengesinin maliye otoritelerinin baskın olmadığı bir ortamda daha iyi sağlanabileceğini savunmaktadır.

Öte yandan APB üyesi ülkelerin üretim ve istihdamda dengeye geç ulaşma durumu, AMB'nın fiyat istikrarına ulaşma hedefini daha da zorlaştıracaktır. Böyle bir durum sürpriz bir enflasyonla yaratılacak ekonomik canlanmanın normalden daha uzun bir süre devam ettirilmesine olanak sağlayacak ve enflasyon eğilimini teşvik edebilecektir (Ata ve Silahşör, 1999:45).

AMB'nın kredibiliteside para politikasının uygulanmasında önemli yere sahiptir. Kredibilitesinin sağlanması için belirsizliklerle dolu bir dönemin aşılması gerekecektir. En dikkatli düzenlemeler bile belirli bir süre sınırdan ve çeşitli zorluklarla başa çıkabildikten sonra daha güvenilir bir hale gelmektedir. Örnek verilecek olursa, parasal

birliğe üye bazı ülkelerin hükümetleri önceden tespit edilmiş olan para politikası uygulamalarından hoşnut olmayarak bir takım politikaların değiştirilmesi yönünde baskıda bulunabilir. Bunun gibi belirsizliğe yol açan bir çok faktör göz önünde bulundurulduğunda, AMB'nın parasal birliğin ilk zamanlarında güvenilirliğini sağlamlaştırabilmek için normalde izlemesi gerekenden daha sıkı bir para politikası izleyeceği sonucuna varılabilir. Bu durumun sonucunda ortalama enflasyon hedefi olması gerekenden daha düşük tutulabilir veya milli gelir dalgalanmaları, para politikası araçları ile herhangi bir müdahalede bulunulmayacağından daha da büyüyebilir.

Sağlanacak kredibilite, uygulanacak para politikalarının etkinliği ve manevra alanının genişliği açısından büyük önem taşımaktadır. Kredibilitenin sağlanması, uzun vadede istikrarlı ve güvenilir politikalar uygulamış olmanın yanında, baştaki yöneticilerin güvenilirliği gibi kişisel faktörlerin yardımıyla da mümkün olabilmektedir. Bu açıdan incelendiğinde, AMB'nın Yönetim Kurulu üyelerinin kendi ülkelerinin merkez bankalarında edinmiş oldukları tecrübe birikimi, AMB'nın kredibilite tesis etme çalışmalarına sıfırdan başlamayacağını göstermektedir (Ata ve Silahşör, 1999:45)

Kredibiliteyi yükseltmenin bir diğer yolu da AMB'nın bir başka özelliği olan şeffaflığı kullanmaktır. Şeffaflık, bankanın amaçlarında, uygulamalarında, ileriye dönük politikalarında ve para politikası tartışmalarında kendini ortaya çıkarmasıdır. Parasal birliğe geçilmesi ile birlikte parasal aktarım mekanizmalarında ve para talebinde meydana gelebilecek değişimler AMB'nın uygulayacağı politikalar açısından bazı belirsizlikler yaratabilecektir. Bu belirsizlikleri azaltmak için AMB'nın uygulayacağı politika ve göstergelerin ileriye dönük olarak belirlenmesi gerekmektedir (Erçel, 1998a:411)

Yurtiçi fiyat ve ücret ayarlamalarının yavaş olduğu dışa açık küçük ekonomilerde para politikalarıyla sağlanabilecek potansiyel etkiler çok büyüktür. Son yıllarda, bir çok Avrupa ülkesinin para politikası araçlarına nispeten az başvurmuş olması, bu tür

politikaların etkisiz kalacağından ziyade kurların sabitlenmesinin amaçlandığı bir ortamda kontrol edilebilenden fazla bir etkinin yaratılabileceği endişesinden kaynaklanmaktadır.

Parasal birliğe geçilmesinden sonra parasal aktarım mekanizmalarında görülecek en belirgin değişiklik, kurların para politikasının etkilerinin reel ekonomiye yansıtımada nispeten daha önemsiz bir rol oynamaya başlayacak olmasıdır. Bu durumun Euro'nun değeri üzerinde yaratacağı etkiler incelendiğinde, AMB'nın, dışa açık küçük Avrupa ekonomilerinin daha önce uyguladıkları kurlar üzerinde yoğunlaşan politikalardan ziyade, Federal Rezerv Sisteminde olduğu gibi bazı acil durumlar dışında kurlara genelde müdahale etmeme gibi bir politika tercihinde bulunacağı öngörülmektedir. APB çerçevesinde uygulanacak olan ortak para politikasının üye ülke ekonomilerinde, en azından ilk zamanlarında farklı sonuçlar doğurabileceği dikkat edilmesi gereken bir başka husustur. Avrupa ülkeleri arasında özellikle, borçlananlara kısa vadeli faiz oranlarındaki dalgalanmalara karşı koruma sağlayabilen ve dolayısıyla para politikasının toplam talep üzerindeki etkilerinin görülmesini geciktiren uzun vadeli mali araçlar kullanımında kayda değer farklılıklar mevcuttur.

Sözü edilen tüm bu farklılıklara rağmen, uzun vadede parasal birlik üyesi ülkelerin mali sistemlerinin birbirine yaklaşabileceğini iddia edebilmek için iki neden bulunmaktadır. Bunlar; enflasyon oranları arasındaki farklılıkların ortadan kalkması ve mali hizmet sektöründe rekabetin daha da artacak olmasıdır. Şüphesiz bu değişimler çok kısa bir sürede gerçekleşmeyecektir. Bu yüzden AMB ilk yıllarında, üye ülkeler arasında birbirinden oldukça farklı parasal aktarım mekanizmalarıyla uğraşmak zorunda kalacaktır. Bu durum, AMB'nın kredibilitelerini sağlama çabalarında açıkladığı hedeflere ulaşmaktan çok şeffaflığa önem vermesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır (Ata ve Silahşör, 1999:46).

3.3. AVRUPA MERKEZ BANKASININ OLASI PARA POLİTİKASI STRATEJİLERİ

AB'nin yeni para politikası Euro bölgesinde tamamiyle fiyat istikrarına yönelmiş bir stratejidir. Fiyat istikrarı Avrupa'da oluşturulmaya çalışılan istikrar kültürünün can damarı sayılmaktadır. Bu hedef doğrultusunda şekillendirilen strateji hem güvenilirliği hem de gerçekçi olmayı esas almıştır. Güvenirlilik stratejinin temelini oluşturmaktadır. Çünkü fiyat istikrarı hedefinin gerçekleştirilmesi büyük ölçüde buna bağlıdır. Her şeyden önce kamuoyu ve finans piyasalarının, para politikasının bu hedefinin gerçekleştirilmesi yönünde uygulandığına ikna edilmeleri gerekmektedir (Oktar ve Yavuz, 2000:15).

APE tarafından hazırlanan AMBS'nin para politikası stratejisinin unsurları konulu raporda öncelikli amaç olan fiyat istikrarının sağlanmasında, merkez bankalarının güncel uygulamaları ve bu konudaki ekonomi literatüründe yer alan stratejiler beş madde altında toplanmıştır. Bu maddeler (Ata ve Silahşör, 1999:47)

- 1- Kur hedeflemesi;
- 2- Faiz oranının sabitlenmesi;
- 3- Nominal milli gelir hedeflemesi;
- 4- Parasal hedefleme;
- 5- Doğrudan enflasyon hedeflemesi

Euro alanı gibi büyük bir bölge içinde kur hedeflemesi, fiyat istikrarı hedefi ile çatışabileceği görüşü ileri sürülerek değerlendirme dışı bırakılmıştır. İkinci olarak, fiyat istikrarını sağlayacak olan denge faiz oranının belirlenmesinde yaşanması muhtemel güçlükler nedeniyle, faiz oranının bir ara hedef olarak seçilmesi stratejisi de uygun görülmemiştir. Nominal GSYİH büyüme rakamlarının hedeflenmesi ise ilk bakışta fiyat istikrarı hedefi ile uyumlu olması, paranın gelir dolaşım hızında yaşanması mümkün şoklara karşı hassas olmaması ve anlaşır olması gibi avantajlara sahip görünmektedir. Ancak nominal GSYİH, AMBS tarafından kontrol edilmesi zor bir değişkendir. Bu da AMBS'nin asıl hedefi ile ilgili bazı yanlış anlaşılmalara ve kısa vadede fiyatlar seviyesi ile üretim hacminde belirsizliklere yol açabilecek bir durumdur. Ayrıca böyle bir uygulamanın daha önce hiçbir AB ülkesi tarafından kullanılmamış olması da bu yöntemin de tavsiye edilmemesinde önemli bir rol oynamıştır.

Geriye kalan iki yöntem (parasal hedefleme ve doğrudan enflasyon hedeflemesi) APE tarafından yayımlanan bir raporda çeşitli kriterler ışığında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir (Ata ve Silahşör, 1999:47)

Raporda para politikasının temel aracının kısa vadeli faiz oranları olduğu belirtilmektedir. Belirlenen bu faiz oranlarının üretimi ve fiyatları etkilemesi ise iki yıla kadar uzayabilmekte ve bu süre içinde bazı ara hedefleri gerekli kılmaktadır. Böyle bir hedefin ise merkez bankasının kontrolü altında olması, nihai hedefle arasında öngörülebilir bir ilişki olması ve kamuoyunun beklentilerini etkileyebilme potansiyeli gibi özelliklere sahip olması gerekmektedir.

AMBS, kredibilite kazanabilmek için uygulayacağı stratejiyi önceden açık bir şekilde kamuoyuna duyurmak zorundadır. APE tarafından önerilen olası iki strateji parasal hedefleme ve enflasyon hedeflemesidir. Yalnız bu alternatifler teoride ayrı ayrı ele alınmalarına rağmen farklı ülkelerdeki çeşitli uygulamalarda bir arada kullanıldıkları da unutulmamalıdır.

Teorik olarak incelendiğinde parasal hedefleme, merkez bankasının parasal büyüklüklerden birisini ara hedef olarak seçmesi ve para politikası kararlarını tamamen hedeflenen ve gerçekleşen parasal gelişmeler bazında yapılan karşılaştırmalara dayandırması olarak tanımlanabilir. Öte yandan, enflasyon hedeflemesi stratejisi ise diğer ara hedefler olmaksızın doğrudan nihai hedef olan enflasyon üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Uygulamada ise bu iki strateji arasındaki farklar o kadar da belirgin değildir. Hatta bu iki alternatifin bazı ortak yönleri olduğu söylenebilir. Söz konusu benzerlikler her iki stratejinin de fiyat istikrarını sağlamayı amaçlaması, ileriye dönük olmaları ve para politikasının doğru yolda olup olmadığını değerlendirebilmek için bir çok gösterge değişkene ihtiyaç duymalarıdır.

3.4. AVRUPA MERKEZ BANKALARI SİSTEMİ PARA POLİTİKASI ARAÇLARI

Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan AMB, birliğin ortak para politikasını yürütebilmek için açık piyasa işlemleri, sürekli (kredi) kolaylıkları ve zorunlu karşılıklar gibi araçlara başvurabilecektir. Bu araçlar arasındaki seçim, sistemin istikrarı açısından piyasaların ve Merkez Bankasının rolüne bağlıdır (Birinci, 2001:40).

APE tarafından önerilen para politikası araçlarının yapısı incelendiğinde, tavsiye edilen politika uygulamalarının özellikle merkeziyetçilikten uzak bir şekilde düzenlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Ulusal merkez bankalarına ortak para politikasının yürütülmesinde önemli bir rol verilmiştir. Bunun yanı sıra, politika uygulamasına yönelik kararların, para birliğinde yer alan ülkelerin Ulusal Merkez

Bankalarının Başkanlarından ve Avrupa Merkez Bankası Yürütme Kurulundan oluşan Avrupa Merkez Bankası tarafından alınması planlanmıştır.

APE tarafından hazırlanan raporlara göre, para politikasının en önemli aracı açık piyasa işlemleri olacaktır. Düzenli bir takvime bağlı olarak ulusal merkez bankalarınca yürütülecek olan bu işlemler, faiz oranlarının yönlendirilmesinde, sistemdeki likiditenin yönetilmesinde ve piyasalara para politikasına ilişkin sinyal gönderilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. İki hafta vadeli olarak her hafta açılacak olan ihalelere genel uygunluk kriterlerini karşılayan tüm kuruluşlar katılabileceklerdir. Mali sektörün daha uzun vadeli likidite ihtiyacını gidermeyi amaçlayan üç ay vadeli aylık ihaleler ise AMBS tarafından piyasaya verilen likiditenin daha küçük bir kısmını oluşturacaktır(Ata ve Silahşör, 1999:52).

Açık piyasa işlemleri, merkez bankasının dolaşımdaki para miktarını azaltıp çoğaltmak için hazine bono ve tahvilleriyle özel sektöre ait bazı tahvil ve senetleri alıp satma işlemleridir. Piyasadan bu gibi kıymetlerin merkez bankası tarafından satın alınması piyasaya para çıkmasıyla, satılması ise banknot çekilmesiyle sonuçlanacaktır. Dolaşımdaki rezerv paranın değişmesi, kaydi para hacmini de aynı yönde etkileyerek toplam para stokunun değişmesine neden olacaktır (Parasız, 1991:267).

Açık piyasa işlemleri, para piyasasında günlük gelişmelerin yönlendirilmesinde önemli bir araçtır. APİ temel araç olarak, ortak para politikalarının yürütülmesinde likiditenin azaltılması veya artırılması, faiz oranlarının yönlendirilmesi ve gerekli durumlarda uyarı fonksiyonunu verme gibi işlevleri yerine getirir. APİ, önceden tespit edilen zamanlarda yapılan (haftalık, on beş günlük gibi) normal APİ ve kısa vadeli likidite ihtiyacına göre her zaman yapılabilecek olan ince ayar APİ olmak üzere iki şekilde uygulanabilir (Birinci, 2001:42).

AMB, Euro bölgesinin ulusal merkez bankaları aracılığıyla yada kendi hesapları üzerinden ince ayar işlemleri yapabilecektir. Bu işlemler piyasada meydana gelebilecek dalgalanmaların etkilerini gidermek amacıyla yürütülecektir. İnce ayar işlemleri repo/ters repo, döviz swapları yada sabit vadeli mevduatlar aracılığıyla yapılacaktır (Oktar ve Yavuz,2000:21).

Açık piyasa işlemlerinden aynı zamanda uzun dönemli likidite yapısını düzenleme ihtiyacına cevap vermek içinde yararlanılacaktır. Yapısal nitelikteki işlemler olarak kabul edilen açık piyasa işlemleri, AMB tarafından borçlanma sertifikalarının ihracı yada değerli kağıtların satışı yoluyla gerçekleştirilebilecektir (Oktar ve Yavuz,2000:23).

AMBS sistemi içerisinde dört çeşit açık piyasa işlem türü vardır (Birinci, 2001:42).

- Sürekli işlemler: Belli bir süre içinde gerçekleşen işlemlerdir. Bu tür işlemler haftalık, aylık ve üç aylık süreler için yapılır.
- Belirlenmiş alışlar ve satışlar: AMB piyasada aktifleri nihai olarak alır veya satar.
- Tahvil ihracı: AMB tahvil ihraç edebilir.
- Swap işlemleri: Döviz kuru Swap işlemleri yapılabilir

Sürekli kredi kolaylıkları imkanının kullanılması insiyatifi ise ticari bankalarda bulunmaktadır. İki çeşit sürekli kredi kolaylığı vardır. Birincisi azami finansman kolaylığı (marjinal kredi kolaylığı); bu kolaylıkta oranlar piyasa faizi üzerinden gerçekleşir. Bu işlem, para piyasasında faiz dalgalanmalarının piyasa faizi üzerinden

sınırlandırılması amacına yöneliktir. İkinci kredi kolaylığında (mevduat kolaylığı) oranlar piyasa fiyatına yakın veya altında bir düzeyde gerçekleşir. Üst faiz oranında likidite yaratılır, alt faiz oranında ise likidite massedilir.

Sürekli kolaylıkların kombinasyonu faiz dalgalanmaları kapsamında bir koridor oluşturmak için cazip bir araçtır. Böyle bir koridor para politikasında tutarlığı gösterir. Açık piyasa işlemlerinde oranların değişmesi kısa vadeli gelişmeleri yansıtırken sürekli kolaylıklarda faiz oranlarının değişmesi genel olarak uygulanan politikada önemli değişikliklerin bir göstergesidir

Faiz koridoru içinde azami finansman kolaylığı faiz oranı ve mevduat imkanı faiz oranı arasında, açık piyasa işlemleri vasıtasıyla yönlendirilen para piyasası günlük faizi oluşmaktadır (Birinci, 2001:43).

7 Temmuz 1998 tarihinde gerçekleştirilen AMB Yönetim Konseyi toplantısında, üçüncü aşamaya geçiş ile birlikte zorunlu karşılık sisteminin uygulamaya konulmasına karar verilmiştir. AMB'nın Eylül 1998 tarihinde yayımladığı raporunda bu sisteme ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir (Ata ve Silahşör, 1999:53).

Zorunlu karşılık sistemi uygulamasının getirilmesindeki temel amaçlar şunlardır:

- Para Piyasası Faiz Oranlarının İstikrarının Sağlanması; Zorunlu karşılık yükümlülüğünün yerine getirilmesinde ay boyunca ulusal merkez bankalarında tutulacak günlük rezervlerin ortalamasının kriter olarak alınması, kurumların geçici likidite dalgalanmalarının etkisini azaltabilmelerine imkan vererek para piyasası faiz oranlarının istikrarına katkıda bulunacaktır. Zorunlu karşılık sisteminin kullanılmaması durumunda, AMBS istikrarsız ve dalgalı faiz oranları ile karşı karşıya kalacak ve açık piyasa işlemlerini çok sık kullanmak zorunda kalabilecektir. Bunun sonucunda, piyasalar

politika sinyalleri ile teknik ayarlamaları ayırmakta güçlük çekebileceklerinden para politikasının operasyonel etkinliği azalabilecektir.

- Yapısal Likidite Sıkışıklığı Yaratılması; AMBS'nin uygulayacağı zorunlu karşılık sistemi yapısal bir likidite sıkışıklığının ortaya çıkmasına katkıda bulunabilecektir. Bu durum, AMBS'nin sisteme likidite arzı sağlayan taraf olarak daha etkin çalışmasına olanak sağlayacaktır.

- Zorunlu Karşılık Sistemi Para Talebinin Faiz Esnekliğini Artırması; Bu durum parasal büyüklüklerin kontrolünü sağlayacaktır.

Zorunlu karşılık sistemi, Euro alanında yer alan tüm kredi kuruluşlarına uygulanacak ve sisteme ödenecek faiz oranlarının piyasa faizlerine yakın tutulacak olması, bankaların aracı kurumlar karşısında dezavantajlı duruma düşmelerini önleyecektir.

3.5. DÖVİZ KURU POLİTİKASI

AMB, Parasal Birliğe katılmayan AB üyelerinin ve diğer ülkelerin para birimleri ile Euro arasında ortaya çıkabilecek dalgalanmaları önlemek için gerektiğinde müdahaleler yapılabilecektir. Ulusal merkez bankalarından AMB'na devredilecek rezervler müdahale amacı ile kullanılacaktır. AMB'nın toplam rezervi başlangıçta en fazla 50 Milyar Euro olacaktır. İlke olarak döviz müdahaleleri AMB tarafından yürütülecek ancak, AMB'nın talimatı ile ulusal merkez bankaları da müdahalede bulunabilecektir (TCMB, 1998:12)

Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasının başlamasıyla birlikte mevcut Avrupa Para Sistemi yürürlükten kalkmıştır. Avrupa Para Sisteminin yerine Yeni Döviz Kuru Mekanizmasına (DKM2) geçmiştir. Bu mekanizma sayesinde parasal birlik içinde bulunmayan dört Avrupa Birliği üyesi ülkeye, paralarını Euro'ya bağlama ve aynı zamanda Euro sahasına kendilerini tam olarak entegre edebilmeleri için imkan tanınmıştır. DKM2 sistemi parasal birliğe katılan ve katılacak olan ülkelerin Euro sahası dışında kalmalarını önlemek gayesiyle düzenlenmiştir.

DKM2, parasal alana dahil olmayan ülkelerin bu mekanizma sayesinde daha istikrarlı bir politika izlemelerini ve Euro'ya kabul yönünde gerekli olan yakınlaşma kriterlerini gerçekleştirebilmelerini sağlamada yardımcı olacaktır (Birinci, 2001:62)

3.5.1. Yeni Döviz Kuru Mekanizması (DKM2)

Avrupa Döviz Kuru Mekanizması (DKM) Euro ile birlikte işleyişine devam edecektir; Ancak, Euro'ya katılmayan ülkelerin Parasal Birliğin üçüncü aşamasında Yeni Döviz Kuru Mekanizmasına (DKM2) geçmesi beklenmektedir. DKM2 uygulaması, AMB ile Parasal Birlik dışındaki AB üyelerinin ulusal merkez bankaları arasında gönüllü olarak yapılacak anlaşmalarla gerçekleşecektir. DKM2'nin amacı, AB çerçevesinde ekonomik uyum ve döviz kuru istikrarının sağlanmasıdır. AMB, fiyat istikrarı hedefi ile döviz kuru müdahalelerinin bağdaşmazlığı halinde, öncelikle hedefinin fiyat istikrarı olması nedeniyle, döviz kuru müdahalelerini erteleyebilecektir (TCMB, 1998:12).

Yeni döviz kuru mekanizmasının temel amacını kısaca şu şekilde belirtebiliriz. AB'ne üye olduğu halde Para Birliğine üye olmayan ülkelerde istikrarlı bir döviz

kurunun sağlanması ve bu ülkelerin Para Birliğine geçişinin sağlanmasıdır. Yeni döviz kuru mekanizmasının temel ilkeleri; (Özbay, 1997:32)

- Euro, çıpa para rolünü üstlenecektir. Para Birliğine üye olmayan ülke paralarının Euro'ya karşı merkezi kurları ve dalgalanma aralıkları sabitlenecektir.

- Döviz kurları piyasalarda spekülasyon hareketlere meydan vermemek için yeterli ölçüde geniş aralıkta hareket ettirilecektir.

- Merkezi kurlar piyasaların baskısı altında değil, ekonomik gelişmeler gerektirdiği zaman düzenlenmelidir. Ayrıca AMB kurlarda yeniden düzenlemeler yapmakta yetkili kılınacaktır.

- Yeni döviz kuru mekanizmasına üye herhangi bir para birimi müdahale sınırlarının en alt düzeyine ulaştığında AMB müdahale etmek zorunda kalacaktır. Fakat müdahale seviyesi ülkenin fiyat istikrarı hedefleri ile tutarlı değilse Avrupa Merkez Bankası müdahaleyi belli bir süre için dondurabilecektir. Böyle bir durumda müdahalenin tüm yükü mekanizmaya üye ülke merkez bankalarına binecektir.

- Yeni döviz kuru mekanizmasına üye olmak isteğe bağlı olacaktır. Ülkeler isterlerse Euro'ya karşı dalgalı kur politikasını tercih edebileceklerdir.

Yeni döviz kuru sistemi Avrupa Birliğine katılmak isteyen ülkeler, özellikle Türkiye için önem taşımaktadır. Avrupa Birliğine üye olan ülkeler, döviz kuru mekanizmasına katılmak suretiyle paralarını Euro'ya yönlendireceklerdir. Böylece her ülke, kendi para ve iktisat politikalarını Euro para sahası şartlarına uyumlaştırmada ne kadar başarılı olabileceğini test etmiş olacaktır (Birinci, 2001:64)

3.6. TARGET SİSTEMİ

Trans-European Automated Real Time Grosssettlement Express Transfer (TARGET) Sistemi, AMB para politikaları çerçevesinde EMU sürecine katılan ve katılmayan AB'ne halen üye 15 ülkenin ulusal Gerçek Zamanlı Toptan Ödeme Sistemlerinin (RTGS), AMB- RTGS'ninde bağlı bulunduğu bir ödeme sistemleri ağı üzerinden Euro cinsinden ödemeler yapmalarını sağlamak üzere tasarlanmış ve 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren sistem çalışmaya başlamıştır (TCMB,1999 : 4).

TARGET sistemi Avrupa Para Enstitüsünün (APE) Mart 1995 tarihli kararı doğrultusunda geliştirilmektedir. EPB sürecinin 3. aşaması olan tek para birimi Euro'ya geçilmesi ile birlikte Ocak 1999'da işleme geçmesi planlanmıştır.

TARGET Projesi altı aşamadan oluşmaktadır (TCMB, 1998:22).

1. **Aşama:** İhtiyaçların belirlenmesi, Mart 1995'te tamamlanmıştır.
2. **Aşama:** Detay spesifikasyonların belirlenmesi, Temmuz1997'de olmuştur.
3. **Aşama:** Geliştirme, Haziran 1997'de tamamlanmıştır.
4. **Aşama:** Test Aşaması, Haziran 1998'de tamamlanması planlanmıştır.
5. **Aşama:** Örneklem, Aralık 1998'de tamamlanması planlanmıştır.
6. **Aşama:** İşletim, Ocak 1999.

TARGET sistemi aşağıdaki bileşenlerden oluşmaktadır:

- Üye ülkelerin RTGS Sistemleri,
- Üye ülkelerin RTGS Sistemleri arasındaki bağlantıyı sağlayan ülkeler arası iletişim ağı ve yerel sistemlerdeki ara yüzlerden oluşan İnterlinking Sistemi (IL),
- Avrupa Merkez Bankası,

TARGET sisteminin AMB işlemleri dışında merkezi olmayan bir mimari yapıda olması ve gün başı/gün sonu mutabakat işlemlerinin AMB tarafından yapılması planlanmıştır.

Sistemin geliştirilmesinde, üye ülkelerin yerel sistemlerine ve alışkanlıklarına olacak etkiyi en az ölçüde tutmak prensibi benimsenmiştir. Bu prensipler, teknik, idari ve operasyonel konularda “Minumum Yaklaşımlar” olarak belirlenmektedir. Buna göre, üyelerin ulusal ödeme sistemlerini çalışma saatleri, gün içi limitler ve ücretlendirme konularında uyumlu hale getirmeleri beklenmektedir. Yerel RTGS sistemlerinin son kullanıcıya sunduğu hizmetlerin farklı olabileceği kabul edilmiş olmakla birlikte “interlink arayüzüne” ilişkin prosedürlerin her ülke için aynı olması karara bağlanmıştır (TCMB, 1998:23).

3.6.1. Target Sisteminin Operasyonel Özellikleri

a) **Üyelik:** EPB sürecine katılmış bulunan ülkeler, TARGET sistemine ulusal merkez bankalarının RTGS sistemleri ile doğrudan bağlanabileceklerdir. EPB’de yer alan ülkelerdeki bankalar yada ulusal RTGS sistemine üye olan kuruluşlar TARGET sistemi ile işlemlerini yürütebileceklerdir.

EPB dışında olan AB ülkeleri, eğer RTGS sistemleri Euro işlem yapma özelliği taşıyorsa bu sisteme bağlanabileceklerdir. AB ülkelerindeki herhangi bir banka yada RTGS sistemine üye bir kuruluşa, ayırım gözetilmeden, herhangi bir EPB üyesi ülkenin RTGS sistemine euro transferi yapmak üzere uzak erişim imkanı tanınacaktır (TCMB, 1998:23).

b)Ödemeler: TARGET sisteminde yapılan ödemeler tüm RTGS sistemlerinde olduğu gibi geri alınamaz ve nihai özelliktedir. Ödemeler euro cinsinden yapılacak ve en geç 15 dakikalık bir sürede gönderen RTGS 'den, alan RTGS 'ye ulaşacaktır. Gönderen kurumdan alan kuruma ulaşmadaki süre ise en geç 30 dakika kadar olarak belirlenmiştir.

TARGET sistemi bir doğrudan kredilendirme sistemidir. TARGET 'da genel olarak yüksek montanlı ödemelerin yapılması beklenmekle birlikte kredi kuruluşları arasında düşük montanlı ödemelerinde yapılabileceği düşünülmektedir.

c) İşletim Zamanı: İşletim saati Avrupa Merkez Saati (CET)'dir. Buna göre açılış 07.00 ve kapanış 18.00 (CET)'dir. Kapanış saatinden bir saat önce müşteri transferlerinin durdurulması ve yalnızca interbank ödemelere müsaade edilmesi düşünülmüştür (TCMB, 1998:24).

d) İşletim Günleri: Sistemler çalışma günlerinde açık olacaktır. Ulusal tatiller nedeniyle bu günlerde çalışmayan merkez bankaları için iki seçenek sunulmaktadır:

- Pasif kullanıcı konumunda sistemlerini açık tutmaları,
- Mesajlarını başka bir merkez bankasına yönlendirmeleri.

e) **Gün İçi Likidite:** Sistemde oluşabilecek fon yetersizliklerinin çözülmesi ve sistemin sürekli işler durumda tutulması amacıyla gün içi kredi sağlanması planlanmıştır. Gün içi kredinin teminat karşılığı olması ve faiz alınmaması yaklaşımı benimsenmiştir.

f) **Ücretlendirme:** TARGET sisteminde ücretlendirmenin temel hedefi maliyetlerin karşılanmasıdır. Yüksek ücretlendirmenin sistemin kullanımını olumsuz yönde etkileyeceği ve daha riskli olan diğer ödeme ortamlarına gidilmesine yol açacağı düşüncesiyle ücretlerin en az seviyede tutulması planlanmaktadır. Çift taraflı ücretlendirme istenmemektedir (TCMB, 1998:25)

3.6.2. Target Sisteminin Teknik Yapısı

TARGET sistemi üye ülkelerin RTGS sistemleri, üye ülkelerin RTGS sistemleri arasındaki bağlantıyı sağlayan ülkelerarası iletişim ağı ve yerel sistemlerdeki ara yüzlerden oluşan İnterlinking Sistemi (IL) ve Avrupa Merkez Bankası bileşenlerinden oluşmaktadır.

Buna göre, bir ödeme aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

- Ödemeyi yapan kurum, ödemeyi kendi ülkesinin merkez bankasının RTGS sistemine göndermektedir.

- Merkez bankası, ödemeyi almasını takiben gerekli kontrolleri yapmakta ve ödeme tutarını gönderen kurumun hesabından düşerek alıcı merkez bankasına alacak kaydetmekte ve alıcı merkez bankasına ödemeyi göndermektedir.

- Alıcı merkez bankası, gerekli kontrolleri yaptıktan sonra, ödeme tutarını alıcı kuruma alacak kaydetmekte ve merkez bankasının hesabını tutar kadar boçlandırmakta ve ödemeyi alıcı kuruma göndermektedir.

- Alıcı merkez bankası mesajın alındığına dair teyid mesajını ödemeyi yapan merkez bankasına göndermektedir.

TARGET sisteminde kullanılacak olan ödeme mesajları SWIFT MT100 IL ve MT202 IL'dir.

Mesajlar üç kategoride ele alınmıştır.

1- İstek Mesajları: Alıcının teyid göndermesi gereken mesajlardır. Bunlar, ödeme mesajları ve gün sonu mesajları gibi mesajlardır.

2- Teyid Mesajları: İstek mesajlarına karşılık gönderilen mesajlardır.

3-Genel Amaçlı Mesajlar: Genel olarak haberleşmeye yönelik teyid gerektirmeyen mesajlardır (TCMB, 1998:26-27).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EURO VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

4.1. EURO'NUN GENEL DURUMU VE MUHTEMEL ETKİLERİ

Dünyada şimdiye kadar bir örneği daha görülmemiş bir gelişme; on bir bağımsız Avrupa Birliği üyesi ülke Euro isminde bir para birimini kabul etmişlerdir. Bunu yaparken de kendi paralarını bir yana bırakıp, bu parayı yönetecek uluslararası bir merkez bankası kurmuşlardır. Tarihe baktığımızda bir takım para birliklerinin siyasal birliklerden önce yada sonra ortaya çıktığını görebiliyoruz.

Euro'nun ilgi çekiciliği kendine özgü mimari yapısı ile doğuştan başlamaktadır. Euro'nun dünyaya gelişi ters olmuştur. Bu yüzden Euro ters doğmuş bir bebek olarak nitelendirilmektedir. Para tarihinde bütün paralar ilk önce nakit olarak ortaya çıkmış daha sonra kaydi para oluşturulmuştur. Euro'da ise durum tam tersidir(Altay, 2000:42). Kendilerine özgü bir yapıya sahip olan ve bu sayede işlerlik kazanabilen piyasalar Euro'yu benimseyebilmek için herhangi bir başlangıç aşamasından yoksundur. Euro'nun yapı taşları olan ulusal para birimleri, 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren piyasanın ortak para birimi haline gelmesi gereken Euro için bir noktaya kadar kılavuzluk yapacaklardır. (Kuruç, 1998:115)

Euro için en önemli nokta dolar gibi bir dünya parası olma iddiası ile doğacak oluşudur. Euro bir dünya parası mıdır? Bir paranın dünya parası olması neyi ifade eder?

Genel olarak bir paranın üç temel işlevi vardır. Bunlar değer ölçütü olma, değişim aracı olma, değer biriktirme veya kıymet saklama aracı olma işlevleridir. Bir ulusal veya Euro örneğinde olduğu gibi bölgesel bir para birimi bu üç temel işlevi kendi evi dışında, diğer ülkelerde de kısmen veya daha büyük ölçüde yerine getiriyorsa bir uluslararası para biriminden söz etmek gerekir.

Avrupa Merkez Bankasının, uluslararası paraların işlevleri konulu bir çalışmasında; paranın fonksiyonları kıymet biriktirme aracı, değişim aracı ve hesap birimi olma olarak belirtilmiştir. Burada AMB paranın dış kullanımını özel kullanım alanı ve resmi kullanım alanı olarak ikiye ayırmaktadır. Bir parayı kendi ülkesi veya bölgesi dışında özel alanlar (tüketiciler, firmalar, bankalar, diğer kuruluşlar) kullanabildiği gibi devletler ve özellikle merkez bankaları da kullanabilmektedir. Bir uluslararası para birimi örneğin; Euro, özel kişi ve kurumlar tarafından Euro bölgesi dışında da yatırım ve finansman amacıyla kullanılabilir. Bu özellik paranın değer saklama fonksiyonundan ileri gelmektedir ve buda o paranın istikrarına bağlıdır.

Yatırım ve finansman parası ifadesi paranın değişim aracı olarak mal ve hizmet alımında veya yabancı para değişiminde kullanılabildiğini ifade etmektedir. Eğer bir para bu amaçla özel kişi veya kurumlar tarafından kullanılıyorsa bu paraya “ödeme parası” denmektedir. Eğer bu para değer ölçütü ve hesap ünitesi olarak kullanılıyorsa, bu paraya da “fiyatlandırma veya kotasyon parası” denilmektedir. Bir paranın resmi kullanıma gelince bir değer saklama aracı olarak yabancı merkez bankaları kasalarında tutuluyorsa bu para “rezerv para” adını almaktadır. Fakat yabancı merkez bankaları bu parayı bir değişim aracı olarak piyasalara, özellikle döviz piyasasına müdahale etmekte kullanıyorsa bu paraya “müdahale parası” adı verilmektedir. Bir hesap birimi olarak üçüncü ülke merkez bankaları veya para otoriteleri bu para birimini kendi döviz kurlarını belirlemede kullanıyorlarsa, bu paraya “döviz kuru politikası aracı” veya “bağlama parası” denmektedir (Töre, 2000:18-19).

Bir hesap birimi, değer ölçüsü, fiyatlandırma ve kotasyon parası olarak Euro'nun kullanılıp kullanılmadığı konusunda ilk söylenebilecek şey bu üçüncü özel işlem alanın da doların üstünlüğünün halen devam etmekte oluşudur. Bugün dünyada dış ticarete konu olan hemen hemen tüm mallar dolar ile fiyatlandırılmaktadır.

ECU'nun Merkez Bankaları rezervine girişı şu şekilde olmuştur. Maastricht Anlaşması ile üye devletlerin altın ve döviz rezervlerinin ayrı ayrı % 20'lik bölümlerini "döner swap" anlaşmaları ile Avrupa Para Enstitüsüne devretmeleri ve karşılığında bu enstitü tarafından tahsis edilecek ECU'leri rezervlerinde bulundurmaları şartı getirilmiştir. Dolayısıyla ECU'lar buradan döviz rezervlerine girmiştir. Bu % 5'lik pay AB ülkeleri döviz rezervleridir. 1998 yılı rakamı %5.1'den %0.8'e düşmüş durumdadır. Bunun nedeni hukuki düzenlemeler uyarınca Euro bölgesi merkez bankaları 1998'in son gününde kendilerine tahsis edilen ECU'leri iade ederek altın ve döviz rezervlerini geri almışlardır ve dolayısıyla ECU'lerin payı düşmüştür. Bu nedenle 1998 yılı sonunda doların uluslararası rezervler içindeki payı %60'a çıkmış durumdadır. İkinci neden olarak da Euro'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte Euro bölgesi ülkelerinin Merkez Bankalarında bulunan Euro bölgesi paraları mesela Fransız Merkez Bankasında bulunan Alman Markı rezervleri yurt içi aktif hale gelmiştir ve bunların rezerv özelliği ortadan kalkmıştır. 1999 yılında Euro'nun payı 1998 yılı ECU+Euro Bölgesi Paraları (%20'ye yakın bir paydır) toplamının biraz altındadır. Euro'nun henüz maddi varlığının olmayışı diğer üçüncü ülkeler merkez bankalarını Euro'yu rezerv olarak tutma konusunda tereddüde düşürmüştür.

Üçüncü ve son işlevi olan kur belirleme parası olarak Euro'nun kullanımına bakıldığında; otuzbeş dolayında ülke parasını Euro'ya bağlamış veya döviz kuru politikasında Euro'yu referans olarak kısmen veya tamamen kullanır durumdadır (Töre, 2000:24).

Bir uluslararası para biriminin bu işlevlerden en az bir kaçını yapıyor olması gerekmektedir. Günümüzde bu anlamdaki uluslararası para ABD dolarıdır. Avrupa’da Euro’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte iktisadi açıdan yeni kurumsal ve hukuki çerçeve şartları oluşturulmuştur. Parasal istikrar sağlama, kamu finansmanı ve rekabete açık yapısal reformlar çerçevesinde bakıldığında Euro cazip ve güçlü bir para olma potansiyeline sahiptir. Euro’nun uluslararası alanda önemi arttıkça, euro para sahası ve uluslar arası finans sistemi açısından sorumluluk üstlenmek durumunda olduğu görülmektedir. Euro’nun uluslararası rolü üzerinde yapılan tartışmalarda dolarla olan ilişkisi ön plana çıkmaktadır (Birinci, 2001:68)

Dolar uluslararası para olma sıfatını II. Dünya Savaşı sırasında içinde bulunduğu şartları iyi bir şekilde kullanmakla kazanmıştır. II. Dünya Savaşı bu konudaki gerekli tüm koşulları hızlandırarak onu rakipsiz bir para haline getirmiştir. 1944 yılında Bretton Woods kasabasında IMF ve Dünya Bankasının ana sözleşmelerinin imzalanmasıyla sonuçlanan konferans bu konudaki hukuki çerçeveyi oluşturmuştur.

Euro sahası ülkeleri için kısa dönemde Euro’nun uluslararası bir para olarak tanıtımı öncelikli bir hedefdir. Bu hedefe ulaşmada önemli olan nokta ise, Euro’nun Avrupa birliği üyesi ülkelerde kabul görmesi ve bu kabul görme hızının yüksek olmasıdır.

Bir bölgesel para birimine bu işlevleri yaptıran üç temel neden vardır. Bunlardan birincisi yürürlüğe giren para sahasının bölgesel demografik, ekonomik, mali, siyasi ve askeri yapısıdır. İkinci etken mali piyasalar ve kurumlar ile bu piyasa ve kurumların dünyaya sunduğu hizmetlerdir. Üçüncü etken ise; parayı çıkartan merkez bankasının konumu, bağlı olduğu temel ilkeler ve yönetim biçimidir.

Euro bölgesi bu etkenler bakımından, Dolar ve Yen para sahası ile karşılaştırıldığında Tablo(4.1)’de görüldüğü üzere Euro ile ABD’den sonra ikinci

ekonomik saha ve dünya ticaretinde önemli ağırlığı olan bir bölge oluşmaktadır. Euro sahası 290 milyon nüfusu, 6,309 milyar Dolar GSYİH'sı, 21,100 milyar dolar finans piyasaları büyüklüğü ve 1,615 milyar dolarlık ticareti ile büyük bir potansiyele sahiptir. GSYH'nın dünyadaki payı açısından parasal sahalara bakıldığında hem cari fiyatlar hem de satın alma paritesi gücü olarak Euro sahası ABD'den sonra gelmektedir. Diğer ekonomik ve mali göstergelerde incelendiğinde Euro sahasının, diğer parasal sahalarda içinde önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir (Birinci, 2001:159).

Tablo 4.1. Parasal Sahaların Ekonomik ve Mali Göstergeleri (2000 Yılı)

Göstergeler	AB-11	ABD	JAPONYA
Nüfus (Milyon) (1)	291	268	126
GSYİH (Milyar Dolar)	6.309	7.819	4.223
Finansal Piyasaların Büyüklüğü (Milyar Dolar)	21.100	22.900	16.400
Dünya Ticareti (Milyar Dolar)	1.615	1.584	754
İstihdam oranı (%) (2)	64.8	77.6	78.0
İşsizlik Oranı (%) (39)	10.1	4.2	4.7
Gelir-Gider Dengesi (3) (GSYİH'nın %'si olarak)	-1.2	-0.4	-8.9
GSYİH (3) (Dünya Gelirinin %'si olarak, cari fiyatlarda)	22.0	29.3	13.0
GSYİH (3) (Dünya Gelirinin %'si , satın alma gücü paritesi)	15.5	21.0	7.5
Mal ve Hizmet İhracatı (3) (Dünya ihracatının %'si)	20.1	16.3	7.6
Ödemeler Bilançosu, (GSYİH'nın %'si olarak)	1.8(4)	-3.7(3)	2.7(3)
Hisse Senedi Kapitalizasyonu (3), (GSYİH'nın %'si olarak)	87,9	190,1	172,8

Kaynak: Birinci, Y; "Euro'nun Uluslar arası Finansal Piyasalar ve Türkiye Ekonomisi üzerindeki Etkileri" İstanbul, 2001

Mali piyasa ve kurumlara bakıldığında, Euro'nun dünyaya gelişi ile birlikte Avrupa'da sermaye piyasası entegrasyonunun artacağı, bu piyasalardaki işlem maliyetlerinin düşeceği ve işlemlerin çeşitleneceği beklentileri ortaya çıkmış durumdadır. Piyasalar daha geniş, daha likit ve daha entegre bir hale gelecektir.

Euro'nun yürürlüğe girdiği 1999 yılının Ocak ayında uluslararası tahvil piyasalarına sunulan tahvillerin % 50 si Euro ile yazılmıştır. Ayrıca 1999 yılının ilk altı aylık dönemde Euro ile yazılan uluslararası borç senetlerinin tutarı (tahviller, diğer borç senetleri) Euro'ya geçilmeden önce Euro bölgesi paralarıyla ve o zaman ECU ile ihraç edilen senet toplamından fazladır. Euro bölgesi ülkeleri Euro'yla ilk altı aylık dönemde uluslararası borçlanma senetleri alanında net bir ilerleme kazanmıştır (Töre, 2000:22). 1998 yılının ilk altı ayında Euro bölgesinde, ulusal paralar ve ECU ile yapılan net ihraçlar (sermaye ve para piyasası borçlanma senetleri ihracı) 61 milyar Euro'dur. 1999 yılının ilk altı aylık döneminde para piyasası araçları, tahviller ve diğer borçlanma araçlarının Euro'yla yazılmış olanlarının değeri 100 milyar Euro'yu bulmuştur. Dolar üzerine yazılmış olanların tutarı ise Euro'yla ifade edilirse 87 milyar Euro'dur. Böylece Euro'nun payı Euro bölgesinde 61 milyardan 100 milyar Euro'ya çıkmıştır. Bu durum bir yatırım ve finansman parası olarak Euro'nun ilk yılda piyasalarda önemli ölçüde kabul gördüğünü ortaya koymaktadır.(Töre, 2000:22).

Avrupa menkul kıymet borsaları bölünmüş bir yapıya sahiptir. Bu durum bu piyasaların likiditesini ve yabancıların bu piyasalara girişini sınırlamaktadır. AB mevzuatı bu duruma karşı önemli ölçüde düzenleme, uyumlaştırma çalışmaları getirmesine rağmen, hisse senetleri piyasalarında Euro'nun henüz alması gereken mesafeler vardır. Menkul kıymet borsaları açısından Avrupalılarla Amerikalılar arasında bir kültür farkı bulunduğunu da belirtmek gerekir. Paraya ihtiyacı olan, krediye ihtiyaç duyan Amerikan firmaları öncelikle menkul kıymet borsalarına başvurmaktadır. Bankalara başvuru ise ikinci sıradadır. Avrupalılarda ise durum tam tersidir (Töre, 2000:24).

Bankacılık alanı mali piyasalara göre entegrasyonda daha yavaş ilerleyen bir alandır. Özellikle perakende bankacılık alanların da bir takım sorunlar olmakla birlikte, iyi durumdadır. Toptancı bankacılık piyasalarında rekabet ve sınır ötesi işlemler daha iyi durumdadır. Avrupalıların perakende bankacılık piyasalarındaki bu açığı kapatmaları beklenmektedir. Hukuki açıdan gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bir ödeme aracı olarak Euro giderek daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. İşlem maliyetlerinin düşmesi, döviz kurlarının ortadan kalkması, kur riskinin ve hedging denilen kur riskine karşı güvenceleme işlemlerinin maliyetlerinin azalması veya tümü ile ortadan kalkması Euro'nun yararları arasında sayılmaktadır ve bu durumda Euro'nun ödeme aracı olarak da kullanılmasını artırması beklenmektedir.

Euro'yu güçlü kılan yada zaman içerisinde güçlü kılacak, üçüncü etken Euro'yu çıkaran merkez bankasının bağımsızlığı, yapısı, işleyiş ve temel hedefidir.

Temel hedefin fiyat istikrarı olduğu bilinmekle beraber bu hedef Avrupa içinde ve dışında eleştirilmiştir. Bir ülkede büyüme durmuşsa, insanların büyük bir bölümü işsizle istihdam artışı sağlanamıyorsa fiyat istikrarı neye yarar soruları sorulmuştur. MA, 125. maddesinde fiyat istikrarının yanında sürdürülebilir ve çevreye saygılı bir büyüme, önemli istihdam artışı ve yaygın sosyal koruma hedeflerini de belirlemiştir. Ama Avrupalıların temel inancı odur ki; bu üç hedef büyüme, istihdam ve sosyal güvenlik hedefi en iyi fiyat istikrarı içinde gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla bu fiyat istikrarı hedefinin AMB'nun bir numaralı hedefi yapılmış olması doğrudur ve isabetlidir. AMB yıllık %2 enflasyonu fiyat istikrarı olarak kabul etmiştir. Bu, tek paraya giden yolda geliştirilen HICP (Harmonised Index of Consumer Prices) tüketici fiyatları⁴ uyumlaştırılmış endeksinde Euro bölgesinde bir yılda meydana gelebilecek artışın üst sınırını göstermektedir (Töre, 2000:30).

Burada önemli olan bir hususta merkez bankasının bağımsızlığıdır. Öncelikle kurumsal bağımsızlık, üçüncü tarafların talimat verememesi, alınan kararları onaylama,

askıya alma, iptal etme, erteleme yetkisinin bulunmaması, bu konuda oy verme yetkisine sahip olmaması, önceden kendilerine danışılma yetkisinin olmaması olarak ifade edilmektedir.

Kurumsal bağımsızlığın yanında kişisel bağımsızlıkta önemlidir. Özellikle meclis ve kurul üyelerinin bağımsızlığı, en az beş yıl görev süresi, çok ciddi uygunsuz davranış dışında görevden alınmama durumu önemlidir. Ayrıca görevsel ve mali bağımsızlık merkez bankasının yapısı içinde önemli bir yer tutmuştur (Töre, 2000:31).

Euro para sahası ABD ile karşılaştırıldığında Euro'nun uluslararası para olma yönünde önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Günümüzde ABD doları piyasalardaki en önemli yatırım parası rolünü devam ettirmektedir. Son yıllarda uluslararası piyasalarda yaşanan yapısal değişiklikler doların aleyhinde, Avrupa ülkeleri paraları lehine bir sonuç doğurmuştur. Doların piyasadaki ağırlığı azalırken Avrupa ülkelerinin piyasa ağırlığında artış gerçekleşmiştir. Ayrıca dolar değer saklama aracı olarak da özel yatırımcılar açısından önem kaybetmiştir (Birinci, 2001:75)

4.2. EURO'NUN VE EPB'İN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Euro'nun, uzun vadede ekonomik olarak daha etkin bir yapıya yol açması ve siyasi bütünleşmenin aşaması olması öngörüldürken, kısa vadede üye ülkelerin bazı uyum sorunlarıyla karşılaşmaları ve etkilenmeleri muhtemel gözükmektedir.

AB'nin Euro'dan en önemli beklentilerinden birisi kalıcı ve sağlıklı bir büyümedir. Avrupa'da meydana gelen kur dalgalanmaları son yıllarda istihdam ve büyüme üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Euro'nun tek bir para birimi olarak AB'de

yürürlüğe girecek olmasının, AB iç pazarında kur dalgalanmalarını ve kur riskini ortadan kaldırarak, fon transferlerini ucuzlatarak büyümeye olumlu katkı sağlaması beklenmektedir. (Arısan, 1999:55).

Döviz kurlarında gelecekte olması beklenen dalgalanmalar nedeniyle oluşan belirsizlik, firmaların gelecekteki gelirleri hakkında da belirsizlik yaratmaktadır. Döviz kuru belirsizliği gelecekteki fiyatlar hakkında da belirsizliklere neden olmaktadır. Bu belirsizlik maliyeti yükseltmektedir. Yatırımcı yada üreticiye yanlış sinyal veren fiyat mekanizması, kaynakların tahsisinde güvenilir olmaktan çıkarak, tüm yatırımların karsız olmasına neden olabilir. Riskten kaçınan bireyler kaynaklarını etkin olmayan bir şekilde dağıtabileceklerdir. Belirsizlikteki azalma ve istikrar ise ekonomik kararların doğru yönde verilmesini sağlayacaktır. Döviz kuru riskinin ortadan kalkması, fiyat mekanizmasının etkin çalışmasına ve kaynakların etkin dağılımına neden olacaktır. Döviz kurundaki istikrar, finansman maliyetinin azalmasına, yatırımların ve ticaretin dolayısıyla ekonomik büyümenin artmasını sağlayacaktır (Bilgili,www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/Temmuz1999)

Tek para birimine geçilmesinin en büyük avantajı, para birimlerinin birbirine dönüştürme maliyetlerinin ve kur dalgalanmalarının yarattığı risk ortamının ortadan kalkmasıdır. AB Komisyonunun bir çalışmasına göre kur dalgalanmalarının ortadan kalkması, AB'ne toplam gayri safi yurt içi hasılasının % 0.5'ine tekabül eden, yıllık 40 Milyar dolarlık bir kazanım sağlayacaktır (The Economist, 1998:16)

Ortak para birimine geçilmesinin en hızlı etkiyi sermaye piyasaları üzerinde göstermesi beklenmekte olup, bankaların sanayinin finansmanında temel aracılık işlevini sermaye piyasalarına devredecekleri öne sürülmektedir. Sermaye piyasası reformlarının gerçekleştirilmesinden sonra Avrupa sermaye piyasalarının önemli oranda bütünleşeceği, piyasa derinliğinin artacağı ve dolayısıyla bir yandan sermaye maliyeti

azalırken diğ er yandan sermayenin daha etkin ve rasyonel olarak kullanımının ve etkin kaynak tahsisinin sağ lanacağı beklenmektedir.

Avrupa Merkez Bankasının ve ulusal merkez bankalarının karar organlarının topluluğ un diğ er kurumlarından ve topluluğ a üye ÷ lke hükümetlerinden talimat alamayacakları çerçevesinde merkez bankasının bağımsız bir yapıda çalışacağı ve temel amacının fiyat istikrarını sağlamak olduğ unun açıkça ifade edilmiş olması enflasyona karşı oldukça hassas olması nedeniyle AMB tarafından uygulanacak olan ortak para politikasının özellikle enflasyon konusunda başarısız tecrübeleri olan ÷ lkelerin ekonomilerini olumlu yönde etkileyecektir(Turagay, 1998:63-64)

Para birliğ inin maliyeti ulusal para politikası oluşturma yetkisinin kaybı ile ortaya çıkmaktadır. Para birliğ ine katılmakla ulusal merkez bankalarının etkinliğı ortadan kalkacaktır. Bunun anlamı ÷ lkelerin paralarının değ erini değ iştirme imkanına sahip olmaması ve ulusal para miktarlarını belirleyememesidir (Bilgili,[www.dtm.gov.tr / ead/DTDERGİ/Temmuz](http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGİ/Temmuz) 1999)

Para birliğ inin bir baş ka maliyeti ise senyoraj (emisyon kazançları) kayıpları olacaktır. ÷ lkelerin farklı mali sistemlere sahip olması bütçe açıklarının farklı bileş imde borçlanma ve para basma yoluyla finanse edilmesine neden olmaktadır. Parasal birliğ e girmekle ÷ lkelerin enflasyon oranını belirleme yetkileri ellerinden alınmaktadır (Bilgili,www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGİ/Temmuz 1999). Ayrıca maliye politikalarına gelen kısıtlar nedeniyle AB genelinde halen yüksek olan işsizlik oranlarının orta vadede devam etmesi beklenirken bunların giderilmesine yönelik yapısal adımlar ancak uzun vadede etkili olabilecektir (www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/EURO)

AB'nin karşı karşıya bulunduğ u işsizlik sorunu ÷ lkelerin kamu harcamalarını artırmakta, bütçe açıklarının aşağı engel olmaktadır. Avrupa'da işgücü piyasası yeterince esnek değ ildir. Bu da işgücü maliyetini artırmaktadır. Avrupa'da tek para birimi

uygulanacağından işgücü maliyeti ucuz olan ülkelerden, pahalı olan ülkelere işgücü akımı hızlanırken üretim maliyeti pahalı olan ülkelerden ucuz olan ülkelere gidecektir. Bu durum sermaye oluşumunu dengeleyecekmiş gibi görünse de kısa dönemde bazı ekonomik şoklar yaşarabilecektir (Tuncay, [www.cmis.org.tr/ Dergi/3mak](http://www.cmis.org.tr/Dergi/3mak) 991.Doc)

4.3. EURO’NUN ULUSLARARASI PARA VE SERMAYE PİYASASINA ETKİSİ

Mali sektörün, parasal birliğin oluşumundan ekonominin diğer alanlarına göre daha hızlı ve doğrudan etkilenmesi beklenmektedir. Bu durum mali sektörün ve piyasaların bu değişime tam uyumunu gerektirmektedir. Parasal birlik ulusal finans piyasalarının tamamının içinde yer aldığı entegre olmuş daha derin, daha geniş bir Euro alanı oluşturacaktır.

Bu entegrasyonla finansal hizmet ve ürün sunumunda serbestliğe gidilerek tek bir pazarın oluşturulması ve finansal kurumların etkin hizmet verebilecek piyasalara yönelmesi, yabancı finansal kurumlar için cazibenin artırılması ve böylece ölçek ekonomisi yaratılarak bunun getirilerinden faydalanılmak amaçlanmıştır (Gürlesel, Alkin ve Uzunoğlu, 1997: 18).

Finansal kurumlar ve finansal merkezler yeni rekabetçi koşullarla karşı karşıya kalacaklardır. Bu yeni düzende ulusal piyasaların tek başına büyüklüğü önemini kaybedecektir. Bu entegrasyon sonrası oluşacak piyasanın etkinliği ve yapısı büyük önem taşıyacak, bununla birlikte rekabet durumunu kısmen de olsa yine ulusal kurallar ve düzenlemeler belirleyecektir

Piyasalar değişimin yaratacağı etkilere karşı hazırlanırken, aynı zamanda yeni para biriminin zorunlu kıldığı değişiklikleri de uygulaması gerekecektir. Bu değişimler para ve sermaye piyasalarını yapısal olarak etkileyecek boyuttadır (Aras, 1999:24)

Para piyasalarına bakıldığında;mevcut uluslararası para sistemi dolar üzerine kurulmuş durumdadır ve Euro ile birlikte doların rakipsizliğinin sona erdiği düşünölmektedir (The Economist,1999:72). Euro'nun tahmin edildiği gibi güçlü bir para birimi ve rezerv para olarak dünya piyasalarında kabulü doların saltanatını sarsacaktır. Bununla birlikte, Euro'nun güçlü bir para birimi olarak ortaya çıkması ve dolara rakip olması yönündeki beklentiler nedeniyle, petrol gelirlerini dolar üzerinden değerlendiren ve paralarını dolara endeksleyen körfez ölkelerinde para birimlerinin Euro ve diğer önemli Avrupa paralarının da içinde yer alacağı bir sepete endekslenmesi yönündeki görüşler gündeme gelmektedir (Aras, 1999:25).

Euro'ya geçişin bankacılık işlemleri açısından getireceği değişikliklere bakıldığında;

Parasal bütünleşmenin gerçekleşmesiyle birlikte Avrupa Birliği dünyadaki en büyük bankacılık sistemine sahip olacaktır. Bir başka ifade ile piyasa enströmanları çeşitlenecek ve kurumsal yatırımcıların önemi artacaktır. Euro yerel piyasa işlemlerinde olduğu gibi üye ölkeler arasındaki tüm bankacılık işlemlerinde de kullanılacaktır. Avrupa birliği sınırları içerisinde bankaların müşterilerini oluşturan bireysel müşteriler ile şirketlerin ve kurumsal diğer müşterilerin Euro cinsi ile tasarruf etmeleri ve ödeme yapmaları nedeniyle bankalar bu müşterilerine yönelik yeni ürün ve hizmetlerini, Euro cinsinden hazırlayacaklardır (Oktar ve Yavuz, 2000:33)

Euro'nun kaydi olarak kullanımına başlanması ile öncelikle bilgi sistemlerinde önemli değişiklerin yapılması söz konusudur. Ocak 1999'dan itibaren bankalardaki mevduat hesapları Euro ile açılabilmekte ve bankaların Avrupa Birliği bankaları ile olan

işlemlerinde, özellikle dış ticaret ve akreditif işlemleri, banka kabulleri ve gayri nakdi kredilerde Euro kullanılmakta, Avrupa ile yapılan işlerdeki ihracat ve ithalat kredileri Euro bazında açılmaktadır (Aras, 1999:25).

Euro ile birlikte işlem maliyetlerinin düşmesi, tek bir global piyasa yaratılması ve büyük bankaların faaliyet göstermeleri Avrupa bankalararası rekabeti artırmıştır. Bankacılık sektörüne yeni giriş yapan küçük bankalar rekabet ortamında önemli bir değişiklik yaratmamakla birlikte büyük ölçekli firmalar rekabet ortamında olumsuz etki yaratmaktadır (LaGro, 2001:61). Tek para politikası Avrupa bankalarının yeni piyasa koşullarına adapte olmalarını gerektirmektedir. Özellikle artan rekabet sonucu bankalar faiz oranı marjlarını düşürmek zorunda kalmaktadır.

Bankaların uluslararası hizmet vermelerinin öneminin daha fazla artması ve büyük fon taleplerinin karşılanması ihtiyacı özellikle yerel hizmet veren küçük bankaların şansını azaltmaktadır. Özellikle yatırım bankacılığının ticari bankacılıktan daha önemli hale gelmesi beklenmektedir. Bu durum bankalararası birleşmeleri teşvik edecektir.

Euro'ya geçişle birlikte menkul kıymet ve hisse senedi piyasalarında beklenen gelişmeler ve değişimler ise şöyledir;

APB'ne üye ülkeler Ocak 1999'dan itibaren devlet tahvili ve hazine bonusu ihraçlarını Euro ile yapmaya başlamıştır. Özel kesim tahvilleri ise 2002'ye kadar planlanan geçiş döneminde istenildiği zaman Euro'ya dönüştürülebilecektir. Euro'ya dönüştürülmüş olan bono ve tahvillerin tamamı sadece Euro bazında kote edilip işlem görecektir. Euro'ya çevirimin faiz ve anapara açısından ihraç edene ek bir maliyeti olmayacaktır.

Ocak 1999'dan itibaren ihraçlar ve kotasyon sadece Euro üzerinden yapılmakta, alım-satım ve takas işlemleri Euro bazında gerçekleştirilmektedir. Ancak müşteriler hesaplarını istedikleri para birimi ile takip edebileceklerdir. Öte yandan, şirketlerin Ocak 2002'den önce sermayelerini Euro'ya dönüştürme zorunlulukları yoktur (Aras, 1999:26) Uluslar arası bono ve tahvil ihraçlarında kur riski yönetimi açısından Euro daha fazla kullanılacak ve AB'ne dahil ülkeler kamu borçlanmalarını Euro ile yapacaklardır (Ersan, 1999:21)

Tek para birimi sonrasında ülkeler arasında koordinasyon ve rekabeti sağlama ihtiyacı sonunda ihraç prosedürleri ve ikinci piyasanın temel özellikleri daha homojen bir hale gelmiştir. Euro'ya dahil ülke hazineleri arasındaki işbirliği hızla gelişmiştir. Bu işbirliği menkul kıymetlerin Euro'ya çevrimi gibi teknik konularda koordinasyon, ihraç takvimi ile ilgili olarak karşılıklı bilgi değişimi ve bu alanda ortak bir iletişim politikası tesis edilmesi konularını içermektedir. Yapılan ve yapılmakta olan reformların etkisi daha etkin ve daha entegre bir Euro devlet tahvilleri piyasası şeklinde yansımaktadır. Avrupa parasal birliği kendi içinde döviz kuru riskini ortadan kaldırdığı ve kredi riskini önemli ölçüde azalttığı için borçluların ve piyasanın üzerinde durduğu temel faktörler likidite olmuştur (Özkaban, 2000:110)

Tek para birimi uygulaması, üye ülke para birimleri arasında arbitrajı ve bundan doğan gelirleri ortadan kaldıracaktır. Öte yandan üye ülkelerin faiz oranlarının birbirine çok yakın olması yatırımcıları yeni yatırım alanları arayışına itecektir. Bu durum, üye ülkeler arasında yeni mali araçların türetilmesi ihtiyacını doğurabileceği gibi aynı zamanda yatırımların Avrupa Birliği dışına yönelmesine de neden olacaktır.

Euro'nun yarattığı değişimin mevcut finansal yapılanmaları ve portföy tercihlerini değiştirmesi, para ve sermaye piyasalarının yeni para birimine göre şekillenmesi beklenmektedir. Euro sonrası işlem maliyetlerinde ve faiz oranlarında beklenen bu düşüşler ve yeni piyasa yapısı menkul kıymet portföy yapılarını etkileyecektir.

4.4. DÖVİZ ÇIPASI VE REZERV PARA OLARAK EURO

Para ait olduğu toplumda bir değişim aracı ve ortak hesap birimidir. Dolayısıyla uluslararası rezervlerinde benzer işlemlere sahip olması gerekir (Bekx:1998:2). Kamu otoriteleri tarafından uluslararası rezerv, döviz kuru tespitinde parasal çıpa niteliğindeki ölçü birimidir. Bir ülke parasının çıpa bir paraya bağlanmasının nedeni iki temel politikaya dayanmaktadır. Döviz kuru riskini azaltmak ve enflasyonu istikrarlı hale getirmektir. Örneğin; ağırlıklı olarak ihracatları hammaddeye bağlı olan ülkeler çıpa para olarak doları seçmektedirler. Çünkü uluslararası piyasalarda bu maddelerin bir çoğunun fiyatı dolar cinsindedir.

Diğer taraftan belirli bir paranın döviz kuru çıpası olarak seçilmesinde üç temel faktör vardır; Birincisi, çıpa seçilen paranın ülkesi ile ticaretin önemi, ikincisi ise bu ülkeyle olan finansal ilişkinin önemi, üçüncüsü ise çıpa paranın istikrarıdır. Bu üç faktöre dayanarak Euro'nun zaman içerisinde AB dışı ülkeler için bir referans ve çıpa kur olma olasılığının artması beklenmektedir.

Öncelikle Euro'nun, devreye girmesiyle birlikte Euro alanı ile ticaret ilişkileri yoğunlaşacaktır. İkinci olarak Euro alanı ile AB dışı ülkeler arasındaki finansal ilişki ve fon akışı da aynı şekilde artarak özellikle orta vadede daha önemli hale gelecektir. Son olarak ise, Euro'nun istikrarı makro ekonomik politikaların istikrarı ve Avrupa Merkez Bankasının bağımsızlığına bağlı olacaktır.(Bekx, 1998:20).

Ayrıca uluslararası rezervler dış borçlar gibi resmi kaynaklı parasal büyüklükleri ifade eder. Diğer taraftan döviz kuru istikrarsızlıklarını önlemek için bir destekleme politikası aracı olarak benimsenmiş olması gerekir(Özbek, 1999:129).

Rezerv para olarak bir paranın kullanımı çeşitli koşullar tarafından belirlenmektedir. Merkez bankalarının rezerv tutmaları üç temel faktöre dayanmaktadır. Bunlar (Aras, 2000:71);

- 1- Ülkenin döviz kuru anlaşmaları,
- 2- Ticaretinin yönü ve ülke paraları cinsinden kompozisyonu,
- 3- Borçların hangi para cinsinden olduğu,

Sanayileşmiş ülkeler için döviz kuru anlaşmaları rezerv bileşiminin temel belirleyicisidir. Gelişmekte olan ülkeler için ise, ticaretin ve borçların finansmanında rezerv hala önemini korumaktadır. Rezerv varlıklar içerisinde pay olarak da Euro'nun payının artması beklenmektedir. Dolara bağlı bazı Orta Doğu ve Kuzey Afrika paralarının kendilerini Euro ile ortaklığa sokabileceği tahmin edilmektedir. İsrail, Türkiye ve Fas gibi ülkeler döviz yönetiminde Avrupa paralarına ağırlık vermektedirler. Özellikle Türkiye ve Fas'ın Avrupa Birliğine katılmak için istekli olan ülkeler olduğu bilinmektedir (Aras, 2000:72).

4.5. EURO'NUN TÜRKİYE ÜZERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Euro para birimine geçiş sadece Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin ekonomilerini değil, aynı zamanda üye ülkelerle yakın ilişki içinde olan diğer ülkelerin ekonomilerini de etkileyecektir. Bu ülkelere, AB üyeleriyle yoğun ticari ve mali ilişkileri olan gelişen piyasa ekonomileri de dahildir. Euro'ya geçişten ağırlıklı olarak AB ülkeleri para birimleri cinsinden borçlanan ülkeler daha çok etkilenecektir.

Euro'nun uluslararası mali piyasalarda istikrarlı bir para birimi olarak kabul görmesiyle, orta ve uzun vadede Türkiye'nin mali ilişkilerinde Euro'nun payı artacaktır. Türkiye Euro'yu gerek gündelik yaşamda gerekse mali piyasalarda diğer ülkelerden daha hızlı kabul edecektir. Bunun nedenleri arasında, Avrupa'da yaşayan Türk vatandaşlarımızın sayısı, Avrupa'dan gelen turistler ve Alman Markının 20 yıldan fazla devam eden istikrarı sayılabilir, Euro ile işlem maliyetleri azalmakta oynak para birimlerine bağlı riskler ortadan kalkmakta ve Avrupa sermaye piyasaları doğrudan finansmana daha fazla teşvik edilmektedir. Derin, likit ve etkin bir Euro tahvil piyasası, tahvil ihracında bulunan Türk kamu ve özel kesimi tarafından kolaylıkla yararlanılabilecek bir piyasadır. Ayrıca Euro tahvil piyasasındaki işlem hacminin bugünkünden çok daha büyük olacağı beklenmektedir. Türkiye'nin ticaretinde ve mali işlemlerinde Euro'nun giderek daha fazla kullanılmaya başlanması ve döviz riskinin ortadan kalkması, Avrupa yatırımcılarını Türkiye'de doğrudan yatırım yapmaya teşvik edecektir. Böyle bir ortamda, Türk ve Avrupa bankalarının birleşme ve satın alma faaliyetlerini artırmaları beklenmektedir (Erçel, 2000:185).

Kısa dönemde en önemli hedef Euro'nun uluslararası bir para birimi haline gelmesini sağlamaktır. Yeni para biriminin başarısı, Avrupa Para Birliğine üye olan ve olmayan ülkeler tarafından kabul görmesine bağlıdır.

Euro/dolar kurundaki dalgalanmaların Türk ekonomisini nasıl etkilediğine baktığımızda, Euro'daki değer kaybının ekonomimizi iki yönde etkilediğini görmekteyiz. Birincisi, uygulamakta olduğumuz kur politikasının gereği olarak Euro'nun önemli bir rol üstlenmesi, ikincisi ise; AB ülkelerinin dış ticaretimiz içindeki payının büyük olmasıdır (Erçel, 2000:186).

Euro'nun Türk ekonomisine yaptığı iki önemli ve olumlu etki şöyledir (Erçel, 2000:187).

Euro'nun ilk olumlu etkisi, çeşitli Avrupa para birimlerinin kullanımından kaynaklanan döviz işlemlerindeki maliyetlerin ortadan kalkmasıdır. Euro'nun ikinci olumlu etkisi, Maastricht Anlaşmasının Uyum kriterleri ile Kopenhag Kriterlerinin öngördüğü etkin bir piyasa ekonomisine geçişi ve diğer koşulların yerine getirilmesini kolaylaştırmak gibi bir işlevi de üstlenmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye tek haneli enflasyonu gerçekleştirmeyi ve 2002 yılının sonuna kadar makroekonomik dengesizlikleri ortadan kaldırmayı hedefleyen kapsamlı bir enflasyonu düşürme programını bu amaçlara yönelik olarak başlatmıştır.

Maastricht ve Kopenhag Kriterleri açısından Türkiye'nin 1997-2001 döneminde ekonomik durumu incelendiğinde (Tablo 4.2.) ekonomik büyümenin oldukça değişken bir seyir izlediği ortaya çıkmıştır. Üretimdeki büyük dalgalanmalara rağmen, turizm gelirleri, işçi gelirleri ve portföy yatırımları, ticaret açığını dengelemiş olup, cari işlemler açığı sınırlı kalmıştır. Ortalama olarak GSYH'nın % 0.8'i civarında olan yıllık doğrudan yabancı yatırım girişi yetersiz kalmıştır. Bu dönemde ortalama yıllık tüketici fiyat artışı % 69.9 seviyesinde gerçekleşmiş ve Ocak 1998'de bir önceki yıla göre % 101 ve Şubat 2001'de bir önceki yıla göre % 33 aralığında büyük dalgalanmalar göstermiştir. AB standartlarına göre, genel kamu açığı 2000 ve 2001 yıllarında GSYİH'nın %6'sı ve %28.7'si arasında dalgalanarak, GSYİH'nın ortalama % 15.7'si olmuştur. 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan mali krizler sonrasında kısmen artan belirsizliği yansıtan yüksek faiz harcamaları sebebiyle kamu maliyesinin durumu belirgin bir şekilde kötüleşmiştir.

Bankacılık sektörünün kurtarılması ve Türk Lirasındaki değer kaybının önlenmesinin maliyeti, 1997 yılında % 55.6 olan genel kamu borç stokunun GSYİH'ye oranının, 2001 yılında % 101.4'e yükselmesine neden olmuştur. Reel faiz oranları çok yüksek seviyelerde seyretmiştir. 2000 yılında ileriye yönelik olarak açıklanan kur uygulaması sonucunda TL'da önemli ölçüde bir reel değer artışı meydana gelmiş ancak bu artış Şubat 2001'de kurun serbest dalgalanmaya bırakılmasının ardından yaşanan

hızlı değer kaybı neticesinde fazlasıyla dengelenmiştir (Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2002:39).

Tablo 4.2. Türkiye'nin 1997-2001 Yılları Temel Ekonomik Eğilimleri (%)

Türkiye	1997	1998	1999	2000	2001	Ortalama	2002 En son
Reel GSYİH Büyüme	7,5	3,1	-4,7	7,4	-7,4	1,2	2,3
Enflasyon Oranı (TÜFE)*							
Yıllık Ortalama	85,7	84,9	64,2	57,3	57,6	69,9	:
Aralık-Aralık	99,9	68,9	66,9	41,3	74,2	70,2	:
İşsizlik oranı	6,7	6,8	7,7	6,6	8,3	7,3	9,6
Genel Kamu Bütçesi Den.							
GSYİH'nın %	-13,4	-11,9	-18,7	-6,0	-28,7	-15,7	:
Cari işlemler Dengesi							
GSYİH'nın %	-1,4	1,0	-0,7	-5,3	2,3	-0,8	
Milyon ECU	-2,326	1,770	-1,280	-11,510	3,792	-1,911	-997 Ocak-Mayıs
Toplam Dış Borç Borç İthalat Oranı							
Mal ve Hiz. İhracatının %	155,9	156,0	206,6	200,3	:	:	
Milyon ECU	64,308	67,514	83,002	103,752	:	:	
Doğrudan Yabancı Ser.Gir. Ödemeler Dengesi Verileri (GSYİH'nın %)	0,4	0,5	0,4	0,5	2,2	0,8	

* TÜFE henüz uyumlaştırılmamıştır.

Kaynak: "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine ilişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu", Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara, 2002

Merkez bankasının bağımsızlığının artırılması, enflasyonist baskıların azaltılması açısından bir diğer önemli adım olmuştur. Sonuç olarak özellikle 2001 yılında yaşanan mali krizden sonra devletin ekonomideki rolü ve siyasi müdahaleler önemli ölçüde azalmıştır(Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2002:40).

Ekonomik büyüme tüm dönem boyunca nüfus artışının önemli ölçüde altında kalmış ve bu durum kişi başına gelirden belirgin bir azalmaya neden olmuştur. Sosyal ve bölgesel farklılıklar sürekli olarak yüksek düzeyde gerçekleşen enflasyon ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle artmıştır. İş gücü piyasasındaki dengesizlikler artmıştır. 1997 yılında % 54.9 olan çalışma çağındaki (15-64) nüfusun işgücüne katılma oranı 2001 yılında % 51.3'e düşerken aynı dönemde istihdam oranı daha hızlı azalarak % 51.2 den % 46.8 ' e gerilemiştir. Bu durum 1997 yılında % 6.7 olan işsizlik oranının 2001 yılında % 8.5' e yükselmesine neden olmuştur. (Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2002:41)

İşleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ticaretin olduğu kadar fiyatlarında serbestleştirilmiş olmasını ve mülkiyet haklarını da içeren uygulanabilir bir hukuk sisteminin varlığını gerektirmektedir. Makroekonomik istikrar ve ekonomi politikası üzerinde uzlaşma, piyasa ekonomisinin performansını artırır. Gelişmiş bir mali sektörün varlığı ve piyasaya giriş ve çıkışlarda önemli engellerin olmaması ekonomide etkinliği artırır.

Reel GSYİH büyümesi, düşük bir büyüme trendi etrafında çok değişken bir gelişim göstermiştir. Yıllık ortalama büyüme oranları %7.5 ve % -7,4 aralığında değişerek 1997-2001 döneminde ortalama reel GSYİH büyümesi %1 civarında gerçekleşmiştir. Bu aşırı dalgalanma şoklara karşı yüksek duyarlılığı ve bu şoklardan hızlı bir şekilde çıkabilme yeteneğini göstermektedir. Söz konusu dönemde yıllık ortalama % 9.7 oranında artan mal ve hizmet ihracatı büyümenin temel kaynağını oluşturmuştur. (Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2002:42). .

Türk ekonomisinde Avrupa Birliğinin özellikle parasal birliğin gerçekleştirilmesi için belirlediği Maastricht ekonomik kriterlerine uyum yönünden ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Maastricht ekonomik kriterleri esas olarak Avrupa Birliği ekonomisinde gerçekleştirilecek makro ekonomik hedefler ve uygulanacak makro ekonomik politikalarla ilgilidir. Piyasa ekonomisinin sağlıklı işlemesi ve fiyat mekanizmasının etkin kaynak dağılımını sağlaması için ekonomik istikrarın gerekli olduğu açıktır. Bunun yanında Maastricht ekonomik kriterlerinin gerçekleştirilmesi Avrupa parasal sistemine üye olmanın temel şartıdır. Türkiye'nin Maastricht ekonomik kriterlerinin belirlediği makro hedefleri gerçekleştirecek makro ekonomik politikaları kararlılıkla uygulaması kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Türkiye 2000 yılının başında IMF ile anlaşarak üç yıllık bir kapsamlı istikrar programını uygulamaya koymuştur. Bu istikrar programının temel amacı Türkiye'de istikrarı sağlamak ve böylece Maastricht ekonomik kriterlerini gerçekleştirmektedir (Morgil, 2003:113).

4.6. EURO'NUN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİ VE REEL SEKTÖR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Konumunun stratejik önemi, Avrupa Birliği ülkeleri ile mevcut ilişkileri ve Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği anlaşması imzalayan ülke olması nedeniyle Türkiye'nin Avrupa Tek Para uygulamasından etkilenmesi kaçınılmazdır. Kısa dönemde çok önemli yansımalar beklenmemekle birlikte, orta vadede Avrupa parasal birliğinde sağlanacak istikrar diğer ülkelere çeşitli imkanlar sunacaktır. Türkiye'nin Avrupa'daki bu değişimden sağlayacağı yarar, globalleşen dünya ekonomisine entegrasyonu ile ilgilidir.

Özellikle birlik içerisinde tek para birimi kullanmanın getirdiği maliyet avantajının büyüme ve gelir düzeyi üzerindeki beklenen olumlu etkisi gerçekleşirse, Avrupa pazarı daha da genişleyecek, Türk işletmecileri için bu pazarda paylarını artırabilme fırsatı doğacaktır. Büyüme ile birlikte birlik ülkelerinin, birlik dışında bulunan ülkelerden ithalat talepleri artacaktır. Öte yandan, tek paraya geçiş ile katılımcı ülkelerin ulusal para birimlerini devalüe ederek fiyat avantajı sağlayamayacak olmaları diğer bir ifade ile rekabetçi devalüasyon haklarından vazgeçmiş olmaları, birlik dışı ülkeler açısından bir avantaj yaratabilecektir. Bu açılarından bakıldığında zaman Euro'ya geçiş, Türkiye için yeni fırsatlar yaratacak ve reel sektör üzerinde olumlu etkide bulunacaktır. Diğer taraftan, artan rekabet ve pazara yaklaşma ihtiyacı Türk işletmelerini Avrupalı işletmelerle birleşmeye yöneltecektir. Burada işletmelerin en büyük dezavantajı, Türkiye'deki makro ekonomik istikrarsızlıktır. Çünkü yabancı firmalar siyasi ve ekonomik konjoktürün belirsiz olduğu ortamlarda bulunan işletmelerle birleşmek konusunda isteksizdirler (Aras, 2000:80).

Hukuki olarak yeni düzenlemelere daha uzun vadede gereksinim duyacak olan Türk firmalarının öncelikle teknik olarak hazır olmaları gerekecektir. Geçiş döneminde şirket hesaplarında Euro kullanımı zorunlu olmasa da Ocak 1999'dan sonra Avrupa Birliği ülkeleri ile iş yapan Türk şirketleri işlemlerini, döviz kuru ayarlamalarını ve muhasebe kayıtlarını Euro ile yapmaya hazır olmak durumundadır. Dolayısıyla Euro'ya geçiş işletmelerin bilgi sistemlerini önemli ölçüde etkileyecektir. Muhasebe yazılımları ve kayıtları, elektronik ödeme ve faturalama sistemleri, maliyet sistemleri, planlama ve bütçeleme yazılımları, mali sözleşmelerin bulunduğu hukuksal veri tabanları Euro'dan etkilenecek bilgi sistemleridir. Orta vadede, ortaya çıkacak en büyük sorun ise Avrupa kökenli bir çok uluslararası şirketin faaliyetlerini birleştirme yoluna gitmeleri olacaktır. Firmalar Avrupa'nın bu değişimle yaratacağı entegre pazarın olanaklarından yararlanma yollarını arayacaklardır. Uzun vadede ise, işletmeler hukuki açıdan yeni para biriminin ortaya çıkardığı değişime uyum sağlamak durumundadır (Gönder, Üstünkaya ve Ünel, 1998:24).

Avrupa Birliğine üye ülkelerin enflasyon oranlarında ve faiz oranlarındaki düşüşün, yatırım ve tüketim harcamalarını artırması, Avrupa'nın komşusu olan Türk firmalarına, tüketim mallarına olan bu talebi karşılamak için olanaklar sunarken, yeni yatırım alternatiflerini de beraberinde getirmektedir. Bu aşamada, sektörlerin rekabet gücünün artırılması için sektörler bazında reformların, düzenlemelerin yapılması ve teşvik sisteminin tekrar ele alınması gerekmektedir. Diğer taraftan Euro'nun ticari ve mali işlemlerde daha çok kabul görmesi, enflasyonun daha düşük olması kaydıyla, Türkiye'ye doğrudan yatırım imkanlarının Avrupalı firmalar için cazip hale gelmesi beklenmektedir. Özellikle, Avrupa birliği bünyesindeki firmaların üretim merkezlerinin iş gücü maliyetlerinin daha düşük olduğu ülkelere kaydırmaları durumunda Türkiye'de önemli bir alternatif olacaktır. Yatırımlara sağlanacak vergi indirimleri ile vergi oranlarının düşürülmesi yatırımları Türkiye'ye çekebilecek diğer bir değişimdir.

Türkiye dış ticaretinin yaklaşık % 50'sini Euro bölgesi ile gerçekleştirmektedir. Bu durum AB ile ticaret yapan firmalar üzerinde doğrudan etkiler oluşturacaktır. Her şeyden önce Euro Türk piyasaları tarafından kabul edildiği ölçüde dış ticaretin daha da artması mümkün olacaktır. Mal ve hizmet piyasalarında yeni ürünler ticarete konu olacak olması firmalar için yeni fırsatlar yaratacak demektir. Genişleyen yeni piyasalar karşısında ihracatçı firmaların piyasa araştırmaları yapmaları ve talep yaratıcı stratejiler oluşturmaları gerekmektedir. Hangi pazarların daha çok yürüyeceğinin, fiyat farklılıklarının ve rekabetin genel olarak hangi ürünler üzerinden yoğunlaşacağını belirlenmesi amacıyla yapılacak piyasa araştırmaları ve analizleri firmalara dinamik bir faaliyet ortamı kazandıracaktır. Bu da AB pazarına girişi kolaylaştıracaktır (Oktar ve Yavuz, 2000:38)

Euro'nun gelişmekte olan ekonomiler üzerindeki etkileri değişik faktörlere bağlıdır. Bu faktörlerden birincisi ülkelerin ticaret hacimlerinin payı, ikincisi ticari ilişkilerin yoğunluğu, üçüncüsü de dış borçların büyüklüğü ile döviz kompozisyonudur. Euro'nun bu piyasalar üzerindeki etkilerinin kısa vadede daha çok orta vadede

görülebileceği düşünülmektedir. Ancak Türkiye gibi dış ticaretinin yarısından fazlası AB ile yapan ülkelerde Euro'nun kısa dönem etkisi dış ticaret üzerinden olacaktır. Euro'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte Türkiye'nin dış ticareti bir çok açıdan etkilenecektir. Bu kapsamda Euro'nun zayıf veya güçlü bir para olmasına bağlı olarak ekonomi üzerindeki etkileri de farklı olacaktır (Birinci, 2001: 163-164).

Güçlü bir Euro para birliği ile ticaret yapan ülkelerin ihracat gelirlerini artırırken ithalat giderleri üzerinde de olumsuz etki yapacaktır. Euro'nun zayıf olması halinde ise tersi bir durum söz konusudur. Euro'nun dış ticaret üzerindeki net etkisi mutlak değerler üzerinden gelir ve gider artırıcı ve azaltıcı etkilerinin netleştirilmesiyle ortaya çıkarılır.

Ülkemiz sürdürmüş olduğu dışa açık politikalarını Gümrük Birliğinin tesis edilmesi suretiyle daha da güçlendirmiş ve rekabete açık sektörlerin yaratılmasında önemli adımlar atılmıştır. Bununla beraber yürürlüğe girmesinden itibaren Türk sanayisini yoğun uluslar arası rekabet ile karşı karşıya bırakan Gümrük Birliği aynı zamanda ülkemizin yeni dünya düzeni ile entegre olmasını sağlayacak zorlayıcı bir süreçte başlatmıştır (DPT, 2000:34). Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık % 50'sinin AB pazarına yönelmiş olduğu ve AB'deki ekonomik durgunluğa, ithalattaki daralmaya ve aynı pazardaki üçüncü ülkelerin yarattığı rekabete rağmen AB'ne ihracatın her yıl belirli bir oranda arttığı göz önüne alındığında AB'nin istikrarlı bir Pazar imkanı yarattığı ortaya çıkmaktadır (DPT, 2000:35).

AB, Türkiye hariç olmak üzere halihazırda tam üyeliğe aday konumda olan ülkelerinde katılımı ile 2004 yılı itibarıyla 480 milyonu aşan bir pazar durumuna gelecektir. AB, dünya ticaretinde ABD ve Japonya gibi önemli aktörlerin yanı sıra, NAFTA gibi bölgesel entegrasyonlar karşısında da Pazar genişliği bakımından önemli bir konumda bulunmaktadır. Ayrıca 23.000 Euro gibi yüksek bir seviyeye ulaşan kişi başına düşen gelir seviyesi, AB'nin dünya ticaretindeki ağırlığını ve önemini daha da

artırmaktadır. Bu yapısıyla AB büyük ölçüde kendi kendine yeten bir oluşumdur (Kayalar,2003:26).

1980 yılında % 58.1 olan Birlik içi ihracatın AB toplam ihracatına oranının 2002 yılında % 61.6 olması bunun açıkça bir göstergesidir . Diğer taraftan AB içi ithalatın toplam AB ithalatı içindeki payı ise 1980’de %55.9 iken, bu oran 2002 yılında %60.2’e yükselmiştir.2002 yılında 6.4 trilyon dolara ulaşan dünya mal ihracatında AB %37.9’luk payla birinci sırada yer almıştır. 6.6 trilyon dolarlık dünya ithalatında ise AB %36.4’lük bir paya sahiptir. AB içi ticaretin bu değerlendirmelerin dışında tutulması halinde AB’nin 2002 yılı dünya ithalatında %18’lik payla ABD’den sonra ikinci sırada olduğu dünya ihracatında ise %19.1’lik payıyla birinci sırada yer aldığı tespit edilmektedir.(www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/özel_sayı.ekim)

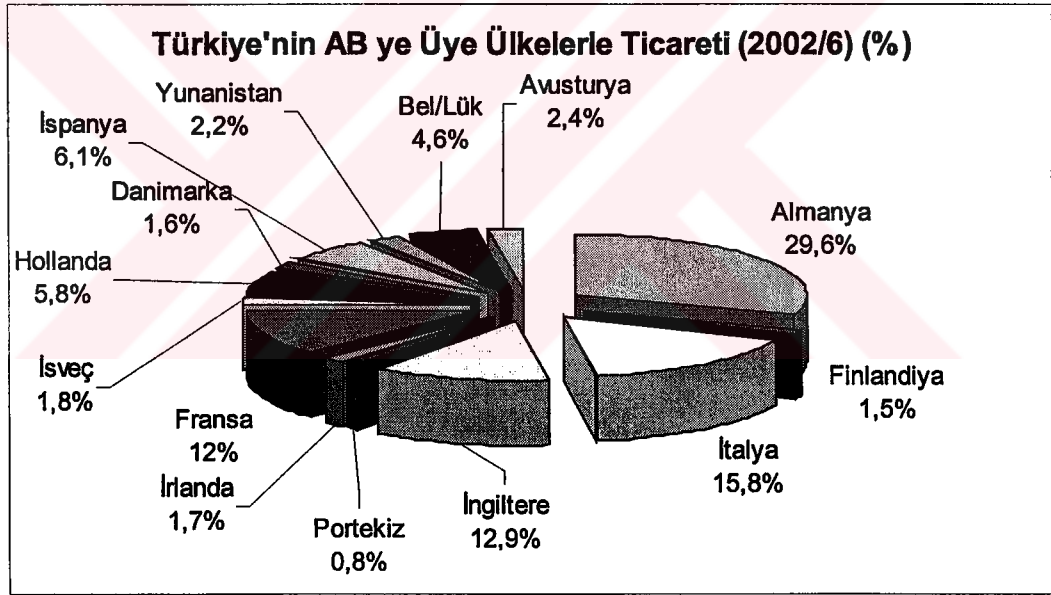
Türkiye’nin en önemli ticaret ortağı konumunda olan AB’ye 2002 yılında yapılan ihracatın genel ihracatımız içindeki payı %51.3 iken, ithalatımız içindeki payı % 45.4 olmuştur. 2003 yılının ilk yarısında ise bu oranlar ise sırasıyla %52.3 ile % 44.9 olmuştur. Dolayısıyla ticaretinin yarısını gerçekleştirdiği Avrupa Birliği, Türkiye’nin en büyük ticaret ortağı olmaya devam etmektedir. Diğer taraftan AB’nin 2002 yılı dış ticaret rakamlarına bakıldığında ise Türkiye’nin AB’nin ithalatı ve ihracatı bakımından sırasıyla %2.23 ve % 2.44’lük payla paylarla 11. ve 10. Sıradadır (www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/özel_sayı.ekim).

2000 yılında ihracatımızın döviz cinslerine göre dağılımına bakıldığında dolar ile yapılan ihracatın toplam ihracatımız içerisindeki payı % 50.7, Alman markının payı % 25.9, Euro’nun payı da %7.7’dir. İthalatımızın döviz cinslerine göre dağılımında doların toplam ithalatımız içerisindeki payı % 57, Alman markının payı % 18,3, Euro’nun payı ise % 7.7’dir (www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi.tr.2000).

Türkiye'nin dış ticareti ülke bazında değerlendirildiğinde 2002 yılı itibariyle dış ticaret hacminde bazında ilk on ülke arasında AB ülkelerinin önemi açıkça ortaya çıkmaktadır. 2002 yılında en çok ticaret yapılan ilk on ülkeden yedisi AB üyesidir.

Türkiye'nin AB ile gümrük birliğini gerçekleştirmiş olması ve toplam dış ticaret hacmi içinde Euro bölgesi ülkelerle yaptığı ticaretin payının yüksek olduğu dikkate alındığında parasal birliğin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisinin diğer üçüncü ülkelere oranla daha büyük olacağı düşünülmektedir.

Grafik 4.1. Türkiye'nin Dış Ticaretinde AB Ülkelerinin Payı (%)

Kaynak: (www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/özel_sayı.ekim).

Bütün bu yaklaşımların da açıkça ortaya koyduğu gibi, Euro alanı içerisinde kalan ülkeler ile birlik dışı ülkeler arasında uluslararası ticaret açısından ciddi bir etkileşimin olması beklenmektedir. Avrupa parasal birliğinin tamamlanması ile Avrupa

Birliği'ndeki ekonomik büyümenin olası ticaret yaratı etkisi Türkiye'nin bu alanda pastadan pay alması yönünde çaba göstermesini gerektireceği gibi karşılaşılabilecek dezavantajlar içinde hazırlıklı olunmasını zorunlu kılacaktır. Bu koşullarda, sanayicilerin ve ihracatçıların daha uzun vadeli planlar yapabilmesi için elverişli ekonomik ortamın hazırlanması gereklidir. Dolayısıyla, ekonomik istikrarın sağlanması Türkiye için her dönemde önemli olmakla beraber Avrupa'nın tek para birliği sağlanmasından sonra oluşacak yeni düzende daha büyük önem taşıyacağı açıktır.

4.7. EURO'NUN BÜYÜMEYE ETKİSİ

Euro'nun para birliğine üye ülkelerinin oluşturduğu Euro bölgesine en temel katkısının büyüme oranını yükseltmesi olacağı ileri sürülmektedir. Euro bölgesinde tek para biriminin kullanılmasıyla oluşacak mikro ekonomik etkinlik kazanımlarının ve makro ekonomik istikrarın büyümeyi olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Euro bölgesinde döviz kurlarının elimine edilmesi, para ve maliye politikalarına daha büyük ölçüde disiplin kazandırılması ile faiz oranları bünyesinde yer alan risk priminin düşeceği ve bölgede yatırımın özendirileceği düşünülmektedir. Risk priminin % 5 puan düşmesinin uzun dönemde bölge ekonomilerinin büyümesine % 5-10 arasında katkı yapacağı tahmin edilmektedir .

İMF'nin Avrupa Para Birliğinin ekonomik büyümeye katkısına ilişkin tahmininde de Euro'nun orta vadede büyümeye % 3 oranında katkı yapacağı ön görülmektedir (Alkaçar, 2000:4).

Aralarında farklılıklar bulunsa da bu tahminler ekonomik çevrenin Euro'nun Euro bölgesindeki büyümeyi olumlu yönde etkileyeceğinin beklentisi içinde olduğunu göstermektedir. Euro bölgesindeki büyümenin de çevre ülkelere ticaret kanalı ile yansması beklenmektedir. AB içindeki büyümenin bölgenin gelirini artıracığı ve dolayısıyla talebi canlandıracağı ve bununda ithalata yansıtacağı düşünülmektedir. Bölgenin ithalat talebinin artması üçüncü ülkelerden yapılan ihracatın artması anlamına gelmektedir. AB'nin bir birimlik büyümesinin ihracatımızı 0.15 birim arttırdığı göz önüne alınırsa, orta vadede Euro bölgesinde meydana gelecek % 3'lük gelir artışının, ihracatımızı normal seyrinden % 0.75 oranında yukarı taşıyacağı düşünülmektedir. AB üyesi ülkelerin istihdam üzerinde olumlu bir gelişme sağlanmasına imkan vermemiştir (Erdenir, [www.dtm.gov.tr/AB TİCARET POLİTİKASI.htm](http://www.dtm.gov.tr/AB_TICARET_POLITIKASI.htm)).

Euro'nun büyüme oranına katkısının yanı sıra, Euro bölgesindeki iş çevrimlerini de etkileyeceği ileri sürülmektedir. Bir süredir izlenen ekonomik politikaların etkisiyle AB ülkelerinin (İngiltere hariç) büyüme dalgalanmalarının – iş çevrimlerinin – Almanya paralelinde seyretmesi olgusunun Euro'nun yürürlüğe girmesiyle güçlenmesi Euro bölgesi iş çevrimlerinin diğer sanayileşmiş ülkelerin iş çevrimleri ile farklılaşması beklenmektedir.

Farlılaşan iş çevrimlerinin, AB ve ABD piyasaların Türkiye açısından ikame edilebilecek piyasalar haline getirilebileceğini ileri sürmek fazla iyimserlik olsabile bu gelişmenin Türkiye'nin ihracatına yönelik dış talebi istikrara kavuşturacak bir olgu olarak değerlendirmek mümkün görülmektedir

Topluluk içindeki büyümenin artması ve iş çevrimlerinin farklılaşması, Türkiye ve ihracatçı ülkeler açısından olumlu olarak değerlendirilse de Euro'nun bölgedeki artan talebin yönünü dışarıdan çok içeriye yöneltme ihtimali bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir (Alkaçar, 2000:5).

4.8. EURO'NUN FİYATLARA ETKİSİ

Maastricht kriterleri bir anlamda tek para sistemine geçilirken Euro bölgesinde mal ve para piyasalarında fiyatları bir birine yaklaştırarak kabul edilebilir bir marjda tekleştirmeyi ve kamunun da bu fiyatlara müdahale yetkisini sınırlandırmayı amaçlamıştır.

Fiyat, piyasa ekonomisinde kaynakların dağılımını sağlayan temel unsurdur. Bu nedenle Euro'nun Avrupa ekonomisinde ortaya çıkaracağı en önemli etkinin mal ve para piyasalarındaki tekleştirme yoluyla kaynakların yeniden etkin biçimde dağılımını sağlaması olacağı düşünülmektedir. Fiyatların tek para cinsinden ifade edilerek bölge içinde mukayese edilebilmesinin mümkün olması maliye politikalarının uyumlaştırılmasıyla, vergilerin fiyat üzerindeki bozucu etkisinin azaltılması, rekabet ortamının özendirilerek pazara girişi engelleyici firma stratejilerinin ortadan kaldırılması bölge içindeki fiyat farklılıklarının azalmasına farklılıkların yalnızca ekonomik dinamiklerin bir yansıması olarak varlıklarını sürdürmelerine imkan tanımaktadır (Alkaçar, 2000:6).

Üye ülkeler arasında tek paranın kullanımı tüketicilere ürün fiyatlarını diğer ülkelerdeki fiyatlarla kıyaslama ve fiyat farklılıklarını görme imkanı verecektir (Özdeşer, 2002:100).Tüketim mallarında ortalama farklılaşma katsayısı 1985 yılında 27 iken, 1993 yılında 19.6'ya gerilemiştir. Buna rağmen tüketim malları fiyatları yakından incelendiğinde bölge içinde en düşük fiyatlarla en yüksek fiyatlar arasında hala önemli bir fark olduğu dikkati çekmektedir. AB içindeki bu eğilim, Türk ihracatçısı açısından hala fiyata bağlı rekabet şansın var olduğunu fakat bu şansın giderek kaybolmakta olduğu anlamına gelmektedir.

AB komisyonu tarafından yapılan Euro'nun fiyatlar üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik çalışmada, AB içi ticarete payı yüksek olan otomotiv sanayi

ürünleri fiyatlarının Euro'nun yürürlüğe girmesiyle önemli ölçüde düşebileceği ileri sürülmektedir. Yine AB içi ticarete önemli bir yeri bulunan beyaz eşya ürünlerinde uluslararasılaşma nedeniyle fiyatların fazla inmeyeceği tahmin edilmektedir. Bu çalışma Türk ihracatçıların otomotivde yoğun bir fiyat rekabeti beyaz eşyada ise fiyat dışı rekabet unsurları ile karşı karşıya kalacağını göstermektedir (Alkaçar, 2000:6).

4.9. EURO'NUN TÜRK PARA VE SERMAYE PİYASASINA ETKİSİ

Avrupa Birliği ülkeleri ile yoğun ticari ilişkileri bulunan Türkiye, Merkez Bankası rezervleri arasında 1999 yılı itibariyle yeni para birimini de bulundurmamak durumundadır. Özellikle merkez bankası rezervlerinin önemli bir kısmının Alman Markından oluşması nedeniyle banka rezervlerindeki bu payın zamanla Euro'ya dönüşmesi söz konusudur. Euro'nun beklendiği şekilde dünyada güçlü ve yeni bir rezerv para olarak kabulü yeni dengelerin oluşumunu gerektirecektir. Parasal birliğin mali piyasaların entegrasyonunu güçlendirmesi sonucu faizlerin ve fon maliyetlerinin düşmesi daha derin ve likiditesi yüksek mali piyasalar yaratması Türk mali sistemi üzerinde önemli etkiler yapacaktır. Büyüyen Avrupa borsalarına Türk işletmelerinin ve bankaların girişi kolaylaşacak, bu tür bir gelişme ise Türkiye'nin Avrupa mali piyasalarına entegre olmasına yardımcı olabilecektir. Avrupa mali sisteminin yeniden yapılandırılması ile gelinen bu aşamanın Türk mali sisteminin yapısına, istikrarına ve etkinliğine olumlu yönde yansımaları beklenmektedir.

Türk sermaye piyasası ve portföy yönetimi üzerinde Euro'nun yaratacağı etkiler değişik boyutlarda olacaktır. Faiz kur farkının ortadan kalkması sabit getirili araçlar yerine alternatif yatırım araçları ve piyasa arayışlarını gündeme getirecektir. Bu tür bir gelişme Türkiye'ye gelecek sermayenin dış kaynak olarak kullanılması avantajını

yaratabilir. Ancak yabancı sermayenin aradığı makro ekonomik istikrar bunun sağlanmasının en temel koşuludur (Aras, 1999:32).

Derinlik kazanmış, likiditesi yüksek ve etkin bir Euro tahvil piyasası Türk kamu ve özel sektörüne imkan yaratacaktır. Euro'nun ticari ve mali işlemlerde çok kabul görmesi, düşük enflasyon Türkiye'ye doğrudan yatırım imkanları Avrupalı firmalar için cazip hale gelecektir (Erçel, 1998b:391)

Avrupa Birliği sermaye piyasalarında tüm işlemlerin ve ihraçların Euro cinsinden yapılması, kurumsal ve bireysel tüm sermaye piyasası yatırımcılarının Euro ile işlem yapacak olması, Türkiye'de mevcut sermaye piyasası kurumlarının, işlemler ve ihraçlar konusunda teknik ve yasal düzenlemeler açısından gerekli hazırlıkları yapmasını ve ilgili çevreleri bilgilendirmesini zorunlu kılmaktadır. Bu konuda yapılabilecekleri kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür (Aras, 1999:32):

- Daha etkin ve derinliği olan bir piyasanın oluşumu için gerekli tedbirlerin alınması ve uygulanması üzerinde durulmaktadır.

- Sistemin denetimi ve özellikle gerekli yaptırımların uygulanmasına ilişkin yapının oluşturulması en temel konulardan biridir.

- Potansiyel yatırımcıların ihtiyaçlarına cevap verecek alternatif yatırım araçları sunulmalı ve ürün çeşitlendirilmesine gidilmelidir.

- İMKB 100 endeksinin aynı zamanda Euro üzerinden hesaplanması piyasanın tanıtımı ve bilgi akışındaki kolaylık nedeniyle önemlidir. İMKB'nın mali piyasaların diğer aktörleri ile işbirliği ve uyum içerisinde çalışması bu dönemde daha fazla önem kazanacaktır.

- Uluslararası pazar bünyesinde hisse senedi saklama makbuzları yada menkul kıymetlerin Euro üzerinden kote edilip işlem görebilmesini sağlayacak altyapının oluşturulması ile sağlanacak uyum rekabet avantajı sağlayabilecektir.

- Yurt dışı borsalarda yeni oluşacak düzen sonrası gelişmeler yakından takip edilerek rekabet koşullarına uyum sağlanmalıdır.

4.9.1 Euro'nun Türk Bankacılık Sistemine Etkisi

Türkiye'nin AB olan dış ticaret payının yüksek olması ve ekonomik ilişkilerin yoğunluğu, bankacılık sektörünü uluslararası ödemelerin daha çok bankalar kanalıyla yapılması nedeniyle etkilemiştir.

Türk bankacılık sektörü ile AB bankacılık sektörü arasındaki rekabet gücü konusunda kamu müdahalesinin azaltılması, banka grupları içinde yapılanma, kamu bankalarının paylarının azaltılması, sektörde karlılık ve verimlilik, işletme giderleri aktif kalitesi, mali yapı, özkaynak büyüklüğü ve yerliliği, tahsili gecikmiş alacaklar, sunulan hizmetler ve finansal ürünler, yeni finansal piyasalar küreselleşme ve sınır ötesi genişleme, organizasyon ve insan kaynakları yönetimi, elektronik bankacılık ve diğer konularda karşılaştırmaya gidilerek Türk bankacılık sektörünün eksiklikleri belirlenmeli ve bunların giderilmesi yoluyla sektörün rekabet gücünün artırılması yolları araştırılmalıdır (DPT,2000:84).

Euro'nun en önemli etkisi döviz alım satımından sağlanan arbitrajları ortadan kaldırması olacaktır. Arbitraj karı sağlanamayacak ve bankalar maliyetlerini düşürmek zorunda kalacaklardır (www.kobinet.org.tr / bilgi bankası / finans). Euro yeni portföyler

ve yatırım bankacılığı alanları yaratacaktır Yatırım bankaları açısından da sermaye piyasası işlemlerinin Euro cinsinden yapılacak olması bu bankaların Euro kullanımını zorunlu hale getirecektir. Bu gelişmeler bankacılık kesiminde daha operatif ve hizmete yönelik bankacılık döneminin başlamasına yol açarken bazı bankacılık işlemlerinde uzmanlaşma ve merkezleşme eğilimlerini de yoğunlaştıracaktır (Oktar ve Yavuz, 2000:33)

2000 yılına girerken Türkiye’de ekonomik performansı etkileyen kararlara ek olarak bankacılık sistemini doğrudan ilgilendiren çok önemli kararlar alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır. 1999 Haziran ayında yapılan değişikliklerin ardından Bankalar Kanununda Aralık ayında ikinci kez önemli değişiklikler yapılmıştır: yeni düzenlemeler ile Bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle Avrupa Birliği direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Bankacılık denetiminde ve denetim sonuçlarının alınmasında etkinliğin artırılmasına yönelik düzenlemeler yanında bir bankanın kurulması ve şube açma şartlarını ağırlaştıran düzenlemeler getirilmiştir. Özel sermayeli bankalar ile kamu sermayeli bankalar arasında rekabet eşitliğini bozan düzenlemeler kaldırılmıştır (Keskin, 2001:14)

Avrupa’da ulusal piyasaların liberalleşmesi, globalleşmesi ve teknolojik gelişme ile başlayan yapısal değişim Euro ile birlikte daha da hızlanmıştır. Avrupa’da yaşanan bütün bu gelişmeler Türk bankacılık sektörünü de önemli ölçüde etkileyecektir. Bankacılık sektörünün korumacılık enstrümanları ile rekabete karşı korunması artık mümkün olmayacaktır. Türk bankacılık sistemi rekabet avantajlarını kaybetmesi, Euro sahasında maliyetlerin düşmesiyle rekabetin yoğunlaşması, yapısal reformlarını tamamlayamamış olması, işletme sürecinin modernleşmesinin ve esnekliğinin sağlanamayışı gibi nedenlerden dolayı; Euro sahası içinde güçlüklerle karşı karşıya kalabilecektir. Ayrıca özel ve kurumsal müşterilerin beklentilerinde son yıllarda önemli ölçüde artış meydana gelmiştir. Bu tür beklentilere cevap verebilmek için bankacılığın

daha esnek bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Bankacılık sektörünün AB'ne adaptasyonu maliyetleri artıracaktır (Birinci, 2001:181)

Euro'nun Türk bankacılık sektörüne beklenen diğer etkilerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Erçel, 1998c:399-401).

- Euro ile bankacılık sistemindeki liberalleşme akımı giderecek artacaktır. Liberalleşmenin yaratacağı esneklik sisteme girişleri artırabilecek ve dolayısıyla rekabeti yoğunlaştıracaktır.

- Bankacılıkta uluslararasılaşma ön plana çıkacaktır. Avrupa para sistemine daha iyi uyum sağlayan ve her türlü finansal aracı sunan bankacılık uluslararası arenada yerini bulacaktır. Üçlü bir kur sistemine dayalı uluslararası parasal sistem büyüklüğü, stratejisi ve araçları global düzene uygun bankaları üstlere taşıyacaktır.

- Euro'nun sistemde kullanımının artması bankacılık sisteminde bilgi teknolojisinin etkin ve geniş kullanımını beraberinde getirecektir. Bilgi teknolojisini yaratacak alt yapıya sahip olmayan bankalar mevduat toplama, kredi verme ve müşterilerine gelişmiş bankacılık hizmetlerinden yararlandırma olanağına sahip olmayacak veya bu hizmetleri daha maliyetli olarak yerine getirecektir. Dolayısıyla rekabetçi ortamda şansları olmayacaktır.

- Banka denetimleri daha etkin kapsamlı ve sorun çözümüne yönelik yapılacaktır. Özellikle yaşanan krizlerin temelinde bankacılık sistemindeki denetim eksikliğinin olduğu gerçeği denetimin önleyici ve finansal istikrarı sağlayıcı özelliğine daha fazla önem verilmesine neden olmaktadır. Denetimde etkinliği sağlayabilen bankalar uluslararası sistemde avantajlı duruma geçeceklerdir.

- Artan rekabet ve değişen koşullar banka evliliklerinde artışa neden olacaktır. Bankaların Euro'nun kaydi olarak hayata geçmesi ile birlikte AB ülkeleri ile olan işbirliğini artırmaları karlılıkları ve daha güçlü ve aktif bir yapıya kavuşmaları açısından zorunlu hale gelmiştir.

- Bankacılık sisteminin Euro uygulaması sonrası oluşacak yeni düzene uyumu rekabet olanağı, uluslararası entegrasyonu sistem için gerekli olan yapısal düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve teknik alt yapı problemlerinin çözümü ile mümkün olacaktır.

Türk bankacılık sektörünün para birliğinin gerektirdiği yenilikleri yapmakta olan Avrupa bankacılık sektörü ile rekabet edebilmesi için bankalar kanununda değişiklik yapılmıştır. Türk bankacılık sektöründe artan rekabet yeni finansal araçların gelişmesini sağlayacaktır. Avrupa bankalarındaki düşük maliyet karşısında Türk bankaları da maliyetlerini düşürmek zorunda kalacaklardır (Özbay, 1997: 42)

Tek para sisteminin ülkemiz bankacılık sistemine bir başka olumlu etkisi de bu sistemin kapsadığı alanda ortaya çıkması öngörülen faiz düşüşlerin, Türkiye'nin ülke riskinin azalması ölçüsünde, bankalarımıza Avrupa mali piyasalarından daha düşük maliyetli fon temini yaratması olasılığıdır. Euro'nun öncelikle kaydi olarak kullanılması ve daha sonra ise fiziken tedavülü ülkemizde faaliyette bulunan bankaları önemli ölçüde etkileyecektir. Bankaların başlıca uluslararası Euro ödeme ve mutabakat / takas sistemlerine dahil olan yabancı muhabirleri üzerinden de Euro bazlı işlem tesis etmeleri hatta muhabirlik ilişkilerini ve çeşitli ülkelerdeki muhabir ve hesap sayılarını bu duruma göre yeniden belirlemeleri mümkün olacaktır. Bu kapsamda, bankaların Euro ile ilgili olarak sağlıklı işlem yapabilmeleri bakımından;

- Yabancı para işlemler muhasebesinde ve muhasebe otomasyonlarında Euro'yu müstakil bir para birimi ve hesap olarak sistemlere tanıtip, operasyonel sistemlerini bu şekilde kullanmaları,

- Yabancı muhabirleri kanalıyla Euro üzerinden veya Euro ile ilgili yapılacak işlemlerde hesap ve kayıt düzeni bakımından mutabakat sağlama prensibine mutlaka uymaları,

- Operasyonel işlemlerde yoğun olarak kullanılan otomasyon sistemlerini Euronun kullanıma girmesi ile ortaya çıkacak duruma ivedilikle uyarlamaları, gerekecektir (www.hazine.gov.tr/yayın/eurorapor)

Tüm bu hususlar bankalara ek maliyet yükü getirecek hususlar olarak nitelendirilir.

4.10. EURO'NUN DIŞ BORÇLANMA STRATEJİSİ VE DIŞ BORÇ STOĞUNA ETKİSİ

1998 yılında, ABD Doları piyasası özellikle gelişmekte olan ülkeler için sınırlı borçlanma imkanları sunarken, Euro cinsinden tahvil ihraçları, toplam ihraçların önemli bir bölümü teşkil etmiştir. ABD Doları piyasasındaki yatırımcıların, 1997 senesinden beri ard arda yaşanan krizlerden sonra, gelişmekte olan ülkelere yatırım yapma konusunda çekingen bir tavır aldıkları gözlenmiştir. Bunun yanında, ABD Doları ve Euro cinsinden ihraçların ikincil piyasada fiyatlandırma farklarına rağmen, Avrupalı yatırımcıların, Amerikalı yatırımcılara nazaran daha esnek olmaları, Avrupa Para Birliği alanındaki faiz oranlarının düşmesi ve döviz arbitrajı imkanının ortadan kalkması

sebebiyle, söz konusu ülkelerin Euro cinsinden ihraçlarına oldukça büyük ilgi göstermişlerdir (Hazine Müsteşarlığı, 1999:22).

1 Ocak 1999 tarihinde Euro para birimine geçiş süresinin başlamasına rağmen, 1999 Ocak ayında 750 milyon Alman Markı tutarında tahvil ihracının gerçekleşmesi, söz konusu piyasada ülkemiz tahvil ihraçlarına karşı yoğun talebin bir göstergesidir. Ancak Avrupa ülkelerinin Euro'nun ortak para birimi olarak Avrupa'da yerleşmesi sürecinde Alman Markının piyasada oluşturulan getiri eğrisinin Euro piyasasında da geliştirilmesi gereği kaçınılmazdır.

1999 yılı Ağustos ayında 400 milyon Euro tutarındaki tahvil ihracımızın da Alman Markı ihraçlarında olduğu gibi geleneksel bireysel yatırımcı tabanı tarafından desteklendiği gözlenmiştir. Ancak; daha sonra 1999 yılının Kasım ayında ihraç ettiğimiz 7 yıl vadeli ve 2000 yılı Ocak ayında ihraç ettiğimiz 10 yıl vadeli tahviller ile Avrupa'daki kurumsal yatırımcılara da ulaşılarak bu piyasadaki yatırımcı bazı genişletilmiştir. 2000 yılının Mart ayında ihraç ettiğimiz tahviller uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmalara rağmen ikinci piyasa maliyetlerinin altında gerçekleştirilmiştir ([www.hazine.gov.tr/ yayın/eurorapor](http://www.hazine.gov.tr/yayin/eurorapor))

- Euro para birimin piyasada iyice yerleşmesi,
- Muhafazakar Avrupalı yatırımcıların (özellikle Fransa, Hollanda ve Kuzey Avrupa ülkelerindeki) yüksek getirili tahvillere ilgisinin artması,
- Türkiye'nin ekonomik ve politik durumunun kredi notlarından bağımsız olarak yatırımcılara açıklanması,

Euro piyasası tahvil ihraçlarını daha geniş yatırımcı tabanı hedefleyerek daha düşük maliyetle gerçekleştirmemize olanak verecektir. Söz konusu piyasada ağırlıklı olan kurumsal yatırımcı talebinin ülkemiz tahvil ihraçlarına yönelmesi, tahvillerimizin ikincil piyasa performansını olumlu yönde etkileyecektir (www.hazine.gov.tr/yayin/eurorapor)

Euro'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte 30.09.1999 tarihi itibariyle orta ve uzun vadeli kamu sektörü dış borç stoku içinde Euro'nun alt birimlerinden ve ECU'den Euro'ya çevrilen dövizler ABD doları değeriyle 13.3 milyar dolardır. 13.3 milyar dolar içinde Euro'nun alt birimlerinden olan Alman Markı'nın payı %76.55 ile birinci sırada yer almaktadır. Toplam kamu sektörü borcu içinde ABD Doları cinsinden alınan kredilerin payı % 24.05'dir. Euro cinsinden alınan krediler % 33.96 ile ikinci sırada ve % 6.54 ile de Japon Yen'i cinsinden alınan krediler üçüncü sırada yer almaktadır. Söz konusu üç para cinsinden alınan kredilerde Euro ile doların paylarının birbirine yaklaştığı görülmektedir. Bu gelişme Euro'nun dış borç stoku içinde payının arttığını göstermektedir (Birinci, 2001:175).

Türkiye'nin 2001 yılı sonu itibariyle milli gelirinin % 68.1'i oranında iç borç ve yine milli gelirinin %77.6'sı oranında dış borç stoku bulunmaktadır. Bu oranlar 2000 yılında sırasıyla % 29 ile % 59.8'dir. Milli gelire oranında iç borçların bir yılda iki katı aştığı ve dış borç oranında % 30 artış gösterdiği gözlenmektedir. 2001 yılı sonu itibariyle toplam 115 milyar dolarlık dış borcun % 14'ü kısa vadeli. Bu oran 2000 yılında % 23.6 ve ondan önceki yıllarda da % 20'nin üzerinde seyretmektedir. Bu durum ülkenin dış borçlanma profilinde vadenin uzamakta olduğunu göstermektedir.

Ekonomideki bu durumun aksine 2001 yılında fiili yabancı sermaye yatırımlarında büyük bir artış gözlenerek 3 milyar dolar ile Cumhuriyet tarihindeki en yüksek rakama ulaşılmıştır. 2001 yılı sonu itibariyle Türkiye'ye fiili yabancı sermaye girişi 1980 yılından itibaren toplam 17.3 milyar dolar olmuştur. Yabancı sermaye

yatırımlarında 2001 yılında yabancı sermayeyi ülkesine en fazla çeken ülkeler olarak 124.4 milyar dolarla ABD ilk sırada yer alırken, Çin 69.6 milyar dolarla ikinci olmuştur. Bu ülkeleri 53.7 ve 52.6 milyar dolarla İngiltere ve Fransa takip etmiştir (Ercan,2002:104)

2001 yılı sonunda (Tablo 4.3) 115.2 milyar ABD doları düzeyinde olan toplam dış borç stoku 2002 yılı ilk dokuz ayında % 10.7 oranında artarak 127.5 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde orta ve uzun vadeli dış borçlar % 14.6 oranında artmış, kısa vadeli dış borçlar ise % 13.4 oranında gerilemiştir (TCMB, 2002:59).

Orta ve uzun vadeli dış borç stoku 2002 yılı Eylül ayı itibariyle 113.4 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bu artışın büyük bölümünü IMF tarafından serbest bırakılan kredi dilimlerinin oluşturduğu uluslararası kuruluşlara olan dış borçlardaki artış etkili olmuştur. Bu dönemde merkez bankası dahil kamu sektörü dış borç stoku %17.2'ni oranında artarken özel sektör orta ve uzun vadeli dış borç stoku finansal olmayan kuruluşların borçlarına bağlı olarak 8.4 oranında yükselmiştir. Diğer taraftan 2002 yılında net dış borç geri ödemesi nedeniyle ticari bankalar kısa vadeli dış borç stoklarını % 28.7 oranında azaltmıştır

Dış borç stokunun döviz cinslerine göre dağılımında vade ayırımına göre farklılıklar görülmektedir. Orta ve uzun vadeli dış borç stokunun % 45.8'ini ABD doları, % 29.3'ünü Euro cinsinden borçlanmalar oluştururken kısa vadeli dış borç stokunun %60.3'nü ABD doları, %35.2'sini Euro cinsinden borçlanmalar oluşturmaktadır. Diğer taraftan Özel Çekme hakları özellikle orta ve uzun vadeli dış borçlanmalarda önemli yer tutmaktadır.

Tablo 4.3. Dış Borç Stoku ve Vade Yapısı (Milyar ABD doları)

	1999	2000	2001	2002-1	2002-2	2002-3
Dış Borç Stoku	103.0	119.7	115.2	117.6	125.7	127.5
Kısa Vadeli Borçlar	22.9	28.3	16.2	14.5	15.3	14.1
Genel Hükümet	0.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0
TCMB	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.5
Ticari Bankalar	13.2	16.9	8.0	6.9	7.0	5.7
Diğer Sektörler	9.1	9.7	7.7	7.0	7.7	7.9
Orta-Uzun Vadeli Borçlar	80.1	91.4	98.9	103.1	110.4	113.4
Kamu Sektörü	42.4	48.8	46.3	55.6	59.5	61.7
TCMB	10.3	13.4	23.8	17.8	19.8	20.4
Özel Sektör	27.4	29.2	28.9	29.7	31.1	31.3
Finansal	7.5	7.6	5.5	5.6	5.6	5.3
Finansal Olmayan	19.9	21.6	23.5	24.1	25.5	26.0
Dış Borç Stoku / GSMH	55.3	59.4	80.0	79.9	79.4	76.0

Kaynak: Yıllık rapor, TCMB 2002

Döviz kompozisyonu ve miktarlara bağlı olarak çapraz kurlardaki değişimler dış borç stokunun ABD doları karşılığı değerini etkilemektedir. 2002 yılında Euro, ABD doları karşısında %18.3 civarında değer kazanmıştır. Bunun sonucunda parite etkisi ABD doları cinsinden hesaplanan dış borcu artırıcı yönde etki yapmıştır. ABD doları karşısındaki çapraz kur değişimleri Euro dışındaki diğer döviz cinslerinde de dış borç stokunun ABD doları karşılığını artırıcı yönde gelişmiştir. Çapraz kur değişiminin 1 Milyar ABD doları tutarındaki artırıcı etkisi arındırıldığında dış borç stokundaki değişimin 11.3 milyar ABD doları artışı yönünde olduğu görülmektedir. (Tablo 4.4) Çapraz kurdaki söz konusu artırıcı etki kısa vadeli dış borçlarda 669 milyon ABD doları, orta ve uzun vadeli dış borçlarda ise 335 milyon ABD dolarıdır (TCMB, 2002:60)

Tablo.4.4. Döviz Kompozisyonu İtibariyle Dış Borç Stokuna Para Etkisi
(Milyon ABD doları)

	2001 Dış Borç Stoku		2002 Eylül	Kur Farkı (B-A=D)	Nominal Hareket (C-A=E)	Parite Etkisinden Arındırılmış Hareket (E-D=F)
	2001 Yıl Sonu Kuru ile (A)	2002 Eylül Sonu Kuru ile (B)	2002 Eylül Sonu Kuru ile (C)			
ABD Doları	58.832	58.832	60.459	0	1.627	1.627
Alman Markı	3.587	3.917	29	339	-3.549	-3.888
Euro	31.261	31.925	38.180	664	6.919	6.255
Ö.Çekme Hatları	14.106	14.020	21.420	-86	7.314	7.400
İsviçre Frangı	629	682	689	53	60	7
İngiliz Sterlini	738	757	739	19	1	-18
Japon Yeni	5.185	5.154	5.088	-31	-97	-66
Fransız Frangı	91	101	84	10	-7	-17
Hollanda Florini	34	38	15	4	-19	-23
Diğer (ABD Doları)	732	763	775	31	43	12
TOPLAM	115.186	116.190	127.477	1.004	12.291	11.287

(A) 2001 yıl sonu borç stoku, 2001 yıl sonu kuru ile, (B) 2001 yıl sonu borç stoku, 2002 yılı Eylül ayı sonu kuru ile, (C) 2002 yılı Eylül ayı dış borç stoku, 2002 Eylül sonu kuru ile, (D) 2001 yıl sonu dış borç stokunun, 2001 yıl sonu kuru ile hesaplanan tutarı ile, 2002 Eylül ayı sonu kuru ile hesaplanan tutarı arasındaki farktır; (E) 2001 yılı dış borç stoku rakamı ile 2002 Eylül ayı dış borç stoku rakamı arasındaki farktır; (F) Nominal hareket ile kur farkı arasındaki farktır.

Kaynak: Yıllık rapor, TCMB 2002

4.11. 2003 YILI EKONOMİK PROGRAMI İÇİNDE AB VE EURO ALANINDAKİ GELİŞMELER

2001 yılında belirgin bir ekonomik yavaşlama yaşayan AB ve Euro alanında yılın ortalarında sanayi üretiminde bir artış görülmekle birlikte 11 Eylül olayları, imalat sanayi, hizmetler sektörü ve tüketici güvenini olumsuz etkilemiştir. 2001 yılının sonlarında başlayan ekonomik büyümede esas olarak ihracat artışı ve ithalattaki

gerileme etkili olmuş iç talepte önemli bir canlanma gerçekleşmemiştir. Euro alanında ekonomik iyileşme sürecinin özellikle Kuzey Amerika ve Asya'nın yükselen ekonomilerine göre daha yavaş ilerleyeceği tahmin edilmektedir. Tüketici ve şirket gelirlerindeki artışların, kapasite kullanım oranındaki yükselişin ve değer kazanan Euro'nun etkisi ile enflasyonun daha da düşmesi gibi faktörler Euro alanının düşük oranda da olsa bir büyüme sürecine girmesini sağlayabilecektir. 2001 yılında % 1.5 oranında büyüme sağlayan Euro alanındaki ekonomilerin 2002 yılında % 0.9, 2003 yılında ise %2.3 oranında büyüyeceği tahmin edilmiştir. Ancak son gelişmeler 2003 yılı için tahmin edilen büyüme oranına ulaşılabilmesi yönünde bir risk bulunduğunu ortaya koymaktadır (Resmi Gazete,2003:13).

AB ve Euro alanı ülkelerinin ekonomik performansları arasında küresel krizden etkilenme derecelerine göre önemli farklılıklar bulunmaktadır. Almanya ve İtalya'da iç talep oldukça düşük bir düzeyde iken iş gücü piyasanda geliştirilen reformlar sonucu son yıllarda istihdam artışı sağlayan Fransa küresel ekonomideki olumsuzluklara daha güçlü direnç gösterebilmiştir. Avusturya, Belçika, Hollanda ve Portekiz'de ekonomik büyüme yavaşlamıştır; Yunanistan, İrlanda ve İspanya ise daha güçlü bir ekonomik performans sergilemektedir.

Almanya'daki yavaş büyümenin devam etmesi ve küresel ekonomik iyileşme sürecinin beklendiği kadar güçlü olmaması AB ve Euro alanında ekonomik durumun geleceğine yönelik endişeler yaratmaktadır. Ayrıca işsizliğin yükselmesi durumunda tüketici harcamalarının çok olumsuz etkilenecek olması diğer bir endişe kaynağıdır. Öte yandan, Euro alanı borsalarının ABD borsalarına göre daha sert düşüşler yaşaması talep ve güven ortamını olumsuz etkileyebilecek, sigorta şirketleri ve diğer mali kurumların bilançoları üzerinde ilave baskı yaratabilecektir.

Euro alanı dışında kalan İngiltere'de ekonomik büyüme 2001 yılın son çeyreğinde belirgin şekilde yavaşlamış, ancak 2002 yılın ikinci çeyreğinde yeniden hızlanmıştır.

İstihdamdaki ve tüketicilerin borçlanma talebindeki artışların özel tüketim harcamalarında yarattığı yükselme ekonomik büyümenin gerisinde yatan en güçlü faktör olmuş, ayrıca kamu tüketim ve yatırım harcamaları da ekonomik aktiviteyi hızlandırmaya devam etmiştir. Buna karşılık, özel yatırımlar 2001 yılı boyunca gerilemiş, ihracat ise küresel ekonomik yavaşlama ve güçlü Sterlin nedeniyle çok düşük oranda artış gösterebilmiştir. Hizmetler sektörü hızlı bir şekilde büyüyen İngiltere’de sözü edilen faktörler imalat sanayiinde gerilemeye yol açmıştır. 2001 yılında %1.9 oranında büyüyen İngiltere ekonomisinin 2002 yılında 1.7 ve 2003 yılında %2.4 oranında büyümesi beklenmektedir (Resmi Gazete, 2003:14).

Küresel ekonomik yavaşlama AB ülkelerinin çoğunda kamu maliyesini olumsuz etkilemiştir. 2001 yılının başlarından itibaren bölge ülkelerinde büyümeyi teşvik edici maliye politikalarının uygulamada olması nedeniyle hükümetlerin bu alandaki hareket yetenekleri kısıtlanmıştır. Öte yandan, bir çok AB ülkesinde yaşanan nüfusun getireceği maliyet ve yüksek vergi yükümlülüklerinin azaltılabilmesi için orta vadede kamu maliyesinin güçlendirilmesi gereği bulunmaktadır.

Tablo 4.5. Bazı AB Ülkelerine İlişkin Temel Ekonomik Göstergeler

	2000	2001	2002	2003
Büyüme %				
AB	3.5	1.6	1.1	2.3
Euro Alanı	3.5	1.5	0.9	2.3
Almanya	2.9	0.6	0.5	2.0
Fransa	4.2	1.8	1.2	2.3
İtalya	2.9	1.8	0.7	2.3
İngiltere	3.1	1.9	1.7	2.4
İspanya	4.2	2.7	2.0	2.7
İşsizlik %				
AB	8.2	7.4	7.7	7.6
Euro Alanı	8.8	8.0	8.4	8.2
Almanya	7.8	7.8	8.3	8.3
Fransa	9.5	8.6	9.0	8.9
İtalya	10.6	9.5	9.3	8.9
İngiltere	5.5	5.1	5.2	5.3
İspanya	13.9	10.5	10.7	9.9
Tüketici Fiyatları %				
AB	2.3	2.6	2.1	1.8
Euro Alanı	2.4	2.6	2.1	1.6
Almanya	2.1	2.4	1.4	1.1
Fransa	1.8	1.8	1.8	1.4
İtalya	2.6	2.7	2.4	1.8
İngiltere	2.1	2.1	1.9	2.1
İspanya	3.5	3.2	2.8	2.6
Kamu Dengesi/GSYİH %				
AB	0.9	-1.0	-1.5	-1.2
Euro Alanı	0.1	-1.6	-1.9	-1.5
Almanya	1.1	-2.8	-2.9	-2.2
Fransa	-1.3	-1.4	-2.5	-2.1
İtalya	-0.5	-2.2	-2.0	-1.5
İngiltere	4.0	0.2	-0.8	-1.1
İspanya	-0.3	-0.1	-----	-----
Kamu Borcu Stoku/GSYİH %				
AB	70.5	69.1	68.4	67.1
Euro Alanı	72.9	71.9	71.5	70.0
Almanya	60.8	60.3	61.3	60.9
Fransa	64.1	64.8	65.6	65.7
İtalya	111.4	108.7	106.3	103.1
İngiltere	54.0	52.5	51.8	51.6
İspanya	72.1	69.1	67.5	65.4

Kaynak: Resmi Gazete, Sayı : 25049 , 15 Mart 2003

4.12. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN 2004 GENİŞLEMESİNİN EKONOMİK VE TİCARİ AÇIDAN TÜRKİYE'YE MUHTEMEL ETKİLERİ

Mart 1998 tarihinde resmi olarak başlatılan beşinci genişleme evresi, 10 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin(MDAÜ) yanı sıra Kıbrıs, Malta ve Türkiye'yi içine almaktadır. Bu sürecin tamamlanmasıyla AB'nin yüzölçümünün %34 oranında büyümesi, nüfusunun ise sadece MDAÜ'lerin katılımıyla 105 milyon artması beklenmektedir. Aralık 2002 tarihli Kopenhag Zirvesinde alınan kararlar uyarınca 10 aday ülke Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs Rum kesimi, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ne tam üye olarak katılacaklardır. Romanya ve Bulgaristan'ın ise 2007 yılında AB'ne dahil edilmeleri kararlaştırılmıştır (www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGİ/Özelsayı.ekim)

Genişleme AB açısından uluslar arası arenada ağırlığını ve etkinliğini artırma anlamına gelirken birliğe yeni katılacak ülkeler açısından AB gibi zengin ve büyük bir pazara entegrasyon suretiyle refah artışı anlamına gelmektedir. Ancak beklenen bu olumlu gelişmelerin yanında genişlemenin bir takım olumsuz yansımaları da olacaktır.

Mevcut aday ülkelerin toplam GSYİH'ları AB'nin %5'ini oluşturmaktadır. Diğer taraftan aday ülkelerin gelir düzeyleri AB ortalamasının altında bulunmaktadır. Bu durum genişleme sonrasında AB'deki gelir farklılıklarının artmasına ve kişi başına düşen ortalama milli gelir seviyesinin düşmesi anlamına gelmektedir. Bu çerçevede genişleme kısa vadede dünya GSYİH'nın % 32'sini oluşturan AB için ekonomik büyüklükten ziyade nüfus ve temsil ettiği ülke sayısındaki artış anlamına gelmektedir. Ancak uzun vadedeki arz ve talepteki artış AB ekonomisinin büyümesine katkı sağlayacaktır (Damlacı, 2003:29)

Orta ve uzun vadede beklenti büyüme ve ticaret etkilerinin çok daha yoğun hissedileceği yönündedir. Bu düşüncenin arkasında yatan temel neden söz konusu ülkelerde GSYİH ile talepteki artışla birlikte büyük oranda arzda meydana gelecek büyümedir. Tek pazarın aday ülkeleri de içine alacak şekilde genişlemesi yatırımları ve ekonominin ölçeğini artıracığından rekabet gücünü büyük oranda yükseltecektir.

Genişlemenin bir diğer önemli etkisi de üçüncü ülkeler açısından AB pazarının çok daha içe dönük bir hale gelecek olmasıdır . AB ticaretinin % 55'ini AB içi ticaret oluşturmakta olup, bu oranın genişleme ile birlikte artması beklenmektedir. Geçmiş tecrübeler genişlemenin büyüme ile birlikte yatırım ve ticaret yaratıcı etkisinin, ticaret saptırıcı etkisine nazaran daha çok olacağı yönündedir (Damlacı, 2003:30)

Türkiye'nin 2004 yılında 15 üyeli bir AB yerine 25 üyeli bir AB ile muhatap olacağı dikkate alındığında Türkiye-AB ilişkilerinde bazı olumsuz gelişmelerin yaşanması ihtimali söz konusudur. Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesine üye ve aday ülkeler tarafından genişlemenin engellenmeyeceği yolunda bir deklarasyon eklenmiş olmasına rağmen bu deklarasyonun hukuki bir bağlayıcılığı bulunmadığından bazı üyelerin siyasi ve AB pastasından kendilerine düşen payın azalmaması için Türkiye'nin tam üyeliğine karşı çıkma ihtimali her zaman için mevcuttur.

AB'nin 2004 genişlemesinin gerek AB'ne gerekse yeni üyelere önemli ölçüde maliyeti olacaktır. Genişlemenin AB'ne ilk 3 yıl için maliyeti 10.3 milyar Euro olacaktır. AB fonlarının giderek daha fazla oranlarda genişlemenin maliyetini karşılamak için harcanacak olması, Türkiye'ye yönelik zaten az olan AB fonlarının akışını olumsuz yönde etkileyebilecektir. Ayrıca finansal piyasaların genişlemeye finanse etmesi sonucu Türkiye'nin dış piyasalardan borçlanması daha da zor hale gelebilecek veya borçlanmak için daha yüksek faizler ödenmek zorunda kalılabilecektir.

Genişlemenin Türkiye-AB ticari ilişkilerine etkisi 25 üyeli AB nin dış ticaretimizdeki payı 15 üyeli AB ye nazaran yaklaşık % 2.5-3 nispetinde artacaktır. Dış ticaretinin yaklaşık % 50 lik bölümünü AB ile gerçekleştiren Türkiye'nin 2002 yılında AB 'ye yapılan toplam ihracatı % 51.5 , AB 'den yapılan toplam ithalat ise %45.5 ini oluşturmaktadır. 2004 yılında AB'ye katılacak ülkelere yapılan ihracat ve bu ülkelere yapılan ithalat ise toplam ihracatımız ve ithalatımızın sırasıyla %2.7 ve % 2.3 üni oluşturmaktadır. Diğer taraftan , aday ülkelerin AB'ye katılmaları sonrasında kısa vadede Türkiye-AB sanayi ürünleri ticareti açısından ticaret yaratıcı ya da saptırıcı bir etkinin ortaya çıkması beklenmemektedir (Damlacı, 2003 : 31).

SONUÇ

Euro ve Euro'nun merkezini teşkil ettiği Ekonomik ve Parasal birlik Avrupa Birliği bütünleşme sürecinde tarihi bir dönüm noktasıdır. Bu durum, yalnızca EPB'in AB'ni ekonomik bütünleşme sürecinin son aşamasına taşıyacağı olgusundan kaynaklanmamakta, EPB'in AB'nin siyasi bütünleşmesi açısından da büyük önem taşıması bu değerlendirmede etkili olmaktadır.

AB'ne tam üyeliği amaçlayan ülkemizin Euroyu ve daha geniş anlamda Ekonomik ve Parasal Birliği ekonomik etkileri açısından olduğu kadar bu açıdan da izlemesi ve olası etkilerini değerlendirmesi gerekli olacaktır.

Avrupa Birliğinin globalleşen dünyadaki yerini sağlamlaştırılması düşünülen Euro, Avrupa'yı dünyaya entegre edecek bir değişim doğurabilecek niteliktedir. Bu oluşumun iktisadi anlamda sürekliliği ve tüm ülkelere sağlayacağı fayda gerçek anlamda başarılı olduğunu gösterecektir. Avrupa Para Birliği sadece ekonomik bir birlik olarak görülse de ekonomik birliğin sağlanması için oluşturulan bütünlük ve anlaşma temeli aynı zamanda politik birliğin bir göstergesidir. Parasal birlik ile sürekli mali disiplin amacına ulaşılması bölgede ekonomik istikrarın devamlılığını garantileyecektir.

Euroya geçişle birlikte oluşacak avantajlardan yararlanabilmek ve yeni gelişmelere hazırlıklı olabilmek için bu oluşumun gereklerini yerine getirmek, beklenen etkilerine karşı önlem almak ekonomide mevcut birimler ve özellikle finans sektörü için zorunluluktur.

Euro'nun AB üyesi ülkelerle gelişmekte olan ülkelere bir çok açıdan etki etmesi beklenmektedir. Ancak kısa vadede Euro'nun etkilerini tam olarak göstermesi mümkün

değildir. Dolar karşında yer edinmeye çalışan Euro'nun piyasa çıktığı ilk dönemlerde bir çok sorunla karşılaşması muhtemeldir.

Euro'nun etkinliğini sağlayabilmesi üye ülkelerin ve diğer aday ülkelerin Maastricht uyum kriterlerini ciddi bir şekilde uygulamaya geçirmesini gerektirmektedir. Ayrıca Euro'nun etkinliğini sağlayabilmesi birincil hedefi fiyat istikrarı içinde büyüme olan Avrupa Merkez Bankasının ulusal merkez bankaları ile koordineli bir şekilde çalışması da büyük bir önem kazanmaktadır. Bağımsız bir yapıya sahip olan Avrupa Merkez Bankasının uygulayacağı para politikalarına hükümetlerden ve diğer karar organlarından etkilenmeyecek oluşu da istikrarın sağlanmasında önemli bir faktördür.

Uzun vadede Euro'nun piyasalara entegrasyonu sonucunda para ve sermaye piyasalarına, bankacılık sektörüne, büyümeye, rezervlere, fiyatlara ve dış ticarete çok önemli etkileri olacaktır.

Euro'nun uygulamaya girmesi ile birlikte birlik içi ticarete kur dalgalanmalarının ortadan kalkması, maliyetlerin ucuzlaması büyüme üzerinde olumlu bir etki ortaya çıkaracaktır. Ayrıca tek para fiyat belirsizliklerinin ortadan kalkmasını sağlayarak, üye ülkelere fiyatları diğer ülke fiyatları ile karşılaştırma imkanı sağlarken yatırımlarında etkin olarak dağılımını sağlayacaktır.

Üye ülkelerin birbirleriyle ve Türkiye birlik ile olan ilişkilerin dış borçlarının yapısı ve stratejileri, ihracat ve ithalatları Euro'yu ne derecede rezerv olarak kullanacaklarını belirleyecektir. Euro ile birlikte işlem maliyetlerinin düşmesi tek bir piyasanın yaratılması ve büyük bankaların faaliyet göstermesi Avrupa bankalararası rekabeti artırmıştır. Bankaların uluslararası hizmet vermelerinin öneminin artması küçük bankaların şansını azaltmıştır. Bu durum bankalararası birleşmeleri teşvik etmiştir. Üye ülkeler arasında arbitrajın kalkması, bundan sağlanan gelirleri ortadan kaldırmıştır. Üye

lkeler arasında faiz oranlarının birbirine yakınlaması yatırımcıları yeni yatırım alanlarına sevk edecektir.

Para birliği ulusal para politikası oluşturma yetkisinin kaybına neden olacaktır. Bu durum ülkelerin paralarının değerini değiştirme ve miktarını ayarlama imkanını ortadan kaldıracaktır.

Euro'nun birlik üyelerine olduğu kadar gelişmekte olan ülke ekonomilerine özellikle de Türkiye ekonomisine çok büyük etkileri olacaktır. Euroya geçişle birlikte oluşacak maliyet etkisi ve bunun getireceği rekabet artışı, yeni portföy yapılanmaları ve piyasalararası entegrasyon ulusal ve uluslararası para ve sermaye piyasalarını önemli ölçüde etkileyecektir. Gelişmekte olan piyasaların sorunlarını yaşayan Türk finans piyasalarında Euro ile başlayan yeni dönemin olumlu gelişmelerinden yararlanmak ve bu oluşuma uyum sağlayabilmek için yapılabilecekleri şu şekilde sıralamak olanaklıdır;

- Euro'ya geçiş için gerekli olan Maastricht uyum kriterleri ekonomik istikrarsızlıkları bulunan gelişmekte olan ülkeleri istikrara kavuşturacaktır. Özellikle yüksek enflasyon oranlarına sahip Türkiye için bu kriterleri gerçekleştirmek uzun dönemli ve istikrarlı ekonomik programları uygulamasını gerektirmektedir.

- Euro ile birlik yesi ülkeler arasında faiz oranlarının birbirine yakın olması, yatırımcıları Avrupa dışına yöneltecektir. Türkiye Avrupalı yatırımcılar için çok büyük bir pazar durumundadır. Türkiye'nin bu pazarı iyi değerlendirebilmesi için uyum kriterleri çerçevesindeki gerekli önlemleri alması gerekmektedir.

- Dış ticaretini büyük bir bölümünü Avrupa Birliği lkeleri ile gerçekleştiren Türkiye'nin ekonomik ve parasal birliğe uyumunun sağlanması ve gerekli

düzenlemelerin yapılması AB'nin avantajlarından daha fazla yararlanmasını sağlayacaktır.

- Euro kullanımının sermaye piyasası ve İMKB üzerindeki olası etkileri göz önüne alındığında; Avrupa sermaye piyasalarından gelecek fonlar için cazip kılınabilmesi için, şu anki yapıda mevcut istikrarsızlıklar giderilmeli, alternatif yatırım araçları sunulabilmeli ve gerekli dış tanıtımlar yapılmalıdır. Öte yandan, menkul kıymetlerin euro bazında kote edilip işlem görebilmesini sağlayacak altyapı çalışmalarının yapılması önemlidir. Endeksin euro üzerinden de hesaplanarak ilanı Avrupa sermaye piyasalarının takibini ve karşılaştırmalarını kolaylaştıracağı gibi, mevcut ve potansiyel yatırımcılar için de yararlı olacaktır.

- Mevzuatlarımızın ekonomik ve parasal birliğin gerektiği düzenlemelere uyumunun sağlanması için uyum çalışmaları gerçekleştirecek kuruluşlarımızın bu konu ile ilgili çalışmalara bir an önce başlaması gerekmektedir. Ayrıca T.C. Merkez Bankasının da, bağımsız bir yapıya sahip olması önem kazanmaktadır.

- Bankacılık sistemi ile ilgili gerekli yapısal düzenlemeler ve denetim mekanizmaları hayata geçirilmelidir.

Tam üye olmayı hedeflediğimiz Avrupa Birliğinin ekonomik ve parasal birliğe geçişi, ülkemizi de içine alan bir süreci başlatmıştır. Avrupa birliği ile yakın ilişkiler içinde bulunan Türkiye bu süreçten ve Avrupa Birliği içerisindeki genişlemeden mutlaka olumlu ve olumsuz bazı yönlerden etkilenecektir. Türkiye'nin tam üyelik hedefine ulaşmasında makro ekonomiye ilişkin belirli kriterlerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede Türkiye'de makro ekonomik istikrarın gerçekleştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmalı, kronikleşen enflasyon, bütçe açıkları başta vergi reformu olmak üzere alınacak tedbirlerle Maastricht kriterlerine uyum sağlayacak seviyelere indirilmelidir.

Tek para Euro'ya geçiş Türkiye için yeni bir şanstır yeniden organize olmak değişen ve gelişen dünya ve özellikle AB konjoktrne yeniden uyum sağlamak için güzel bir fırsattır. Ancak Euro'nun getireceği avantajlardan yararlanabilmek için Türkiye'de bu konu ile ilgili her kesimin gerekli hazırlıkları yapması ve değişen şartlara göre önlem alması gerekmektedir.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

ALKAÇAR Baki:“Türk Dış Ticareti Açısından Euro: Fırsatlar ve Darboğazlar”,
Dış Ticaret Dergisi, Sayı:16, Ocak 2000

ALTAY Ömer: Euro’nun Türkiye Ekonomisi ve Ödemeler Dengesine
Etkileri, Euro El Kitabı, TCMB, Ankara 2000

ARAS Güler : “Euro’ya Geçişin Dış Ticarete ve İşletmeler Kesimi Üzerine
Etkileri” **İşletme ve Finans**, Sayı:168, Mart 2000

ARAS Güler : “Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliğinin Finans Piyasalarına
Etkileri” **İşletme ve Finans**, Sayı:165, Ağustos 1999

ARCHER C ., B UTLER F . : **The European Community (Structure and
Process)**, Pinter Publishers Limited, London, 1992.

ARISAN Nilgün : “Euro ve Euro’nun Türkiye Üzerindeki Olası Makro
Ekonomik Etkileri”, **İşletme ve Finans**, Sayı:159, Haziran 1999.

ATA D., SİLAHŞÖR S. : **Parasal Birlik Avrupa Para Birliği ve Türkiye**,
Hazine Müsteşarlığı, Mayıs 1999.

BEKX P. : “The İmpact of The İntroduction of The Euro for non-European
Countries”, **Euro Papers**, No: 26, July 1998

BİLGİLİ Emine:“Euro ve Tek Pazar”, www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/temmuz99/eurove.htm, 5.12.2003

BİRİNCİ Yüksel: Euro’nun Uluslararası Finansal Piyasalar ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, Alfa Yayınları, Mayıs 2001

DAMLACI Cemalettin.: “Avrupa Birliğinin 2004 Genişlemesinin Ekonomik ve Ticari Açından Türkiye’ye Muhtemel Etkileri” **Durum**, Sayı:52, Nisan 2003

DURMAZ Nuran : “Uluslararası Döviz Piyasaları” **Bankacılar 12**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Temmuz 1993.

ERCAN M.Kamil: “Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye, Sermaye Piyasası ve Bankacılık Sektöründeki Gelişmeler”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, Güz 2002

ERÇEL Gazi:“Avrupa Merkez Bankasının Para Politikası”, **Konuşmalar (1996-1998)**, İstanbul, 18 Aralık 1998a

ERÇEL Gazi:“Euro’nun Gelişmekte Olan Ülke Ekonomileri Üzerine Etkileri;Türkiye Örneği”, **Konuşmalar (1996-1998)**, Londra, 10 Haziran 1998b

ERÇEL Gazi:“Euro’nun Bankacılığa ve Sermaye Piyasalarına Etkileri”, **Konuşmalar (1996-1998)**, İstanbul, 27 Kasım 1998c

ERÇEL Gazi: “Türkiye Açısından Euro’nun Rolü”, **Konuşmalar**, Viyana, 9 Kasım 2000

ERDENİR Burak: “Avrupa Birliğinin Ticaret Politikasına İlişkin Değerlendirme”, [www.dtm.gov.tr/AB TİCARET POLİTİKASI.htm](http://www.dtm.gov.tr/AB_TİCARET_POLİTİKASI.htm), 5.12.2003

ERİŞTİ Murat: “Avrupa Birliği Yeni Para Birimi Euro”, Vergi Dñnyası, Sayı:212, Nisan 1999

EROL İbrahim : “Avrupa Topluluğu Para Sisteminin Problemleri (Türkiye Örneği)”, Yeni Forum, Sayı:291, Ağustos 1993

ERSAN İhsan: “Avrupa Birliği (EMU) ve Euro Üzerine”, İktisat Dergisi, Sayı:387, Şubat-Mart 1999

ERTÜRK Emin : Ekonomik Entegrasyon Teorisi, Ezgi Yayınları, Bursa 1993

GÖKHAN Sezer : Avrupa Merkez Bankası Kanun Tasarısı Buna İlişkin Tanıtım Raporu ve Açıklamaların Çevirisi, Ankara, 7 Mart 1991

GÖNDER F., ÜSTÜNKAYA H. ve ÜREL S. : “Parasal Birliğin Türk Hukuk Sisteminde Yaratacağı Olası Etkiler ve Sorunlar”, Bankacılar Dergisi, Sayı:24,1998

GÜRLESEL C.F., ALKİN K. ve UZUNOĞLU S. : Avrupa Sermaye Piyasaları Bütünleşme ve Türk Sermaye Piyasası, İMKB yayınları No:10, İstanbul, 1997

KARLUK Rıdvan: Avrupa Toplulukları ve Türkiye, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, Ocak 1990

KARLUK Rıdvan : “Avrupa Topluluğunda Ekonomik ve Parasal Birlik” **İSO Dergisi**, Sayı:300, 1991

KARLUK Rıdvan : **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, 5. Baskı İstanbul, 1998a

KARLUK Rıdvan : **Uluslararası Ekonomi**, Beta Yayınları, 5. Baskı İstanbul, 1998b

KARLUK Rıdvan, TONUS Özgür : ”Avrupa Para Birliği, Euro ve Geleceği”, **Eskişehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Sayı :1-2, 1998

KAYALAR Tuncer: “Türkiye-AB İlişkileri”, **Durum**, Sayı:52 Nisan 2003

KESKİN Ekrem: “2000 Yılında Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi” **Bankacılar**, Bankalar Birliği Yayını, Sayı:37, Haziran 2001

KURUÇ Bilsay: “Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliğinin Gelişimi ve Euro Kullanımına Geçiş Sorunu”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:27 Aralık 1998.

LaGRO Esra: “Avrupa Birliği ve Türkiye Rekabet Politikası Açısından Bankacılık Sektörüne Genel Bir Bakış”, **Bankacılar**, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Sayı:36, Mart 2001

MORGİL Orhan: “Türkiye-AB Ekonomik İlişkileri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:1, Bahar 2003

NECİPOĞLU A. İlhan: “Avrupa Birliği Hedefi ve ECU’nun Kullanımının Yaygınlaşmasının Dünya Para Sistemi Üzerindeki Etkileri”, **İktisat Dergisi**, Sayı:334, Ocak 1993.

OKTAR S. ve YAVUZ S.: **Euro ve Türkiye**, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2000

ÖZBAY Pınar : **Avrupa Para Birliği ve Euro**, TCMB, Ankara, Eylül 1997

ÖZBEK Dilek: “Uluslararası Rezerv Seçimindeki Kriterler ve Euro’ya Yönelik Bir Değerlendirme”,**Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:2, Güz 1999

ÖZDEŞER Hüseyin: “European Monetary Union, Euro and Impacts of Euro on TRNC Economy Based on A Possible Membership of TRNC to EMU”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, Sayı:6, Temmuz 2002

ÖZKABAN Duru: **Euro ile İlgili Güncel Konular**, Euro El Kitabı. TCMB, Ankara, 2000

PARASIZ İlker: **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi Yayınları, 6. Baskı, Bursa, Ekim 1997

PİNDER J. : **European Community**, Oxford University Press, New York 1991

SOYDEMİR S. ve YILMAZ C.:“Maastricht Anlaşması Öncesi ve Sonrasındaki Gelişmelerle AT”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Sayı:156, Haziran 1993

TÖRE Nahit : “Maastricht Zirvesi Sonrasında Avrupa Topluluğunda Ekonomik ve Parasal Birlik”, **Mali Hukuk**, Sayı:37, Ocak-Şubat, 1992

TÖRE Nahit: **Avrupa Birliğinde Sermaye Hareketleri ve Mali Hizmetlere İlişkin Düzenlemeler**, Avrupa Birliği El Kitabı, TCMB, Ankara, 1995a

TÖRE Nahit: **Avrupa Birliğinde Parasal Entegrasyon: Avrupa Para Sistemi ve Ekonomik ve Parasal Birlik**, Avrupa Birliği El Kitabı, TCMB, Ankara, 1995b

TÖRE Nahit: **Yeni Bir Dünya Parası: Euro**, Euro El Kitabı, TCMB, Ankara, 2000

TUNCAY A.Can: “21.Yüzyılın Eşiğindeki Dev Oluşum: Euro ve Muhtemel Etkileri” www.cmis.org.tr/Dergi/3 mak 991.Doc, 5.12.2003

TUNÇ Havva. : “Avrupa Para Biriminin Yapısı ve Kullanımı”, **İSO Dergisi**, Sayı:303, 1991

TURAGAY R.Tuna: “Avrupa Ekonomik ve Parasal Birlik”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı:10, Temmuz 1998

TURAN Zübeyir : **2000’li Yıllarda Avrupa Birliği Türkiye Entegrasyonu**, Ayyıldız Yayınları, Ankara, Mayıs 2000

UYANIK Cahit: “Avrupa Birliği Tartışmasında Ekonomi İhmal Ediliyor”, **Standart**, Sayı:39, eylül 2000

ÜLGER İ. Kaya: Avrupa Birliği El Kitabı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2003

ÜSTÜNKAYA Hülya: Euro ve Sözleşmelere Etkisi, TCMB, Ankara, Aralık 2001

YILDIRIM Tansu: “Euro’nun Ulusal Banknot ve Madeni Paralarla Değişimi ve Karşılşılması Olası Meseleler”, Bankacılar, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı:37, Haziran 2001

YÜCEL F.Yonca: “Avrupa İçin Yeni Bir Para (Euro)” Ankara Barosu Dergisi, Sayı:4, Ankara 1999

Devlet Planlama Teşkilatı: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2000

Dış Ticaret Müsteşarlığı: Avrupa Birliği ve Türkiye, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara, Ekim 1999

_____ : “The Merits of Money” **The Economist**, 24 October 1998

_____ : “The World’s New Currency Worries” **The Economist**, 9 January 1999.

Hazine Müsteşarlığı: Euro ile İlgili Gelişmeler ve Türkiye’ye Yansımaları, Hazine Müsteşarlığı, Eylül 1999

T.C. Merkez Bankası: Euro 1999, T.C. Merkez Bankası, Haziran 1998

T.C. Merkez Bankası: “Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Euro Hazırlıkları ve Uygulamaları”, TC. Merkez Bankası, Haziran 1999

T.C. Merkez Bankası: Yıllık Rapor 2002, TCMB, 2002

TÜSİAD: Avrupa Para Birliğinde Ekonomik Politikalar ve Türkiye Üzerine Yansımaları, TÜSİAD, Yayın No: TÜSİAD- T/98,12-2401, Aralık 1998.

_____ : “Eurotemelkitap”, [www.dtm.gov.tr/ab/ AB %20 Sayfasi /euroasilkitap.htm](http://www.dtm.gov.tr/ab/AB%20Sayfasi/euroasilkitap.htm), 18.01.2002

_____ : “Euronun Türkiye'nin Dış Finansman Politikasına Etkileri”, www.hazine.gov.tr/yayin/eurorapor , 18.01.2002

_____ : “Avrupa Para Birliği Terimleri Sözlüğü”, [www.tcmb.gov.tr /yeni/banka/emu/sözlük.html](http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/sozluk.html), 18.01.2002

_____ : “Avrupa Birliği Tek Parası: Euro (1)”, [www.tobb.org.tr/ euro/abeuro.html](http://www.tobb.org.tr/euro/abeuro.html), 18.01.2002

_____ : “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerindeki Gelişmeler ve AB ile Dış Ticaretimiz”, [www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGİ/özelsayı.ekim2003](http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/özelsayı.ekim2003), 5.12.2003

_____ : “Euro'nun Sağlayacağı Finansal Faydalar”, [www. Kobinet.org.tr/bilgibankasi/finans/006-3b.html](http://www.Kobinet.org.tr/bilgibankasi/finans/006-3b.html), 05.12.2003

_____ : “Ekonomik ve Parasal Birlik Sürecinde Tek Para Euro’ya Geçiş”, www.dtm.gov.tr/ead/YAYIN/EURO/euro.htm, 5.12.2003

_____ : “Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler 2000”, www.dtm.gov.tr/ead/ekonomi/tr2000/Odemd.htm, 5.12.2003

_____ : **Resmi Gazete**, Sayı:25049, 15 Mart 2003.

